

6. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Değerlere Sahip Olup Olmamlarına İlişkin Öğrenci ve Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi

Zehra Özdemir

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü'ne Eğitim Programları ve Öğretim alanında Yüksek Lisans Tezi olarak sunulmuştur.

Doğu Akdeniz Üniversitesi
Eylül 2016
Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. Mustafa Tümer
L. E. Ö. A. Enstitüsü Müdür Vekili

Bu tezin Eğitim Programları ve Öğretim Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarım.

Doç. Dr. Canan Zeki
Eğitim Bilimleri Bölüm Başkan Vekili

Bu tezi okuyup değerlendirdiğimizi, tezin nitelik bakımından Eğitim Programları ve Öğretim Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarız.

Doç. Dr. Sıtkıye Kuter
Tez Danışmanı

Değerlendirme Komitesi

1. Doç. Dr. Ali Sıdkı Ağazade _____
2. Doç. Dr. Sıtkıye Kuter _____
3. Yrd. Doç. Dr. Gülen Onurkan Aliusta _____

ABSTRACT

One of the primary aims of education is to transfer societal values to future generations. While values are transmitted to future generations through individuals, teachers play critical roles throughout this values transmission process.

The study aims to comprehensively examine the democratic values 6th grade students, in the secondary schools in Kyrenia district, possess. In light of this aim, it also intends to explore how teachers develop students' democratic values during teaching-learning process, the problems they face during this process, and their suggestions to better equip students with these values.

This research is designed as a case study incorporating both quantitative and qualitative approaches. In the study, as the quantitative data collection tool the 'Questionnaire on Students' Democratic Values' was employed and as the qualitative data collection tool interviews were administered. The participants of the study included three hundred and forty-five 6th grade students studying in three secondary schools in the center of Kyrenia district and 21 teachers teaching these students in the 2015-16 academic year. The quantitative data collected from students were analyzed through SPSS software program, while qualitative data were thematically analyzed using content analysis technique.

The quantitative findings revealed that the students "Rarely" possess democratic values – *Being respectful, Being polite, Being tolerant, Being collaborative*. The qualitative findings, though exhibiting that the students very rarely possess these values, revealed teachers' positive, negative and unstable viewpoints related to whether the students possess these democratic values or not. Further, the findings revealed that teachers employ certain methods and techniques –

values clarification and inculcation, modelling, and group work – to develop students' democratic values. The findings also exhibited that *Students' individual differences, Instructional context, Teacher's professional insufficiency and anxieties, Time constraint* and *The role of family and society* inhibit the provision of democratic values and certain suggestions were made for getting over these problems. In light of the findings, certain implications for practice and further research were made at the end of the study.

Keywords: Secondary education, values, democratic values.

ÖZ

Toplumun değer yargılarının ileriki nesillere aktarılması, eğitim amaçlarından biridir. Değerler bireylerle birlikte gelecek nesillere aktarılırken, eğitimcilere de değerlerin aktarılması sürecinde önemli görevler düşmektedir.

Bu araştırmanın amacı Girne ilçesindeki 6. sınıf öğrencilerinin demokratik değerlere sahip olup olmadıklarını derinlemesine incelemektir. Bu temel amaç doğrultusunda, çalışma ayrıca öğretmenlerin demokratik değerleri öğrenme-öğretme sürecinde öğrencilere nasıl kazandırdıklarını, bu süreçte karşılaştıkları problemleri ve öğrencilerin bu değerlere daha iyi nasıl sahip olabileceğine ilişkin önerilerini incelemeyi hedeflemektedir.

Bu araştırma nicel ve nitel yaklaşımları kapsayan durum çalışması şeklinde desenlenmiştir. Araştırmada nicel veri toplama aracı olarak ‘Öğrencilerin Demokratik Değerlerine İlişkin Anket’ uygulanırken, nitel veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2014-2015 öğretim yılında Girne ilçesinin merkezinde bulunan üç ortaöğretim kurumunda öğrenim gören 345 6. sınıf öğrencisi ve bu öğrencilere ders veren 21 öğretmen oluşturmaktadır. Öğrencilerden toplanan nicel veriler SPSS paket programı kullanılarak analiz edilirken, öğretmenlerden toplanan nitel veriler içerik analizine tabi tutularak tematik olarak analiz edilmiştir.

Nicel bulgular öğrencilerin *Saygılı olmak, Kibar olmak, Hoşgörülü olmak* ve *İşbirliği yapmak* demokratik davranışlarına ‘Nadiren’ sahip olduklarını ortaya çıkarmıştır. Nitel bulgular, ağırlık olarak öğrencilerin bu değerlere az sahip olduğunu ortaya çıkarmasına rağmen, öğretmenlerin öğrencilerin bu değerlere sahip olup olmamalarına ilişkin hem olumlu, hem olumsuz, hem de kararsız görüşlerini ortaya

koymuştur. Bunun yanında, bulgular öğretmenlerin bu değerleri kazandırmaya ilişkin açıklama yapma, telkin, model olma ve grup çalışması yöntem ve tekniklerini kullandıklarını ortaya çıkarmıştır. Bulgular *ğrencilerin bireysel farklılıklarının, öğrenme-öğretme ortamının, öğretmenin mesleki bilgi yetersizliği ve kaygılarının, Zaman yetersizliğinin, ve Aile ve toplumun rolünün* bu değerlerin kazandırılmasını sınırladığını da ortaya çıkarmış ve bu sınırlayan durumlara ilişkin öneriler yapılmıştır. Araştırma sonunda ise elde edilen bulgular ışığında uygulamaya ve yapılacak araştırmalara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Ortaöğretim, değerler, demokratik değerler.

TEŞEKKÜR

Bu araştırma birçok kişinin katkısı ve desteği ile gerçekleşmiştir. Araştırma konusunun belirlenmesinden çalışmanın tamamlanmasına kadar geçen sürede; beni umutlandıran, motivasyonumun her zaman yüksek kalmasını sağlayan, bir öğretmenden öte anne şefkatiyle yaklaşan, çalışma süresince vermiş olduğu dönütlerle bana rehberlik eden ve hiçbir şekilde zamanımı benden esirgemeyen başta tez danışmanım Doç. Dr. Sıtkıye KUTER olmak üzere tüm hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Bu çalışmanın yürütülmesinde; anketleri içtenlikle dolduran öğrencilere ve görüşmelere katılan öğretmenlere teşekkür ediyorum.

Tez süresince ve hayatım boyunca desteğini eksik etmeyen aileme, araştırma süresince bana inanan, destek veren sevgili eşime ve arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT.....	iii
ÖZ	v
TEŞEKKÜR.....	vii
TABLO LİSTESİ.....	xii
ŞEKİL LİSTESİ.....	xiii
1 GİRİŞ	1
1.1 Araştırma Problemi	2
1.2 Araştırmanın Amacı	4
1.3 Araştırmanın Önemi	5
1.4 Araştırmanın Sınırlılıkları	6
1.5 Çalışmanın Tanımları	7
2 KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	8
2.1 Değer Kavramı	8
2.2 Demokrasi Kavramı	9
2.3 Demokratik Değerler	10
2.4 Değer Sınıflamaları	11
2.5 Kuramlara Göre Ahlak Gelişimi	16
2.6 Değerler Eğitimi	19
2.7 Değerlerin Kazandırılmasında Kullanılan Yaklaşımlar ve Yöntemler	20
2.7.1 Değerler Eğitimi Yaklaşımları	20
2.7.2 Değerler Eğitimi Yöntemleri	21
2.8 Değerler Eğitimi Paydaşları	24
2.9 İlgili Araştırmalar	28

3 YÖNTEM.....	39
3.1 Araştırma Deseni	39
3.2 Çalışma Grubu.....	40
3.3 Veri Toplama Araçları.....	43
3.3.1 Öğrenci Anketi.....	43
3.3.2 Öğretmen Görüşme Formu	45
3.4 Veri Toplama Süreci	46
3.5 Verilerin Analizi.....	48
3.5.1 Anket Verilerinin Analizi	48
3.5.2 Görüşme Verilerinin Analizi	49
3.6 Geçerlik ve Güvenirlik	50
3.7 Verilerin Toplanmasında Etik Süreç	52
4 BULGULAR.....	53
4.1 6. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Değerlere Sahip Olup Olmamlarına İlişkin Öğrenci ve Öğretmen Görüşleri	53
4.2 Demokratik Değerlerin Eğitim Programında Yer Alıp Almamasına İlişkin Öğretmen Görüşleri.....	60
4.3 Öğretmenlerin Öğrenme-Öğretme Süreçlerinde Demokratik Değerleri Kazandırmaya İlişkin Kullandıkları Yöntem ve Tekniklere İlişkin Görüşleri.....	62
4.4 Öğretmenlerin Öğrenme-Öğretme Süreçlerinde Demokratik Değerleri Kazandırmaya İlişkin Yaşadıkları Sorunlar	65
4.4.1 Öğrencilerin Bireysel Farklılıkları.....	66
4.4.2 Öğrenme-Öğretme Ortamı.....	68
4.4.3 Öğretmenin Mesleki Bilgi Yetersizliği ve Kaygıları.....	69
4.4.4 Zaman Yetersizliği.....	72

4.4.5 Aile ve Toplumun Rolü	72
4.5 Demokratik Değerlerin Kazandırılmasına İlişkin Öneriler	74
4.5.1 Eğitim-Öğretim Programının Yeniden Yapılandırılması	75
4.5.1.1 Eğitim-Öğretim Programının Geliştirilmesi	75
Eğitim Programının Değiştirilmesi	77
4.5.1.2 Ders İçi ve Dışı Etkinliklerin Artırılması.....	77
4.5.2 Eğitim Sisteminin Yeniden Yapılandırılması	80
4.5.3 Öğretmenin Mesleki Gelişimi.....	81
4.5.4 Öğretmenlerin ve Müdürün Rol Model Olması.....	84
4.5.5 Aile ve Toplumun Bilinçlendirilmesi	84
5 TARTIŞMA	86
5.1 6. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Değerlere Sahip Olup Olmamalarına İlişkin Öğrenci ve Öğretmen Görüşleri	86
5.2 Demokratik Değerlerin Eğitim Programında Yer Alıp Almamasına İlişkin Öğretmen Görüşleri.....	89
5.3 Öğretmenlerin Öğrenme-Öğretme Süreçlerinde Demokratik Değerleri Kazandırmaya İlişkin Kullandıkları Yöntem ve Tekniklere İlişkin Görüşleri.....	90
5.4 Öğretmenlerin Öğrenme-Öğretme Süreçlerinde Demokratik Değerleri Kazandırmaya İlişkin Yaşadıkları Sorunlar	92
5.5 Öğretmenlerin Demokratik Değerlerin Kazandırılmasına İlişkin Önerileri.....	94
6 SONUÇ	99
KAYNAKLAR	102
EKLER.....	112
EK 1: Çalışma Grubundaki Öğretmenlerin Demografik Özellikleri.....	113
EK 2: Anket Formu	115

EK 3: Görüşme Formunun Geliştirilmiş Hali	117
EK 4: Anket İzni.....	120
EK 5: Uygulama İzni.....	121
EK 6: Görüşme Transkripsiyonu Örneği.....	122
EK 7: Tema ve Alt Temalar Listesi Örneği	123
EK 8: Tablolaştırılmış Görüşme Verileri Örneği	125

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Rokeach'ın Değer Sınıflaması.....	12
Tablo 2: Schwartz'ın Değer Sınıflaması.....	13
Tablo 3: Akbaş'ın Değer Sınıflaması.....	14
Tablo 4: Refshauge'un Değer Sınıflaması	15
Tablo 5: Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Demografik Özellikleri	42
Tablo 6: Veri Toplama Süreci.....	46
Tablo 7: Öğrencilerin Demokratik Değerlerine İlişkin Anket	49
Tablo 8: Saygılı Olmak Boyutuna İlişkin Öğrenci Görüşleri	54
Tablo 9: Kibar Olmak Boyutuna İlişkin Öğrenci Görüşleri	57
Tablo 10: Hoşgörülü Olmak Boyutuna İlişkin Öğrenci Görüşleri.....	58
Tablo 11: İşbirliği Yapmak Boyutuna İlişkin Öğrenci Görüşleri	59

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Öğretmenlerin Demokratik Değerleri Kazandırmaya İlişkin Kullandığı Yöntem ve Teknikler.....	63
Şekil 2: Öğretmenlerin Demokratik Değerleri Kazandırmaya İlişkin Yaşadıkları Sorunlar.....	66
Şekil 3: Öğretmenlerin Demokratik Değerlerin Kazandırılmasına İlişkin Önerileri .	74
Şekil 4: Öğretmenin Mesleki Gelişimine Yönelik Öneriler.....	81

Bölüm 1

GİRİŞ

Küreselleşen ve değişen dünyada çok kültürlülük ve çeşitliliğin artması insanlar arası iletişim ve etkileşimin önemini artırmaktadır. Kişilerarası sağlıklı ve etkili iletişim kurabilme bireyin belirli değerlere – hoşgörü, anlayış, kibar olma, saygı, empati, farklılığa değer ve bunlar gibi – sahip olmasını gerektirmektedir. Ancak belirli bireysel ve toplumsal değerlere sahip olan bireyler toplumsal değişimi sağlayabilir.

Fransa ve Danimarka'daki saldırılardan sonra yayınlanan Paris Deklarasyonu (2015) çocukların ve gençlerin geleceği temsil ettiklerini ve geleceği oluşturmakta kendilerine fırsat verilmesi gerektiğini vurgulamış ve eğitimin erken yaşlardan başlayarak bireye yurttaşlık, özgürlük, tolerans ve ırkçılık karşıtı değerleri kazandırması gerektiğinin altını çizmiştir (Informal Meeting of European Union Education Ministers, 2015). Değerlerin eğitim programındaki yeri ile okul hayatı bakımından önemi yapılan çalışmalarda vurgulanıp tartışılmaktadır. Bu tartışmalarda hangi değerlerin okulda ve toplumda öneme sahip olduğu, bu değerlerin kazandırılması ve benimsenmesinin öğretmenler, öğrenenler bakımından ve ülke geleceği açısından ne denli önemli olduğu vurgulanmaktadır (Turan ve Aktan, 2008).

Ülkeler istedik niteliklere sahip vatandaş yetiştirmede eğitimi bir araç olarak kullanırlar. Yetiştirilen bireylerin demokratik birer vatandaş olmaları, demokrasiyi içselleştirmeleri ve hayatlarına uyarlamaları “demokrasi, insan hakları ve vatandaşlık” eğitimiyle mümkündür (Çakmak ve Akgün, 2014). Demokrasi,

demokratik yaşam ve insan hakları gibi kavramlar bütünsel olarak resmi eğitim uygulamaları ve eğitim ortamlarındaki önemli derslerdir (Papanastasiou ve Koutselini, 2003, s. 541).

“19. Yüzyılın sonlarında ve 20. Yüzyılın başlarında birçok ülke demokrasiyi uygulamaya çalıştı ve diğerleri hala bu amaç için uğraşüyor ... Demokrasinin etkilerini ... toplumun her kesiminde ve gelişen demokratik toplumlarda görmek istiyorsak, demokratik davranışlara sahip bireyler yetiştirmeliyiz. Demokratik değerler sadece demokratik eğitimle öğretilir.” (Genç, 2008, s. 483).

Toplumsal hayatın devamlılığına olumlu açıdan katkısı olacak insanların yetiştirilmesinin, okulların görevi olduğunu söyleyebiliriz. Günümüzde yaygın olan bazı davranışlar ve olaylar - bencilliğin, saygısızlığın, sorumsuzluğun, cinayetlerin ve şiddet içeren olayların yaygın olması (Uzunkol 2014; Varol, 2013) - okulların bu görevi yerine getirmesini gerekli kılmaktadır. Buradan yola çıkılarak, değerlerin korunması gerektiği ve değerler eğitiminin gerekliliği ön plana çıkmaktadır (Özdaş, 2013; Uzunkol, 2014; Varol, 2013). Demokratik değerlerin geliştirilmesi ve gelecek nesillere aktarılabilmesi için bu değerlerin toplumdaki bireyler tarafından özümsemesi ve davranışlarıyla da bunu göstermesi gerekmektedir (Yüksel, Bağcı ve Vatansever, 2013) ve bu noktada eğitim toplumun geleceği açısından önemli bir görev üstlenmiştir.

1.1 Araştırma Problemi

Şu an dünyada pek çok ülkede demokratik değerler eğitim programlarının ana unsurlarından birini teşkil etmektedir. Demokratik değerler Avustralya Ulusal programında dokuz değerden bir kaçını oluşturmaktadır. Bunlar hoşgörü (diğer insanların görüşüne saygı duyma), anlayış, tolerans ve kapsayıcılık (diğer kültürlerin

farkında olma, demokratik toplum içindeki farklılığı kabul etme, dahil olma ve diğerlerini dahil etme) değerleridir (DEST, 2005). Bunun yanında, Singapur, Kore ve Finlandiya gibi PISA sınavlarında başarısı üst düzeyde olan ülkelerde (<http://fairreporters.net/world/the-best-education-systems-in-the-world-in-2015/>) de demokratik değerler ulusal programlara entegre edilmiştir. Bu değerler yurttaşlık eğitimi, karakter eğitimi, demokratik eğitim ve insan hakları, ahlak eğitimi, etik gibi dersler içinde ayrı bir ders olarak ya da disiplinler arası bir yaklaşımla tüm programa entegre edilerek (EACEA, 2012) bireyin bütünsel gelişimine katkı koymayı hedeflemektedir.

Marope (2014) eğitim programlarının eğitimin hedef ve amaçlarına ve daha bütüncül, bütünlük ve insancıl öğrenme vizyonu ile ilgili birincil konulara önem vererek yeniden kavramlaştırılmasının gerekliliğini vurgular. Türkiye’de demokratik değerlerin öğrencilere kazandırılması için ilköğretim programında ‘Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersi, İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi’, ortaokul programında ise ‘Demokrasi ve İnsan Hakları Dersi’ yer almaktadır. Demokratik değerler, ortaöğretim eğitim programında bireylerin kazanması istenilen değerlerden biri olarak yer almaktadır (MEB, t.y.).

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde (KKTC) 2005’de oluşturulan eğitim programının temel hedefleri arasında, “İnsanlığın barışçı, demokratik, adalet ve her insanın eş değere sahip olduğunu benimser ve saygı duyar, Atatürk devrimlerinin buna katkısını bilir.” (21. madde), “Empati duygusu gelişmiş, kültürel farklılıklara hoşgörü ve bilinçli yaklaşır.” (26. madde), “İnsana ve insan haklarına saygıyı bir değer olarak kazanır.” (27. madde), maddeleri yer almaktadır (Talim Terbiye Dairesi, 2005). KKTC’de yeniden yapılandırılan ve şu an yalnızca İngilizce 3. ve 6. sınıf öğretim programlarında pilot çalışmaya tabi tutulan Temel Eğitim Programları

Geliştirme Projesi'nin (TEPGP) temel amaçlarından bir tanesi laik ve demokrat bireyler yetiştirmektir. İnsan, çocuk ve hayvan haklarına saygılı her türlü ayrımcılığa karşı çıkan, düşüncelerini özgürce açıklayan, bireysel ve toplumsal haklarını korumasını bilen, demokrasiyi yaşam biçimine getiren, yasalara saygılı, Atatürk ilke ve devrimlerini benimsemiş bireyler yetiştirmektir. Temel Eğitim Programları Geliştirme Projesi'nde demokratik değerler disiplinler arası yaklaşımla bütün derslere entegre edilmiştir. Yeni programın ara disiplinlerinden bir tanesi 'Duyarlı ve Etkin Vatandaş (demokrasi bilinci, ülkemizin değerleri, çevre duyarlılığı, her türlü farklılığa saygılı olan) yetiştirmektir (Temel Eğitim Programları Geliştirme Projesi, 2014).

Eğitim programlarının daha fazla bilişsel alana yönelik davranışları kazandırmayı hedeflemeleri bireyin bütünsel gelişimini sağlamada yetersiz kalmaktadır. Değerler eğitiminin davranışları yönlendirme etkisi göz önünde bulundurulduğunda, öğrencilere yalnızca zihinsel ve devimsel alana yönelik eğitim verilmesi gerektiğine ilişkin anlayışın hakim olması toplumun parçası olan bireylerin, duyuşsal alana yönelik kazanımlara ulaşamamalarına yol açacaktır (Yazıcı, 2006). Bu bağlamda değerler eğitiminin sadece bir dersin içerisinde değil tüm derslerin içeriğinde bulunması gerekliliği savunulmaktadır (Yıldırım ve Turan, 2015).

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı Girne ilçesinde 6. sınıf öğrencilerinin demokratik değerlere sahip olup olmamalarına ilişkin öğrenci ve öğretmen görüşlerini derinlemesine incelemektir.

Bu amaçla ilişkili olarak aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranacaktır:

1. 6. Sınıf öğrencilerinin demokratik değerlere sahip olup olmamalarına ilişkin öğrenci ve öğretmen görüşleri nelerdir?
2. Demokratik değerlerin eğitim programında yer alıp almamasına ilişkin öğretmenlerin görüşleri nelerdir?
3. Öğretmenlerin demokratik değerleri, öğrenme-öğretme sürecinde uygulamalarına ilişkin görüşleri nelerdir?
4. Öğretmenlerin demokratik değerlere öğrenme-öğretme sürecinde yer verirken yaşadıkları sorunlar nelerdir?
5. Öğretmenlerin demokratik değerlerin öğretilmesine yönelik önerileri nelerdir?

1.3 Araştırmanın Önemi

Eğitim-öğretimin planlı ve programlı bir şekilde yapıldığı okullar, değerlerin öğretilmesinde etkisi yüksek olan yerlerden biridir. Öğretimi gerçekleştirecek olan öğretmenlere değerlerin öğretilmesinde önemli görevler düşmektedir (Erkuş, 2012). Değerler eğitimine yönelik bir vizyona sahip olmak için ilk önce eğitimi uygulayacak olan kişilerin yani öğretmenlerin görüşleri ve tavsiyelerini almak gerekmektedir (Yıldırım ve Turan, 2015).

Değerler eğitimi üzerine yapılan bir takım çalışmalar, hizmet öncesi eğitim programlarının öğretmen adaylarını, değerleri öğretmeye yönelik hazırlamadığını (Willemsse, Lunenberg ve Korthagen, 2005), öğretmenlerin değerleri öğretmeye ilişkin bilgi ve donanıma sahip olmadığını (Thornberg, 2008) ve okullarda planlanmış bir şekilde öğretim sürecine entegre edilmediğini ortaya koymaktadır (Thornberg, 2008; Yazıcı, 2006). Yapılan literatür taraması, ayrıca dünyada (Deuchar, 2009; Domovic, Godler ve Previsic, 2011; Miklikowska ve Hurme, 2011) ve Türkiye’de demokratik değerler ile ilgili bir takım çalışmaların yapıldığını

göstermektedir (İlğan, Karayığit ve Çetin, 2013; Yeşil ve Aydın, 2007; Yılmaz ve Yıldırım, 2009; Yüksel, Bağcı ve Vatansever, 2013).

Demokratik değerler üzerine yapılan çalışmalarda nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin benimsendiği görülmektedir (Akbaş, 2004; Balcı ve Yanpar Yelken, 2010; Genç, Tutkun ve Çoruk, 2015; İlğan, Karayığit ve Çetin, 2013; Kolaç ve Karadağ, 2012; Ulusoy, 2007; Yıldırım ve Turan, 2015). Bunun yanında demokratik değerler konusunda çok az karma çalışmaya (Engin ve Uygun, 2014; Özdaş, 2013; Uzunkol, 2014) rastlanmıştır. Yurtiçi ve yurt dışında yapılan çalışmaların analizi sonucunda demokratik değerlerle ilgili çalışmaların yurt dışında daha çok yapıldığı, yurtiçinde ise genelde değerlerle ilgili çalışmaların yapıldığı, demokratik değerlerle ilgili yapılan çalışmaların az olduğu ortaya çıkmıştır. KKTC’de bu konuyla ilgili herhangi bir çalışma yapılmamış olması ve ayrıca ‘Duyarlı ve Etkin Vatandaş’ yetiştirme ara disiplininin Temel Eğitim Programları Geliştirme Projesi’nde yer alması (Temel Eğitim Programları Geliştirme Projesi, 2014) bu konu üzerinde çalışılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda, bu araştırma KKTC’de bu konuyla ilgili herhangi bir araştırma yapılmamış olduğundan dolayı önem taşımaktadır. Çalışma bulgularının öğrencilerin demokratik davranışlara sahip olup olmadıklarına ve öğretmen bakış açısıyla demokratik değerlerin öğrenme-öğretme sürecine nasıl entegre edildiğine yönelik zengin bulgular sağlayacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla, bulguların hem eğitim programlarına hem de öğretmenlerin gelişimine yönelik süreçlere katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

1.4 Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma, 2015-2016 eğitim-öğretim yılında, KKTC’nin Girne ilçesinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı’na (MEB) bağlı üç ortaöğretim okulundaki 345

öğrenciye verilen anket ve bu üç okulda görev yapan, çalışmaya gönüllü olarak katılan 21 öğretmenin görüşleri ile sınırlıdır.

1.5 Çalışmanın Tanımları

Ortaöğretim: “İlköğretime dayalı en az altı yıl süreli eğitimin tümünü kapsar.” (Eğitim Sistemi, t.y.).

Değer: “Bireyin çevresiyle etkileşimi sonucunda içselleştirdiği ve davranışlarını yönlendiren standartlar olarak da tanımlanabilir. Bu tanım, değerlerin bireysel kazanımı boyutunu öne çıkarmaktadır. Değerlerin bireysel yönünde güdü, karar verme, tutum, inanç, ihtiyaç gibi kavramlar ağırlık kazanmaktadır.” (Akbaş, 2004, s. 44).

Demokrasi: “Toplum ve insan yaşamının pratiği içinde demokrasi; hak, özgürlük, eşitlik, adalet, katılma, hoşgörü ve uzlaşma gibi hukuki değerler ile yaşam biçimi ve tarzıdır.” (Elkatmış, 2014, s. 58).

Demokratik Değerler: “*sıfat* Demokrasiye uygun.” (TDK, 2016).

Eğitim Programı: “Öğrenene, okulda ve okul dışında planlanmış etkinlikler yoluyla sağlanan öğrenme yaşantıları düzeneğidir.” (Demirel, 2014, s. 6).

Bölüm 2

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde değer kavramı, demokrasi kavramı ve demokratik değerlerin tanımı, değer sınıflamaları, değerlerin kazandırılmasında kullanılan yaklaşımlar ve yöntemler, değerler eğitimi paydaşları ve ilgili araştırmalar yer almaktadır.

2.1 Değer Kavramı

Felsefe, sosyoloji, psikoloji gibi bilim alanlarında kullanılan değer kavramı sosyal bilimlerin temel sorunlarından biri durumuna gelmiş ve farklı disiplinlerde yer alması bu kavramı ortak bir tanımda açıklamayı güçleştirmiştir (Ulusoy ve Dilmaç, 2015). Dolayısıyla değer kavramı farklı yazarlar tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır. Ulusoy (2007) çeşitli değer tanımlarının olduğunu ve bu tanımların yazarların alanlarındaki bakış açısını yansıttığını söylemiştir. Bu tanımlardan yola çıkarak, Ulusoy (2007) değerleri; insan davranışlarını ‘iyi veya kötü, doğru veya yanlış’ etkileyen yönlendirmeler şeklinde tanımlamıştır. Ulusoy ve Dilmaç (2015) değer kavramını; insana özgü nitelikler taşıyan ve onu öteki canlılardan ayıracak olan nitelikleri içinde bulunduran ve bireylerin davranışlarını yönlendiren inançlar şeklinde tanımlamıştır. Ulusoy ve Arslan (2014) değerleri, bir durumun öteki duruma tercih edilmesi biçiminde açıklamaktadır ve değerlerin, davranışları sergilemeden önce onların arasında hangisinin yapılması hangisinin yapılmaması gerektiği konusunda yön gösterici nitelik taşıdığını vurgulamaktadır. Akbaş (2004) ise değerleri insanın çevre ile etkileşime girmesi neticesinde içselleştirilen ve

davranışları yönlendirme etkisi olan ölçütler şeklinde tanımlamıştır. Bu tanıma yakın bir değer tanımı yapan Yeşil ve Aydın (2007) ise değerleri bireyin etrafında olup bitenleri tanır ve anlarken yararlandığı ölçütler olarak açıklamıştır.

Halstead ve Taylor'a (2000) göre, 'Değerler' kavramı belirli eylemlerin güzel veya istenilir olup olmadığı yönünde değerlendirildiği standartları, davranışlara yönelik genel kılavuzlar olarak rol oynayan ilkeleri ve temel inançları gösterir ve sevgi, eşitlik, özgürlük, adalet, mutluluk, güvenlik, iç huzur ve doğruluk bazı değerlerdir.

Yukarıdaki tanımlardan yola çıkarak değerler, bir davranışı gösterme veya göstermeme noktasında bireyin bu davranışlardan birini seçebilmesi için onu yönlendiren ölçütler şeklinde tanımlanabilir.

2.2 Demokrasi Kavramı

Alan yazın taraması demokrasi kavramının aşağıda verildiği gibi pek çok tanımının yapıldığını göstermiştir. Demokrasi, siyasi bakımdan bir yönetim şekli olarak tanımlanmaktadır (Şişman, Güleş ve Dönmez, 2010). Ulusoy (2007) demokrasiyi 'halkın kendi kendini yönetmesi' olarak tanımlamıştır. İlkelerini ise; 'eşitlik, hürriyet ve kardeşlik' şeklinde sıralamıştır. Tezcan (2014) da buna benzer bir tanım yaparak demokrasiyi, halkın yönetimi denetlemesi şeklinde tanımlamıştır. Büyükdüvenci (1990) demokrasiyle ilgili net bir tanım yapılamayacağını belirterek demokrasiyi 'aşk'a benzetmiştir. Kısaca demokrasinin yaşanılarak anlaşılabilceğini ve demokrasinin eşit olma, adil olma, özgür olma, düşünebilme ve saygılı olma gibi değerleri barındırdığını vurgulamıştır. Dewey (1915) ise demokrasinin bireylerin ortak deneyimleri, varsayımları ve algılarını içeren "bir yaşam tarzı" olduğunu ifade etmiş ve demokrasinin davranışsal bir değer veya daha iyi öğrenmeyi sağlayan bir araç olmadığını vurgulamıştır.

Demirel (2014) demokrasinin, insanların birbirinin fikir ve karakterlerinden özgür bir şekilde etkilenmesine olanak sağladığını ve bu bağlamda eğitim ortamlarının demokratik olması gerektiğini belirtmiştir. Buna ilişkin, tüm demokratik kuramcılar, demokrasinin var olmasının demokratik değerlerle mümkün olacağını savunmaktadır (Ulusoy, 2007).

2.3 Demokratik Değerler

“Her gelişmiş devlet kendi siyasi, jeopolitik, stratejik, kültürel, ekonomik ve sosyal yapısına uygun aynı zamanda dünyadaki gelişmelere uyum sağlayabilen demokratik değerleri içselleştirmiş vatandaşlar yetiştirmek ister (Çakmak ve Akgün, 2014, s. 228). Demokrasinin özünde değerler yatmaktadır. Demokratik değerler, bu değerleri benimsemiş ve yaşam biçimi haline getirmiş kişilerin davranış ve tutumlarından öğrenilebilir (Büyükdüvenci, 1990).

“İnsanlık tarihinde demokratikleşme süreciyle birlikte önce insan, insanların özgürlüğü, insanların inancı, hür düşünce, ifade özgürlüğü ve bunlar gibi değerler ortaya çıkmaya başlamıştır. Zamanla eğitim sayesinde bu alanda ilerlemeler giderek hızlanmıştır. Tüm dünya giderek demokratik değerlerden söz etmeye başlamıştır” (Ulusoy ve Dilmaç, 2015, s. 45). Demokratik rejim, çeşitli değerleri barındıran ve bu değerleri yaşatan sistem olarak tanımlanmaktadır. Demokratik eğitimin işlevlerinden biri toplumdaki değerlerin tümünü (dil, din, ırk ve bunlar gibi) korumaktır. Demokratik eğitimin esas amacı, özgür bir şekilde düşündüğünü söyleyebilen ve tartışma yapabilen bireyler yetiştirmektir (Tezcan, 2014). Demokratik eğitim, demokrasinin hayat tarzı şeklinde algılanmasına dayanmaktadır. Demokratik eğitim eşitlik, özgürlük, hoşgörülü olmak, işbirliği yapmak gibi demokratik değerlerle ilgili öğrencilerin okul içi ve dışında kazanım sağlamasıdır. Burada öğrenciyi merkeze alan bir yaklaşım söz konusu olduğu için öğrenciler bu süreçte aktif olarak yer alır

(Yılmaz ve Yıldırım, 2009). Bu bağlamda, bir toplumdaki değerlerin fazla olması bize o toplumun demokratik olduğunu göstermektedir (Tezcan, 2014).

2.4 Değer Sınıflamaları

Demokratik değerler farklı yazarlar tarafından farklı boyutlarda ele alınmıştır. Demokratik değerleri daha iyi anlayabilmek için bu kişilerin demokratik değerleri nasıl ele aldıklarını incelemek gerekir.

Allport, Vernon ve Lindzey'in (1960) yapmış olduğu sınıflandırmada değerler "estetik, teorik, ekonomik, siyasi, sosyal ve dini" değerler olmak üzere 6 boyutta ele alınmaktadır. Bu boyutlardan her biri kendine has değerler içermektedir. Estetik değerler, bu değerlerin içerisinde şeklin ve ahengin önemli olduğu değerler olurken, gerçekliğe ulaşmanın önemli olduğu değerler teorik değerlerdir. Teorik değerlerin içerisinde sorgulamak, gözlemek, eleştirmek ve rasyonel düşünmek önemli kavramlardır ve burada bilginin kazanılması ve düzenlenmesi amaçlanır. Yine bu değerlerden ekonomik değerlerde "fayda" temel kavramdır. Güç kavramı, siyasi değerler üzerinde hakim olan kavramdır. Siyasi değerleri benimsemiş kişilerin bu güce sahip olmayı ve kullanmayı amaçladıkları görülür. Sevgiyi temel alan değerler ise sosyal değerlerdir. Burada açıklanan alt boyutların insanların yaşam alanı olduğu varsayılır. Sonuç olarak yazarın bakış açısına göre, herkes için benimsenen ve önemli olan değerler birbirinin aynı değildir ve kabullenilen bu değerler insanların hayatlarını belirlemektedir. Ayrıca birine göre çok önemli olan değer, bir başkası için aynı önem derecesini göstermeyebilir (akt. Turan ve Aktan, 2008).

Rokeach (1973) tarafından yapılan sınıflandırmada değerler "amaç değerler" ve "araç değerler" şeklinde iki grupta ele alınmıştır. Her iki başlık altında 18'er değeri gruplandırmıştır. "Amaç değerler" hayatın amacıyla ilgili inançlar olup,

bireyler tarafından seçilen hedefler olarak tanımlanabilir. “Araç değerler” ise amaç değerlerin kazanılmasında gereken nitelikleri temsil eden davranış kalıpları olarak tanımlanabilir (akt. Köylü, 2016). Rokeach’ın ele almış olduğu bu değerler arasında literatürde demokratik değerler olarak ele alınan eşitlik, özgürlük, dürüstlük, kibarlık ve sorumluluk gibi değerler bulunmaktadır (akt. Yiğittir ve Öcal, 2010). Bu değerler daha açıklayıcı bir şekilde Tablo 1’de göstermek olacaktır.

Tablo 1: Rokeach’ın Değer Sınıflaması

Amaç Değerler		Araç Değerler	
Rahat bir hayat	İç huzuru	Hırslı/istekli	Hayal gücü kuvvetli
Heyecanlı bir hayat	Gerçek sevgi	Ufku geniş olma	Bağımsızlık
Başarma hissi	Ulusal güvenlik	Kabiliyetli	Entelektüel
Barış içinde bir dünya	Zevk	Neşeli	Mantıklı
Güzellikler dünyası	Kurtuluş	Temiz	Sevgi dolu
Eşitlik	Öz saygı	Cesaretli	İtaatkar
Aile güvenliği	Sosyal tanınma	Affedici	Kibar
Özgürlük	Gerçek dostluk	Yardımsever	Sorumlu
Mutluluk	Bilgelik/hikmet	Dürüst	Öz kontrol

Schwartz (1992) yapmış olduğu çalışmada değerleri 11 çeşit olarak ele almaktadır. Bunları da kendi içerisinde birincil ve ikincil değer türü olmak üzere Tablo 2’de görüldüğü gibi iki boyutta incelemektedir. Birincil değerler altında; özyönetim, uyarım, hazcılık, başarı, güç, güvenlik, uygunluk, gelenek, ruhanilik, yardımseverlik ve evrensellik değerleri yer almaktadır. İkincil değer türleri ise birincil değer türleri içerisinde yer almaktadır. Bu değerler arasında literatürde demokratik değerler olarak ele alınan değerlerden özyönetim, özgür olmak, uygunluk, incelik, ebeveynler ve yaşlılara saygı, mütevazilik, yardımseverlik,

sorumlu, dürüst olmak, evrensellik, sosyal adalet, barışçıl bir dünya gibi değerler bulunmaktadır.

Tablo 2: Schwartz'ın Değer Sınıflaması

Birincil değer türleri	İkincil değer türleri
Özyönetim	Özgür olmak, yaratıcılık, bağımsız olmak, kendi hedeflerini seçmek, meraklı olmak, kendine saygı
Uyarım	Heyecan verici bir yaşam, zengin bir hayat, cesur olmak
Hazcılık	Zevk, hayattan keyif almak
Başarı	Hırslı, etkili, yetenekli, başarılı, akıllı, kendine saygı
Güç	Sosyal güç, servet, imajın korunması, sosyal tanıma
Güvenlik	Ulusal güvenlik, iyiliğe karşılık verme, aile güvenliği, aitlik hissi, toplumsal düzen, sağlıklı olma, temiz olma
Uygunluk	İtaatkar, öz-disiplin, incelik, ebeveynler ve yaşlılara saygı
Gelenek	Geleneklere saygı, dindar, hayatın verdiklerini kabul etmek, mütevazı, ılımlı
Ruhanilik	Ruhsal yaşam, hayatın anlamı, iç uyum, müfreze
Yardımseverlik	Faydalı, sorumlu, bağışlayan, dürüst, sadık, olgun aşk, gerçek dostluk
Evrensellik	Eşitlik, doğa ile birlik, bilgelik, güzel bir dünya, sosyal adalet, geniş fikirli, çevreyi korumak, barışçıl bir dünya

Akbaş (2004) yapmış olduğu çalışmada; Türk Milli Eğitiminin duyuşsal amaçları içerisinde yer alan değer ifadelerini ortaya çıkarmış ve bu değerleri geleneksel, demokratik, çalışma-iş, bilimsel ve temel değerler olmak üzere 5 grupta ele almıştır. Demokratik değerler içerisinde saygılı olmak, kibar olmak, hoşgörülü olmak ve işbirliği yapmak değerleri yer almaktadır. Bu değerler daha açıklayıcı bir şekilde Tablo 3'de gösterilmiştir.

Tablo 3: Akbaş'ın Değer Sınıflaması

Değer Grupları	Değer Örnekleri
Geleneksel	Ulusal güvenlik, yardımsever olmak, aile güvenliği, tutumlu olmak, güvenilir olmak, hayatın verdiklerini kabul etmek
Demokratik	Saygılı olmak, kibar olmak, hoşgörülü olmak, işbirliği yapmak
Çalışma-İş	Çalışkan olmak, azimli olmak, girişimci olmak, sorumluluk sahibi olmak
Bilimsel	Araştırmacı olmak, yaratıcı olmak, meraklı olmak, bilimsel olmak, eleştirel olmak
Temel	Estetik, sağlıklı olmak, çevreyi korumak, temiz olmak

Refshauge (2004) ise, yapmış olduğu değer sınıflamasını temel değerlerden yola çıkarak yapmıştır. Refshauge'e göre devlet, toplumun temel değerleri izliyor olmasının ne kadar önemli olduğunun bilincindedir. Refshauge değerleri, "dürüstlük, mükemmellik, saygı, sorumluluk, katılım, işbirliği, önemseme, tarafsızlık ve demokrasi" olmak üzere 9 grupta ele almıştır. Bu değerler içerisinde demokrasi değerlerinin özellikleri Avustralya halkının inanç ve arzularını yansıtmaktadır (akt. Köylü, 2016). Bu değerler daha açıklayıcı bir şekilde Tablo 4'de gösterilmiştir.

Tablo 4: Refshauge'un Değer Sınıflaması

Temel Değerler	Özellikleri
Dürüstlük	Tutarlı bir şekilde dürüst ve güvenilir olma
Mükemmellik	Okul yaşamında, bireysel ve toplumsal hayatın her alanında en yüksek kişisel başarı için mücadele etme.
Saygı	Kendin ve başkaları için saygılı olma ve diğerlerinin farklı veya karşıt görüşlere sahip olma hakkını kabul etme.
Sorumluluk	Kendine, diğerlerine ve çevreye karşı bireysel ve toplumsal davranışlardan dolayı sorumlu olma.
Katılım	Toplumun ve milletin sosyal ve ekonomik refahından minnettarlık duyarak ve bunun için katkı sağlayarak aktif ve üretken birey ve grup üyesi olma.
İşbirliği	Uyuşmazlıklardan barışçıl bir çözüm içerisinde olarak ve başkalarına destek sağlayarak ortak amaçlara ulaşmada işbirliği içerisinde çalışma.
Önemseme	Empati göstererek ve merhametli davranarak kendinin ve diğerlerinin refahını düşünme.
Tarafsızlık	Sosyal adalet ilkelerine sadık olma ve önyargıya, samimiyetsizliğe ve adaletsizliğe karşı çıkma
Demokrasi	Bir Avustralya vatandaşı olma sorumluluklarını ve haklarını, özgürlüklerini kabul etme ve yükseltme.

Literatürdeki değer sınıflamalarının incelenmesi değerlerin farklı açılardan incelendiğini ve dolayısıyla demokratik değerlerin de farklı boyutlarda ele alındığını ortaya çıkarmıştır. Rokeach demokratik değerlerden *eşitlik* ve *özgürlüğü* 'amaç değerler' ve *kibar, sorumlu* ve *dürüst olmayı* ise 'araç değerler' çatısı altında sınıflandırmıştır. Schwartz'ın değer sınıflamasına göre ise, özyönetim 'birincil değerinin' altında *özgür olmak* değeri, uygunluk 'birincil değerinin' altında *incelik, ebeveynler ve yaşlılara saygı* değerleri, yardımseverlik 'birincil değerinin' altında *sorumlu* ve *dürüst olmak* değerlerini ve evrensellik 'birincil değerinin' altında *sosyal*

adalet ve barışçıl bir dünya değerleri yer almaktadır. Akbaş'ın değer sınıflamasına göre ise, demokratik değer boyutu altında saygılı olmak, hoşgörülü olmak, kibar olmak ve işbirliği yapmak demokratik değerleri verilmiştir. Son olarak Refshauge dürüstlük, saygı, sorumluluk, işbirliği ve demokrasi temel değerlerini özellikleriyle sınıflandırmıştır. Bu çalışma Akbaş'ın değer sınıflandırmasına dayanmaktadır.

2.5 Kuramlara Göre Ahlak Gelişimi

Toplumunu oluşturan bireylerin yerine getirmesi ve içselleştirmesi gereken kurallar vardır. Ahlak gelişimi, toplumdaki bütün değerlere sorgusuz sualsiz uyum sağlamak değil topluma aktif bir şekilde ayak uydurmada değerler sisteminin oluşturulması süreci olarak tanımlanabilir (Senemoğlu, 2013).

Bilişsel Ahlaki Gelişim öğrencilerin ahlaki muhakemeleri gelişirken demokrasi ve adalet gibi değerleri öğrenmesi gereken inanişaya dayanan yaklaşımdır. Kohlberg'in kuramı, bir takım bilişsel ahlak eğitimi programlarının temeli olmuştur (Santrock, 2011).

Ahlak gelişimine yönelik Piaget, Kohlberg ve Gilligan çalışmalar yapmıştır. Piaget, ahlak gelişimini dışsal kurallara bağlılık ve ahlaki özerklik dönemi olmak üzere iki dönemde ele almıştır. Dışsal kurallara bağlılık döneminde çocuklara anne-babaları ve büyükleri neyi yapması neyi yapmaması gerektiğini söylerler bu durumda çocuklar kurallara uymaması halinde cezalandırılacağını düşünür. Ahlaki özerklik döneminde ise çocuklar, kuralları insanların oluşturduğunun ve değişebileceğinin farkına varırlar (Senemoğlu, 2013).

Ahlak gelişiminin nasıl gerçekleştiğini inceleyen ilk psikologlardan biri de Piaget'dir. Piaget ahlak eğitimine yönelik eğitimcilere, öğrencilere normların empoze edilmesinden önce, problem çözerek bireysel keşfetme fırsatı sunmaları gerektiğini önermiştir. Bireylerin ahlaki yönden gelişimlerini sağlamak için eğitim kurumlarının

ise; “işbirlikçi karar alma, problem çözmeye ve adil olmayı” temel alan kuralları çalıştırmalarının gerekli olduğu sonucuna ulaşmıştır (Akbaba, 2015).

Davranışçı öğrenme kuramcılarında olan Skinner, kişilerin pekiştirilmiş olan (ödül ve ceza yolu ile) davranışları yeniden yapma, pekiştirilmemiş olan davranışları ise yapmama eğilimi gösterdiğini, böylelikle bireylerin ahlaki yargılar ve davranışları koşullanma yolu ile öğrendiklerini savunmuştur (Erdoğan, 2015).

Sosyal öğrenme yaklaşımının öncüsü olan Bandura ise ahlak yönünden uygun davranışlar kazanmada gözlem yapmanın, öykünmenin ve örnek olmanın (rol model) önemli rol oynadığını savunmuştur. Bu yaklaşıma göre birey sırasıyla önce ailede, sonra çevresinde ve son olarak bulunduğu toplumda öykünerek örnek alacağı kişilerden etkilenmektedir. Böylelikle kendisi için en uygun değeri önce özdeşim kurarak, sonra gözleyerek, sonra da bunlar arasından seçim yaparak benimser (Akbaba, 2015).

Kohlberg, araştırmasında ahlaki ikilem içeren durumları öğrencilere vererek, böyle durumlar karşısında ne yapacaklarını sormuş ve bu sorulara verilen yanıtları sınıflamıştır. Sonuçta insanların üç düzey ve bu üç düzey içinde altı aşamadan geçtiklerini belirtmiştir (Senemoğlu, 2013).

I. Gelenek Öncesi Düzey: Kuralları başkalarının koyduğu düzeydir. Burada birey başkalarının koyduğu kurallara uygun davranış sergiler.

1. Aşama: Ceza ve İtaat Eğilimi

Bu aşamada birey ceza almaktan kaçındığı için otoritenin koyduğu kurallara uyar.

2. Aşama: Araçsal İlişkiler Eğilimi

Bu aşamada önemli olan, bireyin istek ve ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Çıkara dayalı alışveriş söz konusudur.

II. Geleneksel Düzey: Bu düzeyde ailenin, grubun ve ulusun bireyden beledikleri önemlidir.

3. Aşama: Kişiler Arası Uyum

Bu aşamada bireyi başkalarının onaylaması ve onların gözünde iyi insan olması önemlidir.

4. Aşama: Kanun ve Düzen

Bu aşamada birey kanunlara, toplumsal düzen ve otoriteye başkaları tarafından onaylanmama korkusundan dolayı uyar.

III. Gelenek Sonrası Düzey: Bu düzeyde birey başkalarına ve otoriteye bağı olmadan takip etmek istediğı ahlaki ilkeleri seçer.

5. Aşama: Sosyal Sözleşme

Bu aşamada toplum değerleri ve kanunlarının göreceli ve topluma özgü olduğu kabullenilir.

6. Aşama: Evrensel Ahlak İlkeleri

Bu aşamada ahlaki ilkeler birey tarafından oluşturulur. Bu ilkeler demokrasi, adalet, insan hakları gibi evrensel ilkelere dayanır.

Kohlberg'in çalışmasında araştırma örneklemini bayanları kapsamamasına rağmen bayanlara genellediğini söyleyen Gilligan, Kohlberg'in ahlaki gelişim aşamalarının kesin ve evrensel olmadığı görüşündedir. Gilligan tüm insanların genç yetişkin dönemine ulaştığında, Kohlberg'in üçüncü düzeyinin (Gelenek Sonrası) daha ilerisinde olgunlaşarak üstlerine düşen görevi yaptıklarını savunmaktadır. Gilligan için önemli olan ahlak gelişiminde bireyin 'ahlak sevgisini' kazanmasıdır (Senemoğlu, 2013).

2.6 Değerler Eğitimi

Ahlak eğitimi, karakter eğitimi ve etik eğitimi değerler eğitimi anlamında kullanılan bazı kavramlardır (Lovat ve Toomey, 2009). Değerler eğitimi “...öğrencilere bireysel ve daha geniş toplumun üyeleri olarak belirli değerleri kazanabilmeleri için onlara bilgi ve becerileri aşlamak ve öğrencinin değerler bilgisini artırmak için yapılan açık ve/veya örtülü okul-temelli etkinlikleri ifade eder.” (DEST, 2003, s. 2, akt. Lovat ve Toomey, 2009). “Değerler eğitimi geniş anlamda; ahlaki, kültürel, ruhsal, evrensel ve bireysel değerlere yönelik duyarlık geliştirmeyi, bunları içselleştirmeyi ve davranış haline getirmeyi içermektedir” (Kaya ve Taşkın, 2016, s.133). Köylü (2016) değerler eğitimini, değerlerin ne olduğunun bilincinde olarak ve açıkça öğretilmesi süreci şeklinde tanımlamıştır. Bu eğitim ile amaçlanan; kişilikli, dürüst, ahlak ve karakter sahibi bireylerin yetiştirilmesidir. Bireylerde kişilik gelişimi önemli derecede 5 yaşına kadar geliştiği için değerler eğitimine 5 yaşında başlanması uygun görülmektedir. Değerler eğitimi 4 süreci içermektedir. Bunlar; “akıl yürütme, mantıklı olmayı destekleme, empati kurma, öz saygı ve işbirliği geliştirmedir.”

Değer, ahlak ve karakter eğitimi kavramları okuyucular tarafından birbirinin yerine kullanılırken, araştırmacılar da aynı şekilde bu kavramları ana başlık olarak kullanırken farklılık göstermektedirler. Örneğin; biri ana başlık olarak değer eğitimini seçerken, diğeri ahlak eğitimini ana başlık olarak seçmektedir (Köylü, 2016). Bu süreçte bireyin aktif ve eleştirel bir yaklaşımla var olan değerleri sorgulaması, bireyin ve toplumun devamını ve gelişimini sağlayacak değerlere ilişkin farkındalık yaratmasının önemi vurgulanmaktadır.

2.7 Değerlerin Kazandırılmasında Kullanılan Yaklaşımlar ve Yöntemler

Eğitim kurumlarında bireylere değerler kazandırılırken kullanılan çeşitli yaklaşımlar vardır. Alan yazın taraması sonucunda “değer eğitimi” ya da öğretimiyle ilgili yapılan araştırmalarda değerler “strateji, yaklaşım, yöntem veya uygulama” kavramlarıyla birlikte yazılarak “değer eğitimi yaklaşımları, değer eğitimi yöntemleri veya değer eğitimi uygulamaları” biçiminde kullanılmıştır (Keskin, 2016). Bu araştırmada Keskin’in (2016) kullandığı yaklaşım ve yöntem sınıflandırması göz önünde bulundurulmuştur.

2.7.1 Değerler Eğitimi Yaklaşımları

Değerler eğitimi yaklaşımları; değerlerin doğrudan öğretimi, dolaylı ilerlemeci, değer gerçekleştirme ve bütüncül yaklaşım olmak üzere dört başlık altında ele alınmıştır.

Değerlerin Doğrudan Öğretimi Yaklaşımı

Doğrudan/geleneksel yaklaşım bireyin geleneksel normlarındaki iyi davranışa uyması, itaat etmesi anlamına gelmektedir (Sanger ve Osguthorpe, 2005). Bu yaklaşım, büyükler tarafından bireylere öğrenmeleri gereken değerlerin telkinler ve kendi düşüncelerini aşılama yolu ile öğretildiği yaklaşımdır. Bu yaklaşımda bireyin doğru davranış sergileyip sergilememesine göre ödül ve ceza uygulaması vardır (Keskin, 2016). Ayrıca, bireyin kazanması istenilen hedefler ve bu hedeflere ulaşmasını sağlayacak etkinlikler için gereken zamanın belli olduğu, etkinlikler sırasında bireyin performansının izlendiği ve ona anında dönüt vererek bireyin yönlendirildiği, öğretmenin ise bu süreçte aktif rol oynadığı bir yaklaşımdır (Senemoğlu, 1997 akt. Ulusoy ve Dilmaç, 2015).

Dolaylı İlerlemeci Yaklaşım

Dolaylı ilerlemeci yaklaşım bireyin demokratik toplumda aktif bir birey olması ve doğru ve duyarlı bir toplum bireyi olarak gelişmesine yardımcı olmayı kapsıyor (Sanger ve Osguthorpe, 2005).

Değer Gerçekleştirme Yaklaşımı

Bu yaklaşımda akıl yürütme süreci ön plandadır ve bireylerin kendi değerlerini oluşturmasında öğretmen rehberlik eder (Köylü, 2016). Yapılandırmacılık (Provat, 1992) ve eleştirel pedagoji (Giroux, 1989) bize öğretmenlerin bu değerleri öğrencilerine doğrudan aktaramayacağını göstermektedir. Çünkü öğrenciler kendi anlam kavramlarını kendileri oluştururlar ve kendi değerlerini kendileri geliştirirler (akt. Veugelers, 2000).

Bütüncül Yaklaşım (Adil Topluluk Okulları)

Bütüncül yaklaşım okulda kararların alınması ve yürütülmesi sürecine öğrencilerin de katılmasını sağlayacak şekilde demokratikleştirme ve demokrasi ilkelerinin bireylere öğretilmesi temeline dayanmaktadır (Keskin, 2006). Bu yaklaşım sınıf ortamı haricinde okulu, aileyi ya da çevreyi içine alan etkinlikleri kapsamaktadır (Keskin, 2016). Bu yaklaşımda, okul ve sınıf içerisinde karar alma, kural koyma ve bunların yürütülmesi sürecinde bireylerin demokratik bir biçimde katılım göstermeleri sağlanmaktadır. Böylelikle sorumlulukların herkes tarafından paylaşımı gerçekleşmiş olur (Aktepe, 2014).

2.7.2 Değerler Eğitimi Yöntemleri

Eğitim kurumlarında bireylere değerler kazandırılırken kullanılan çeşitli yöntemler vardır. Literatür taraması bireylere değer kazanımı sırasında telkin, değer açıklama, değer analizi, ahlaki muhakeme, örtük program ve değerleri belirginleştirme gibi aşağıda verilen yöntemlerin kullanıldığını ortaya çıkarmıştır.

Telkin Yöntemi

Bu yönteme göre istenilen değerleri aşıl原因an ahlaki boyutu olan tarihi ya da kurgulanmış hikayeler kullanılır. Bunun yanında, öğrencilerin topluma hizmet organizasyonları ve törenlere katılımları sağlanarak değer aşılması yapılabilir (Akbaş, 2004). Bireylerin davranışlarını yönlendirmek ve etkilemek amacıyla öğrencilere örnek olabilecek kişilerin hayat hikayeleri, farklı değer yargılarını içeren hikaye, şiir, şarkı ve türküler kullanılarak değer aşılması yapılabilir. Telkin yönteminde ayrıca öğüt vererek değerler kazandırılabilir (Aktepe, 2014). Bu yöntemde bireye kazandırılmak istenen değer seçimi yetişkinler tarafından yapılır ve bu süreçte bireylerden öğretilenleri öğrenmesi beklenir (Ulusoy ve Dilmaç, 2015).

Değer Açıklama (Belirginleştirme) Yöntemi

Değer açıklama yönteminde bireye sahip olduğu değerler düşündürülerek, bu değerleri fark etmesi ve böylelikle bu değerlerin davranışa dönüştürülmesinde akılcı düşünmeyle işletilmesi amaçlanmaktadır (Keskin, 2016). Bu yöntemde bireylere seçtikleri değerlerle ilgili diğer alternatifler açıklanarak çeşitli yönlendirmelerde bulunulur. Değer tercihini yapmış olan bireylere niçin ve nasıl gibi sorular sorulmalıdır. Bu sorulara karşın bireylerin verecekleri yanıtlar önemsenmeli ve desteklenmelidir. Bu süreçte bireye zorlama ve dayatma yapılmamalıdır (Aktepe, 2014). Öğrenene sahip olması gereken değerler düşündürülerek bu değerleri bireye kazandırmayı temel alan yöntemdir. Burada bireylerin sahip olması gereken değerleri belirginleştirmeleri ve bu değerlerle ilgili düşünceleri amaçlanır (Ulusoy ve Dilmaç, 2015). Öğrencilere değer açıklaması yapılırken öğretmenin kendi doğrusunu önermemesi, değerlendirmemesi ve ahlaki olarak göstermemesi gereklidir. Burada önemli olan değerlerle ilgili öğrenciye kendi kararını verebilmesi için öğretmenin doğru soruları sorarak ona rehberlik etmesidir (Akbaş, 2004).

Değer Analizi Yöntemi

Toplum içindeki sosyal sorunların doğrudan veya dolaylı yoldan hikayeler aracılığıyla incelendiği yöntemdir. Ele alınan hikayeler çözümlenirken neden, nasıl sorularına mutlaka cevap verilir. Bu yöntem kullanılarak ele alınan olayların başka olaylar ile benzerlik ve farklılık gösterip göstermediğine ilişkin analiz yapılır. Mantıklı bir değerlendirme yapılarak analiz edilen olaylarda uygun sonuca ulaşmak hedeflenir (Aktepe, 2014). Bu yöntemde yetişkinlerin öğrencilere sunduğu değerler içerisinden mantıklı düşünme yolu ile kendi seçtiği değerleri öğrenmeleri söz konusudur (Ulusoy ve Dilmaç, 2012). Bu yöntem var olmuş veya var olabilecek bir sorunla karşılaşıldığında kullanılmaktadır (Akbaş, 2004).

Ahlaki Muhakeme Yöntemi

Ahlaki muhakeme yöntemi, içerisinde ahlaki ikilemler olan bazı durumların çocuklara verilmesi ve böyle durumlar karşısında nasıl bir tepki vereceklerini belirlemek amacıyla Kohlberg'in yapmış olduğu araştırmaları kapsamaktadır (Senemoğlu, 2013).

Keskin'e (2006) göre, bu yöntem iki farklı değer çatıştığı durumda bireyin kendisi için en doğru olan değeri seçtiği ve neden bu değeri seçtiğini ifade etmek için tartışmalar yaptığı süreçtir. Bu yöntemin amacı bireylere davranış sergilemede yol gösterecek ahlak ilkeleri geliştirmelerine yardımcı olmaktır. Bireyin değerlendirmede yararlandığı dayanaklar onun ahlak gelişimiyle ilgili bilgiler taşır. Bu yöntemde önemli olan öğrenenin ulaştığı sonuç değil ulaştığı sonucun nedenidir (Akbaş, 2004).

Aktepe'ye (2014) göre, ise bu yöntem, bireylere öğretilmek istenilen değer ile ilgili bir örnek olayın grup çalışması yapılarak çözümlendiği yöntemdir. Burada birey ahlaki yönden zıt durumlar oluşturarak düşünür ve tartışma yapar. Bunun

sonucunda uygun değere ulaşmaya çalışır. Bu yöntemde değere ulaşmaya kadar geçen süreçte bireyin düşündükleri, konuştukları ve yaptıkları önem arz etmektedir.

Örtük Program Yöntemi

Değerlere ilişkin açıklamaların programda kapalı bir şekilde yazılması ve derslerdeki konulara dağıtılması ile kazanım sağlamaya çalışılan yöntemdir. Burada öğretmenlerin programa ilişkin farkındalığı önemli bir rol oynamaktadır. Değer öğretimi yapacak olan öğretmenlerin tutumları, davranışları ve değerleri önemlidir (Aktepe, 2014). Dewey (1933) okulların ahlak eğitiminde belirli bir program olmadığında ahlak eğitimini örtük program şeklinde verdiklerini onaylamıştır. Ayrıca bu yöntemde, eğitim-öğretim programında açıkça yazılmayan fakat bireylerin kazanması istenilen bilgiler, tutumlar ve değerlerin öğrenme-öğretme sürecinde çeşitli etkinlikler yolu ile kazandırılması amaçlanmaktadır (Aktepe, 2006). Kısaca örtük program yöntemi kullanılarak bireylerin hayatlarını etkileyen, toplumdaki normları ve kuralları kapsayan, ders dışındaki faaliyetler ile birlikte bireylere resmi eğitim programında açıkça gösterilmeyen beceri, tutum ve davranışlar kazandırılabilir (Demirel, 2014).

2.8 Değerler Eğitimi Paydaşları

Alanyazın taraması değerler eğitiminde okul, öğretmen, aile ve çevrenin önemli rol oynadığını ortaya çıkarmıştır. Demokrasinin içerdiği değerlerin - saygılı olma, özgür olma, gerçeklik ve bunlar gibi - bireyler tarafından özümsemesi için 'eğitim' araç olarak kullanılmaktadır. Bu durum eğitici demokrasi olarak adlandırılmaktadır (Büyükdüvenci, 1990). Eğitim yaşantıları okulda gerçekleşmektedir. Öğrencilere başarılı bir şekilde demokrasi kazandırılmak isteniyorsa, bunun gerçekleşmesi için öğrenme süreci tek boyutludan çok boyutlu

yaşantıya dönüştürülmelidir. Bu bağlamda ders içi eğitimle birlikte ders dışında gerçekleşen etkinliklerin önemi büyüktür (Şişman, Güleş ve Dönmez, 2010).

Okul ve Öğretmen

Okulların amacı eleştiri yapabilen, hoşgörülü, adaletli davranan, duyarlılık sahibi ve üretken bireyler yetiştirmek olmalıdır. Okullarda demokratik bireylerin yetiştirilmesi, demokrasi kültürünü deneyimlerin bireylere aktarılması ve yaşanması yolu ile mümkün olabilir (Şişman, Güleş ve Dönmez, 2010). Bireylerde değerlerle ilgili gelişim ailede başlarken, okulun değer gelişiminde önemli bir yeri vardır. Bireye bazı değerlerin (hoşgörülü olma, saygılı olma, dürüst olma, yardımsever olma ve bunlar gibi) kazandırılmasında okula ve öğretmenlere aileye kıyasla daha fazla görev düşmektedir (Ulusoy, 2007). Okul değerler eğitimiyle ilgili olarak; bireyin sahip olduğu değerleri geliştirme, pekiştirme ve bu değerleri yaşam biçimi haline getirme görevini üstlenmektedir. Bunun yanı sıra bireylere değer kazandırmada “sistemli, programlı ve sürekli denetlenen bir kurum olarak” önemli bir yeri vardır (Kaya ve Taşkın, 2016, s. 132).

Demokrasi kültürü olan eğitim kurumlarında öğretmenler öğrenme-öğretme süreçlerinde öğrencileri merkeze alan bir yaklaşım sergilerler (Şişman, Güleş ve Dönmez, 2010). “Öğretmenler eğitim ve öğretim yapmak istiyorsa demokratik bir toplumdaki değerleri dikkate almalı, normların özünü ve önemini anlamalıdır” (Matusovà, 1997, s. 65). Okulların demokratik eğitim kurumlarına dönüşmesi toplumdaki gelişmişlik ölçütlerindedir (Şişman, Güleş ve Dönmez, 2010).

Aile

Günümüzde (21.yy) eğitime yönelik belirlenmiş amaçlardan bir tanesi toplumun yapısına uyan ve bu sistemin gelişmesini amaç edinen, bireysel haklara saygı gösteren, bireysel hakları ve ödevlerini bilen, farkındalık sahibi bireylerin

yetiştirilmesidir. Bu bakımdan demokrasi ülkeler için önemli hale gelmiştir (Diker, 2012).

Demokrasinin temeli esas olarak ailede atılmaktadır (Büyükdüvenci, 1990). Aile bireylerin eğitimi açısından önemli bir kurumdur. Hayatta geçirilen doğru veya yanlış davranışlar ailede öğrenilir. Bu nedenle kazanılan tutumlar ve bilgilerin yanında, değerlerin sağlam bir temeli olması gerekir. Birey aile dışında ve içinde yaşadığı toplumun değerlerini öğrenir. Değerlere ilişkin istendik kazanım sağlayan aileler çocuğun geleceğini önemli ölçüde etkilerken, bu durumun getirdiği rahatlıkla toplumdaki diğer bireylerin yükünü de hafifletmiş olurlar. Ailelerin değerler hususunda yardımcı ve yönlendirici olabilmeleri çocuğa karşı sergiledikleri tutuma bağlıdır. Bu tutum net ve kararlı olmalıdır. Bu noktada aileler özgürce düşünebilen, fikir üretebilen, empati yapabilen, gereken durumlarda ‘hayır’ diyebilen, otokontrolü elinde tutan bireyler yetiştirebilirler (Ulusoy, 2007). Ailelerin çocuklarına değer öğretebilmesi için öğretecekleri değerle ilgili yeterli bilgiye ve beceriye sahip olmaları gereklidir. Aynı zamanda öğretecek oldukları değeri önce kendilerinin içselleştirmesi ve bunu davranışlarıyla da göstererek çocuklarına rol model olmaları beklenir. Ebeveynlerin çocuğa rol model olmalarının bu süreçte önemi büyüktür (Aktepe, 2014). Ailenin değer kazandırmaya ilişkin en temel özelliklerinden biri kültürün gelecek nesillere aktarılmasını sağlamaktır. Yani toplumdaki kültürel değerleri korurken, aynı zamanda o değerlerin gelecek nesillere aktarılmasında önemli rol oynar. Aileler benimsedikleri ve korudukları değerleri çocuklarına aktararak, bu değerlerin nesilden nesile aktarılmasını sağlarlar (Köylü, 2016).

Demokratik toplumlarda insanların birbiriyle olan iletişimleri oldukça gelişmiştir. Dolayısıyla böyle toplumlarda eğitim önemli bir iletişim aracı olarak karşımıza çıkmaktadır (Tezcan, 2014). Demokrasi kültürünün oluşturulmasında

ailenin yanında eğitim önemli bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla eğitimdeki var olması istenilen demokrasi kültürü bireylere demokratik olma bilincini kazandırmalıdır (Diker, 2012). Şişman, Güleş ve Dönmez'e (2010) göre, demokratik toplum olabilmek için; birey ve toplum içinde demokrasi bilinci oluşturulmalı ve bu bilinç bireyler için bir hayat tarzına dönüşmelidir. Genelde demokratik bir toplumda saygı, uzlaşma, işbirliği ve hoşgörülü olmanın bir yaşam biçimi olduğunu kabul edebiliriz (Matusovà, 1997). Demokrasinin yaşam tarzına dönüşebilmesi için toplumdaki bireylerin demokrasiyi oluşturan değerleri benimsemesi gerekmektedir. Bireylerin demokratik değerlere bağlı kalması hayatın düzenli ve kaliteli olmasını gerektirir (Büyükdüvenci, 1990).

Çevre

Medyanın değer kazandırma hususunda bireyler üzerinde olumsuz yönde etkileri olduğu gibi olumlu yönde etkileri de bulunmaktadır. Olumsuz etkileri; tüketim duygusunu aşılama, ailede var olan değerlerin aksi yönünde değerleri doğru olarak gösterip o değere yönlendirme, kültürel yozlaştırma, cinsel özgürlüğü empoze etme, şiddet, kültür boşluğu ve yabancılaşma, kimlik bunalımı ve kişilik sorunları şeklinde sıralanabilir. Bu etkiler toplumsal değerlerin, normların ve davranış kalıplarının yıpranmasına neden olarak, toplum ve kültür açısından geleceği tehdit edebilecek boyutlara gelebilmektedir. Bu etkileri en aza indirebilmek için medyanın vermiş olduğu mesajları iyice algılamak ve sorgulamak gerekmektedir. Ayrıca ailelerin de bu konuda bilinçli olmaları önem taşımaktadır (Turan ve Nazıroğlu, 2016). İzlediği televizyon programlarında çocuklar büyüklere saygılı olmak gerektiğini görürlerse, onlar da büyüklerine saygılı olurlar; yardım etmenin, dostluk kurmanın, işbirliği içinde çalışmanın iyi taraflarını izleyen çocuklar bu davranışları kendi hayatlarına yansıtırlar. Bunun yanında kötü davranışların (hırsızlık, alkol ve

bunlar gibi) doğru davranışlar gibi sunulduğu programları izleyen çocuklar da aynı şekilde bu davranışları kendi hayatlarına aktarma eğiliminde olurlar (Erkuş, 2012).

Bireyin doğru davranışlar sergilemesi veya kötü eğilimlerinin olmasında içinde bulunduğu çevre, aile ve almış olduğu eğitim etkili olmaktadır. Birey çevresinde gördüğü davranışları örnek alarak kendi davranışlarına aktarır. Bu anlamda değer kazanmada çevrenin etkisi büyüktür (Ulusoy ve Dilmaç, 2015).

2.9 İlgili Araştırmalar

Son yıllarda öğrencilere genelde değerler özelde ise demokratik değerlerin kazandırılmasına yönelik çalışmalara önem verilmektedir. Bu alanda yurtdışı ve yurtiçinde yapılan çalışmalar aşağıda sunulmuştur.

Yurtdışında ve Yurtiçinde Yapılan Çalışmalar

Domović, Godler ve Previšić (2001) yapmış oldukları araştırmada, Hırvatistan'daki ortaokul öğrencilerinin kültürlerarası eğilimleri içinde yapılan ampirik araştırma sonuçlarını yorumlamışlardır. 1993 ve 1998 yıllarında likert tipi çeşitli sorular içeren, özel olarak oluşturulmuş demokratik değerler üzerine bir anket kullanılarak veri toplanmıştır. 1998 yılındaki örnek araştırmaya, öğrenci, veli ve öğretmenler dahil olurken, 1993 yılındaki araştırmaya ise sadece lise öğrencileri dahil edilerek tabakalı bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Analiz sonuçlarına göre: a) 1993 ve 1998, her iki hiyerarşisindeki değerleri aynı olan genel olarak olumlu tutum sergileyen öğrenciler ortaya çıkmıştır; b) 1998 yılında incelenen üç grupta ise ortak hiyerarşi değerleri paylaştığı görülmüştür. Ancak, onlar için demokratik değerleri kabul derecesi farklıydı; öğretmenler en yüksek, öğrenciler ise en düşük sırada yer almıştı. Araştırmada öğrencilerin, öğretmenlerden ziyade ebeveynlerine çok daha yakın bir tutum sergilediği için, Hırvatistan'daki gençler üzerinde okullardaki siyasi sosyalleşmenin en büyük etken olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Deuchar (2009) boylamsal çalışmasında İskoçya'daki okullardaki demokratik uygulamaları incelemiştir. Çeşitli ilköğretim okullarından seçilen örneklerden toplanan bulgular üst sınıf öğrencilerinin karar alma süreçlerine katılmak ve öğrenci konseyi toplantıları ve sınıfta ilgilendikleri çağdaş sosyal konuları tartışmak için nasıl teşvik edildiklerini göstermiştir. Bunun yanında, bulgular bu öğrencilerin, ortaokula geçiş sürecinde, demokratik süreç deneyimlerinin ne düzeyde olduğunu ortaya koymuştur. Çalışmada, İskoç öğrencilerinin ilerlemeci demokratik eğitim modelinde ne kadar eğitim gördükleri sorusu gündeme getirilmiş ve çocuklara ortaöğretimin ilk yıllarından daha ziyade ilköğretimde danışmanlık için daha fazla fırsat sağlanabileceği önerilmiştir.

Miklikowska ve Hurme (2011) Finlandiya'nın üç bölgesinden rastgele seçilen 1341 ortaöğretim öğrencisiyle (16-17 yaş arası) yapmış oldukları araştırmada gençlerin ailelerinin psikolojik kontrol, özerklik, içtenlik ve davranış kontrolleri değerlendirilmiştir. Araştırmada veriler anket kullanılarak toplanmıştır. Bulgular, ailenin demokratik faaliyetlerde bulunmasının büyümekte olan ergenin demokratik yönelimler göstermesine uygun bağlam sağladığını göstermiştir. Buna ek olarak, empatinin demokratik aile fonksiyonunda, gençlerin demokratik değerleriyle bir arabulucu olduğu ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak, gençlerin demokratik oryantasyonlarında, empatinin aile vasıtasıyla bir arabulucu olduğu ve katkı sağladığı görülmüştür.

Papanastasiou ve Koutselini (2003) 9. sınıf öğrencileriyle gerçekleştirmiş oldukları çalışmada ev ortamı ve okul iklimi, IEA (Uluslararası Eğitsel Başarıları Değerlendirme Kurulu) 1999 yurttaşlık eğitim çalışma verilerini temel alan dokuzuncu sınıf öğrencilerinin sosyal katılımına ilişkin bir modeli incelemiştir. Burada, ev ortamı ve okul iklimi olan iki yapı (öğrenci, demokratik değerler,

toplumsal katılım ve öğrencilerin siyasi ortamdaki sosyal eylemleri) öğrencilerin siyasi çıkarlarını oluşturan bir model olmuştur. Çalışmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Çalışma bulguları okul iklimindeki siyasi ilgi ve bu iklimi etkileyen faktörlerin öğrencilerin demokratik değerlerini etkilediğini ortaya çıkarmıştır.

Çalışmasında, Akbaş (2004) öğrencilerin ilköğretim okulları genel amaçlarında yer alan değerlere ne düzeyde sahip olduklarını öğrenci ve öğretmen görüşlerine göre ayrı ayrı değerlendirilerek, değerler eğitimiyle ilgili öğretmen görüşlerine başvurmuştur. Araştırmaya 8. sınıfta öğrenim görmekte olan 360 öğrenci ve bu okullarda görev yapmakta olan 44 öğretmen katılmıştır. Araştırma tarama modelinde desenlenmiştir. Öğrencilerin geleneksel değerlerini, demokratik değerlerini, çalışma-iş değerlerini, bilimsel değerlerini ve temel değerlerini ölçmek için araştırmacı tarafından bu değerlerin her biri için ayrı ayrı geliştirilen ölçekler kullanılmıştır. Ayrıca öğretmenlerden veri toplamak için de araştırmacı tarafından geliştirilen ölçek kullanılmıştır. Bu araştırma sonucunda cinsiyetlerin geleneksel değerler, çalışma-iş değerleri ve bilimsel değerlerin kazanılmasında farklılık yaratmadığı, kız öğrencilerin demokratik değerler ve temel değerlere erkek öğrencilerden daha ileri seviyede ulaştıkları, sosyo-ekonomik düzeyin öğrencileri demokratik değerler, bilimsel değerler ve temel değerlere ulaşmada farklı şekillerde etkilediği, öğretmenlerin değer öğretimi yaparken genellikle öğretmen merkezli ve sözel iletişim kurarak etkinlik yaptıkları şeklinde çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır.

Ulusoy (2007) örneklemini 824 lise 1., 2. ve 3. sınıf öğrencileri ile yapmış olduğu çalışmada, öğrencilerin lise tarih programlarındaki geleneksel değerler ve demokratik değerlere ilişkin tutum ve görüşlerini cinsiyet, sınıf ve öğrenim görülen okula göre değişip değişmediğini incelemiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak

ölçek kullanılmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilere tarih dersinde bu değerlerin büyük ölçüde aktarılabilirdiği ortaya çıkmıştır.

Yeşil ve Aydın (2007) çalışmasında genel anlamda değerler özele inildiğinde ise demokratik değerlerin gelecek kuşaklara aktarılırken izlenilmesi gereken yöntemleri ve bireyin gelişiminde bu yöntemlerin etkisini ele almayı amaçlamışlardır. Yapılan çalışma ile bireyin gelişimiyle değer unsurları birlikte incelendiğinde değer eğitimi için en kritik dönemin 'ilk çocukluk dönemi' olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Genç (2008) tarafından yapılan araştırmanın amacı öğretmen bakış açısıyla ilkokul müdürlerinin demokratik değerleri uygulama algılarını değerlendirmektir. Çalışma 12 devlet ilkokulunda (Türkiye'nin doğu, batı, kuzeydoğu, güney ve ortasına uzanan Erzurum, Hatay, Kırşehir ve Çanakkale şehirlerinde) görev yapan 300 öğretmenin (144 erkek, 156 kadın) katılımı ile gerçekleşmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Bulgular ilkokul müdürlerinin demokratik değer uygulama algılarının öğretmenlerin okuldaki statülerine bağlı olarak değiştiğini ortaya koymuştur.

Turan ve Aktan (2008) tarafından gerçekleştirilen çalışmada okul hayatında olan ve olması düşünülen sosyal değerler ile bu değerlerin okul hayatında bulunma derecesinin öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre belirlenmesi amaçlanmıştır. Bilecik iline bağlı Bozüyük ilçesindeki ilköğretim okullarında görev yapan 119 öğretmen ve 6., 7. ve 8. sınıflarda öğrenim gören 112 öğrencinin katıldığı araştırmada veri toplama aracı olarak likert tipi ölçek kullanılmıştır. Bulgular, okul hayatında var olan ve olması düşünülen sosyal değerlerin katılımcı görüşlerine göre farklılaştığını ortaya çıkarmıştır.

Yılmaz ve Yıldırım'ın (2009) Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi'nin (DEOMP) demokrasi eğitimine kazandırdıklarının belirlenmesi amacıyla yapmış oldukları çalışmaya, 2'si erkek 4'ü bayan öğretmen, 1'i erkek 4'ü kız okul meclisi başkanı öğrenci olmak üzere toplam 11 kişi katılmıştır. Çalışmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile elde edilmiştir. Çalışmada projeyi tasarlayanların yanında bu projeyi uygulayacak (idareciler ve öğretmenler) kişilerin projenin hayata geçmesinde önemli roller oynadıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Bunun yanında, bulgular öğretmenlerin demokratik okul iklimi için farkındalıklarının olmasına rağmen, bunun okul iklimi ve derse aktarımı noktasında isteksiz olduklarını ortaya koymuştur. Ayrıca projenin uygulanmasında aile yapısının büyük bir rol oynadığı da saptanmıştır.

Balcı ve Yanpar Yelken (2010) tarafından yapılan çalışmanın amacı ilköğretim öğretmenlerinin değer kavramına yüklemiş oldukları anlamları belirlemektir. Çalışmaya Mersin merkez ilköğretimde görev yapan 214 sınıf ve branş öğretmeni katılmıştır. Katılımcılardan kendi düşüncelerine göre değer tanımı yapmalarını istenilmiştir. Çalışma sonunda öğretmenlerin değer kavramına yönelik tanımlama yaparken kullandıkları sözcüklerin bu kavramın günlük kullanımdaki karşılığına büyük ölçüde yakınlık gösterdiği ortaya çıkarılmıştır.

Şişman, Güleş ve Dönmez (2010) tarafından yapılan çalışmada literatür temel alınarak demokratik okul kültürüne yönelik bir kavramsal çerçeve oluşturmak amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda demokratik okul kültürünün oluşmasında yönetim, öğretmen, öğrenci, veli ve etkinliklerin önemine değinilmiştir.

Yiğittir ve Öcal'ın (2010) ilköğretim 6.sınıf öğrencilerinin değer yönelimlerinin ne olduğunu belirlemeyi amaçladıkları araştırmada desen olarak tekil tarama modeli seçilmiştir. Araştırmaya Ankara'nın Altındağ, Mamak, Keçiören,

Çankaya, Yenimahalle, Sincan ilçelerinden rastgele seçilmiş 9 farklı ilköğretim okulunda öğrenim gören 1232 6.sınıf öğrencisi katılmış ve veriler bir sorudan oluşan görüşme formu ile toplanmıştır. Öğrencilerden elde edilen veriler Akbaş ve Rokeach'ın değer sınıflamalarıyla karşılaştırılmıştır. Araştırmada katılımcıların 97 farklı değer tercihinde buldukları ve bu değerler arasında en çok “çevre temizliği, saygı, güzel söz ve davranış, dürüstlük, çalışkanlık, çevre duyarlılığı, yardımseverlik, iyi insan olma, hoşgörü, doğa sevgisi, temizlik, sevgi ve güvenilirlik” değerlerini tercih ettikleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu 13 değer arasından Rokeach'ın değer sınıflamasındaki (dürüst olmak, yardımsever olmak, hoşgörülü olmak, temiz olmak ve sevgi) yalnızca 5 değer tercih edildiği saptanmıştır.

Yazar (2011) 32 öğretmen adayı ile gerçekleştirdiği araştırma ile Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi'nde öğrenim görmekte olan öğretmen adaylarının değerlere yönelik görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak toplanılmıştır. Araştırma bulguları; değerler kazanılırken bu süreçte aileye önemli görevlerin düştüğünü ve Eğitim Fakülteleri'nde değerler eğitimine ilişkin bir ders eklenmesinin gerekli olduğunu ortaya koymuştur.

Yılmaz (2011) 493 öğretmen adayı ile yapmış olduğu araştırmada, öğretmen adaylarının demokratik değerleriyle öğrenci kontrol ideolojilerine yönelik görüşleri ve bu görüşler arasındaki bağlantıyı belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmada desen olarak tarama modeli seçilirken veri toplamada likert tipi ölçek kullanılmıştır. Araştırma bulguları katılımcıların çok yüksek bir gözetimci kontrol ideolojisine sahip olmadıklarını, demokratik değerlerde toplam puanlarının yüksek çıktığını göstermektedir.

Kolaç ve Karadağ'ın (2012) yapmış olduğu araştırmaya 59'u bayan 70'i erkek toplamda 129 öğretmen adayı katılım göstermiştir. Bu araştırma ile Türkçe

öğretmeni adaylarının değer kavramını nasıl anlamlandırıdıkları ve değer sıralamalarını meydana çıkarmak amaçlanmıştır. Araştırma tarama modelinde desenlenmiştir. Bunun yanında veri toplama aracı olarak açık uçlu anket kullanılmıştır. Araştırmada katılımcıların en çok 'ulusal değerlere' önem verdikleri saptanmıştır.

Diker (2012) çalışma grubu Ankara Ömer Seyfettin Lisesi'ndeki 9., 10. ve 11. sınıf öğrencilerinden oluşan toplamda 230 öğrenciyle gerçekleştirdiği çalışma ile farklı demokrasi tanımları doğrultusunda eğitim sisteminin demokratik bireylerin yetiştirilmesi hedefine ulaşma derecesini belirlemeyi amaçlamıştır. Bu çalışmada tekil tarama modeli ve ilişkisel tarama modeli desen olarak seçilirken veri toplama aracı olarak öğrencilerin demokratik davranışlarını değerlendirmeye dönük likert tipi ölçek kullanılmıştır. Yapılan araştırmada demokratik davranış gösterme düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu düzeyin yüksek olması, okul yönetiminin ve öğretmenlerin demokratik davranışlar sergilemesine bağlanmıştır.

Erkuş (2012) 72 okul öncesi öğretmeni ile yapmış olduğu araştırmada öğretmenlerin okul öncesi eğitim programındaki değerler eğitimiyle ilgili görüşlerini değerlendirmeyi amaçlamıştır. Yapılan araştırma nitel olup, veri toplamada yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırma bulguları; okul öncesi eğitim programındaki değerler eğitiminin öğretmenin inisiyatifinde öğrencilere verildiğini ve bunun yeterli olmadığını, bu eğitimi verme işinin ise yalnızca öğretmene bırakıldığını göstermiştir.

İlğan, Karayığit ve Çetin (2013) amacı öğrencilerin demokratik değerlere hangi düzeyde sahip olduklarını betimlemek olan bir araştırma yapmışlardır. 7. ve 8. sınıfta okuyan 300 öğrenci ile yapılmış olan araştırmada veri toplama aracı olarak likert tipi ölçek kullanılmıştır. Araştırmanın deseninde tarama modeli kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda katılımcıların demokratik değerlere sahip olma düzeylerinin yüksek olduğu saptanmıştır.

Özdaş (2013) öğrencilerin ortaokul öğretim programlarındaki değerleri ne düzeyde kazandıklarını ve öğrencilerin istenmedik davranışlar gösterme sıklığını belirlemeyi amaçlayan bir çalışma gerçekleştirmiştir. Karma araştırma deseni kullanılarak yapılan çalışmada nicel verilerin toplanmasında ölçek, nitel verilerin toplanmasında yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırma sonuçları öğrencilere bu değerleri kazandırılma düzeyi ile istenmedik öğrenci davranışları gösterme sıklığı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur.

Varol (2013) yapmış olduğu çalışmada sosyal bilgiler dersi veren öğretmenlerin değerler eğitimi uygulamalarıyla ilgili görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. 34 öğretmen ile gerçekleştirilen araştırmanın deseninde betimsel yöntem kullanılmıştır. Araştırmada veriler görüşme yolu ile toplanmıştır. Araştırma bulguları öğretmenlerin en çok kullandıkları yaklaşımın açıklama yapma olduğunu, en az kullandıkları yaklaşımın ise telkin olduğunu ve yaklaşımlar arasında ahlaki muhakemeyi kullanmadıklarını ortaya çıkarmıştır.

Yüksel, Bağcı ve Vatansever (2013) ülkenin yedi ayrı bölgesindeki yedi ilde toplamda 700 öğrenci ile gerçekleştirdikleri çalışmada, ilköğretim programındaki demokratik değerleri ilköğretim son sınıf öğrencilerinin gündelik hayatlarında gösterme düzeylerini incelemişlerdir. Araştırma tarama modelinde desenlenmiş olup, veri toplamada likert tipi ölçek kullanılmıştır. Araştırma sonucunda illere göre bireylerin demokratik davranışlar gösterme düzeyleri farklılık göstermiştir. Bunun yanında, cinsiyet ve ailedeki birey sayısının demokratik değerlere ilişkin bir farklılık

oluşturmadığı ve demokratik davranışlar göstermede farklılaşma konusunda çevrenin etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Engin ve Uygun (2014) 23'ü kız, 35'i erkek toplamda 58 öğrenci ile gerçekleştirmiş oldukları araştırmada 7. sınıf Türkçe ve Beden Eğitimi öğretim programlarını bütünleştirerek hazırladıkları değerler eğitimi programı ile öğrencilerin değerlere ilişkin bilişsel, duyuşsal ve devimsel alanda bu değerleri gösterme düzeylerindeki program etkililiğini belirlemeyi amaçlamışlardır. Bu araştırmanın deseninde karma yöntemden yararlanılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda kontrol grubuna göre deney grubunda ön test ve son test farklılaşması pozitif yönde anlamlı derecede olup, duyuşsal alan bakımından deney ve kontrol grubu arasında anlamlı bir farklılık olmadığı ortaya çıkmıştır.

Uzunkol (2014) katılımcıların 34'ü deney grubunda 33'ü kontrol grubunda olmak üzere toplamda 67 ilkokul 3. sınıf öğrencisiyle yarı deneysel bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışma ile hayat bilgisi öğretimiyle ilişkili temelde saygıyı ve sorumluluğu barındıran değerler eğitimi programının katılımcıların “özsaygı düzeyleri, sosyal problem çözme becerileri ve empati düzeylerine etkisini” incelemek amaçlanmıştır. Araştırmanın nicel boyutuyla ilgili veriler üç ayrı ölçek yardımı ile toplanırken, nitel boyutuna ilişkin veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak toplanmıştır. Araştırmada uygulanmış olan programın katılımcıların sosyal problem çözme becerilerini ve empati düzeylerini olumlu yönde etkilediği fakat özsaygı düzeylerinin artırılmasında etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Genç, Tutkun ve Çoruk (2015) tarafından yapılan araştırmaya Çanakkale'deki 4 ilkokulda toplamda 20 sınıf öğretmeni katılmıştır. Araştırmanın amacı, ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik görüşlerini ortaya

çıkarmaktır. Durum çalışması şeklinde desenlenen bu araştırmada veriler görüşme yolu ile toplanmıştır. Araştırma bulguları; okul ile aile arasında uyumsuzluğun olduğunu, okulda akademik başarıya önem verildiğini, eğitim programının ve zamanın değerler eğitimi için yetersiz olduğunu göstermiştir.

Yıldırım ve Turan'ın (2015) yapmış oldukları araştırmanın çalışma grubu, Trabzon İli Of İlçesi'nde iki ayrı okulda görevli 5 sınıf öğretmeninden oluşmaktadır. Araştırmada değerler eğitime ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerini belirlemek amaçlanmaktadır. Araştırma nitel yöntemlerden olgu bilim çalışmasıdır. Veriler yarı yapılandırılmış görüşme yoluyla toplanmıştır. Araştırmada değer öğretimi konusunda öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlar arasında zaman, aile, müfredat yoğunluğu, kalabalık sınıf, isteksiz öğrenci, ders azlığı gibi sorunların olduğu saptanmıştır. Bunun yanında araştırmada öğretmenlerin, hikaye anlatımı, telkin, öğüt verme, ayrıntılı açıklama yapma, örnek olma, drama, soru-cevap gibi yöntemlerden yararlandıkları saptanmıştır.

Yurtiçi ve yurt dışı alanyazın taraması sonucunda, demokratik değerler konusunda nicel ve nitel çalışmalara daha fazla ağırlık verildiği karma çalışmaların ise az sayıda olduğu ortaya çıkmıştır. Alan yazın taraması çalışmalarının çoğunun genellikle öğrencilerin katılımıyla gerçekleştiğini göstermektedir. Bunun yanında öğretmenlerle yapılan pek çok araştırmaya rastlanırken, öğrenci ve öğretmenlerle ve öğretmen adayları ile yapılan az sayıda araştırmaya rastlanmıştır, öğrenci-öğretmen-veli ile yapılan yalnızca bir araştırmaya rastlanmıştır. Genel olarak yapılan çalışmaların okulöncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve lise öğrencileri/öğretmenleri ve öğretmen adayları ile yapıldığı görülmektedir. Çalışmaların analizi sonucunda yurtdışında yapılan çalışmaların çoğunlukla demokratik değerlerle ilgili olduğu, yurtiçinde yapılan çalışmaların ise genel olarak değerlerle ilgili olduğu ve

demokratik değerlerle ilgili daha az sayıda çalışma yapıldığı ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda demokratik değerlerin kazandırılması hususunda araştırmada boşluk olduğu görülmektedir.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki (KKTC) alanyazın tarandığında demokratik değerler konusunda yapılan herhangi bir çalışmaya rastlanmaması demokratik değerler konusunda çalışma yapılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Bölüm 3

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın deseni, çalışma grubu, veri toplama araçları, veri toplama süreci, verilerin çözümü, geçerlik ve güvenilirlik, araştırmacının rolü ve etik ilkeler açıklanmaktadır.

3.1 Araştırma Deseni

Bu çalışmanın amacı Girne ilçesinde 6. sınıf öğrencilerinin demokratik değerlere sahip olup olmamalarına ilişkin öğrenci ve öğretmen görüşlerini derinlemesine incelemek, bu değerlerin kazandırılması sürecinde karşılaşılan sorunları ele almak ve sorunların giderilmesine yönelik öneriler ortaya koymaktır. Çalışma bu amaç doğrultusunda karma yöntem esas alınarak durum çalışması şeklinde desenlenmiştir.

Durum çalışması, sınırlandırılmış bir sistemin detaylı bir şekilde betimlendiği (Merriam, 2013) bir bireyin, grubun, kuruluşun, topluluğun, sürecin, ya da projenin incelendiği araştırmalardır (Creswell, 2013). Durum çalışmalarında belirlenen duruma yönelik sonuçları meydana çıkarmak amaçlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Patton (2002) karma yöntemi araştırma desenini güçlendirmek için faydalanılan bir yol olarak tanımlamaktadır. Patton'a (2002) göre, bu yöntemle desenlenen araştırmada birinin eksik kaldığı yerde diğerinin o eksikliği tamamladığı birden çok yöntem kullanılır ve yöntem bakımından zenginlik sağlanır. Bu yöntem esas olarak, nicel ve nitel verilerin birlikte toplanmasında kullanılır. Uşun (2012) ise,

karma araştırmaları nitel ve nicel yöntemlerden birinin yetersiz olduğu durumda diğer yöntemin o eksiği giderdiği yaklaşım olarak tanımlamaktadır.

Çalışma amacı doğrultusunda araştırmada nicel ve nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Nicel araştırmalar, gerçeklik ile araştırmacıyı birbirinden bağımsızlaştıran, kendi dışındaki gerçeklik için de onun tarafsız bir biçimde gözlenerek, ölçülebileceğini ve çözümlenebileceğini kabullenen görüşteki araştırmalardır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2014). Bu çalışmada nicel veri toplama aracı olarak Akbaş (2004) tarafından geliştirilmiş olan, kapalı uçlu sorulardan oluşan ‘Öğrencilerin Demokratik Değerlerine İlişkin Anket’ isimli anket kullanılmıştır. Nitel araştırmalar, görüşme, gözlem ve doküman çözümlemesi gibi nitel bilgi elde etme yöntemlerinden yararlanıldığı, ele alınan algı ve olayların doğal ortam içinde gerçekçi ve bütüncül bir şekilde meydana çıkarılmasına ilişkin nitel sürecin takip edildiği araştırmalardır (Yıldırım ve şimşek, 2008). Birden fazla yöntem kullanılarak toplanan verilerin birbirini desteklemesi için kullanılmış olması varılan sonucun güvenilirlik ve geçerliğini artırmaktadır (Yıldırım ve şimşek, 2008). Bu araştırmada Girne ilçesi merkezindeki 6. sınıf öğrencilerinin sahip olduğu demokratik değerler ve bu değerlerin kazandırılma sürecinde karşılaşılan problemler durumunun hem öğrenci hem de öğretmen bakış açısından derinlemesine incelenmesi hedeflendiğinden dolayı araştırma karma durum çalışması şeklinde desenlenmiştir. Araştırmanın nicel kısmında anket nitel kısmında görüşme kullanılmıştır.

3.2 Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu, KKTC’nin Girne ilçesinde bulunan MEB’e bağlı üç ortaöğretim okullarında öğrenim gören 345 6. sınıf öğrencisi ve bu öğrencilere ders veren, çalışmaya gönüllü olarak katılan, 21 öğretmen

oluşturmaktadır. Çalışma grubu amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme ile seçilmiştir.

Amaçlı örnekleme yöntemi seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden biridir. Bu yöntem araştırmanın amacıyla ilişkili olarak veri bakımından zengin durumların seçilip detaylı çalışma yapma imkanı sağlar. Ölçüt örnekleme ile yapılan çalışmada gözlem birimleri, bazı özellikleri taşıyan birey, olay, durum veya nesnelere oluşabilir. Böyle durumlar için örnekleme ilişkin belirlenmiş olan kriteri sağlayan birimler örneklemede bulundurulur (Büyüköztürk ve diğerleri, 2014). Söz konusu kriteri/leri çalışmayı yapan kişi belirleyebilir veya daha önceden hazır edilmiş, içerisinde ölçütlerin yazılı olduğu liste kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu çalışmada örneklem seçimi yapılırken, araştırmacı tarafından birtakım ölçütler belirlenmiştir. Bunlar: çalışmaya katılan öğrencilerin 6. sınıfta öğrenim görüyor olması ve çalışmaya katılan öğretmenlerin 6. sınıf öğrencilere ders veriyor olmasıdır. Bu ölçütlerin göz önünde bulundurulma sebebi ise Temel Eğitim Programları Geliştirme Projesi'nin öncelikle ortaöğretim 6. sınıflara uygulanacak olmasından dolayı, var olan durumu - öğrencilerin demokratik değerlere sahip olup olmadıklarını öğrenci bakış açısıyla, öğretmenlerin bu duruma ilişkin farkındalıklarını ve uygulamalarını ise öğretmen bakış açısıyla - derinlemesine incelemek gerektiğindedir.

Bu ilçedeki üç ortaokulda Okul 1'de 81, Okul 2'de 206 ve Okul 3'de 87 olmak üzere toplam 374 6. sınıf öğrencisi bulunmaktadır. Bunun yanında branş gözetilmeksizin 6. sınıf öğretmeni olarak görev yapan Okul 1'de 34, Okul 2'de 45 ve Okul 3'de 19 olmak üzere toplam 98 öğretmen bulunmaktadır. Çalışma bu ilçedeki üç ortaokulda öğrenim gören 345 öğrenci ve bu üç ortaokul kademelerinde 6.

sınıflarda görev yapan ve farklı branşlarda ders veren 21 gönüllü öğretmen ile gerçekleştirilmiştir.

Çalışma grubundaki öğrencilerin demografik özellikleri aşağıda Tablo 5’ de sunulmuştur:

Tablo 5: Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Demografik Özellikleri

Cinsiyet	N	%
Kız	162	47
Erkek	183	53
Okul		
Okul 1	71	20,6
Okul 2	193	55,9
Okul 3	81	23,5

Yukarıda Tablo 5’de görüldüğü gibi çalışmaya katılan öğrencilerden %47’si kız, %53’ü erkektir. Çalışmaya katılan öğrencilerden 30’u kız 41’i erkek olmak üzere 71’i (%20,6) Okul 1’de, 90’ı kız 103’ü erkek olmak üzere 193’ü (%55,9) Okul 2’de ve 42’si kız 39’u erkek olmak üzere 81’i (%23,5) Okul 3’de öğrenim görmektedir. Çalışmaya katılan öğrencilerin hepsi 6. sınıf öğrencisidir.

Ek 1’de sunulan çalışma grubundaki öğretmenlerin demografik özelliklerine göre çalışmaya katılan öğretmenlerden 16’sı Kadın, 5’i Erkektir. Öğretmenlerin görev süresine bakıldığında öğretmenlerden bir kişi 1-5 yıl, sekiz kişi 6-10 yıl, üç kişi 11-15 yıl, altı kişi 16-20 yıl, üç kişi ise 21+ yıl arasında öğretmenlik yapmışlardır. Öğretmenlerden yedisi Okul 1’de, yedisi Okul 2’de ve yedisi ise Okul 3’de görev yapmaktadır. Öğretmenlerin en son mezun oldukları okullara bakıldığında öğretmenlerin dördü Yakın Doğu Üniversitesi’ni, üçü Selçuk Üniversitesi’ni, ikisi Doğu Akdeniz Üniversitesi’ni, üçü Açık Öğretim Fakültesi’ni, diğerleri ise Girne Amerikan Üniversitesi, Mimar Sinan Üniversitesi, Trakya

Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Paisi Hilendarsky ve 9 Eylül Üniversitesi'ni bitirmişlerdir. Öğretmenlerin mezun oldukları yükseköğretim kurumuna göre alanlarına bakıldığında ikisinin Eğitim Yönetimi, Denetimi ve Planlaması, ikisinin Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden diğerlerinin ise farklı alanlardan (Klinik Psikoloji, Matematik, Kıbrıs Türk Tarihi, Hücre Biyolojisi, Biyoloji, Fransızca Öğretmenliği, Kimya Mühendisliği, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri, Fizik, İngilizce Öğretmenliği, Beden Eğitimi ve Spor Bölümü, İşletme, Coğrafya Öğretmenliği, Gıda Kimyagerliği, Sosyoloji, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik, Felsefe) mezun oldukları anlaşılmaktadır.

Bu bağlamda bu çalışma, 2015-2016 öğretim yılında, Girne ilçesindeki ortaokullarda öğrenim gören 345 6. sınıf öğrencisi ve bu öğrencilerine ders veren 21 öğretmen ile sınırlandırılmıştır ve toplanan bulgular yalnızca bu gruba genellenebilmektedir.

3.3 Veri Toplama Araçları

Araştırmanın amacı doğrultusunda veri elde etmede, veri toplama araçlarından anket ve görüşme kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan veri toplama araçları aşağıda detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

3.3.1 Öğrenci Anketi

Anket, belirli kişi veya grupların bir konu hakkındaki duygularını, tutumlarını, düşüncelerini ve deneyimlerini belirlemek amacıyla bir plan doğrultusunda, detaylı ve kapsamlı bir şekilde hazırlanan soru listelerine denir (Uşun, 2012). Anket kullanmada amaç çalışma grubunun ihtiyaçlarını belirleme, çok fazla kişiden kısa sürede veri toplama, yeni veya halihazırdaki programların etkili olma düzeyinin ölçmektir (Uşun, 2012).

Bu araştırmada da çalışmanın amacı doğrultusunda kısa sürede çok fazla kişiye ulaşmak için anket kullanılmıştır. Araştırmada Akbaş'ın (2004) geliştirmiş olduğu, 'ğrencilerin Demokratik Değerlerine İlişkin Anket' (Bknz. Ek 2) kullanılmıştır. Anket ğrencilerin demokratik değerlere ne düzeyde sahip olduklarına odaklanmıştır. Ankette, kişisel bilgiye yönelik 3 soru ve öğrencilerin demokratik değerlere ulaşma düzeylerine ilişkin 11 madde yer almaktadır. Ankette yer alan değer ifadeleri 'Saygılı Olmak', 'Kibar Olmak', 'Hoşgörülü Olmak' ve 'İşbirliği Yapmak' olmak üzere 4 boyutta kategorize edilmiştir. Bu boyutlar ve alt boyutları şunlardır:

Saygılı Olmak

- Kendime yapılmasını istemediğim bir şeyi başkasına yapmama
- Arkadaşlarla saldırgan olmayan yapıcı ilişkiler kurmaya çalışma
- atışmaları şiddete başvurmadan özme
- Karşımdaki insan kim olursa olsun ona değer verme
- Karşıt görüşlerimi karşımdakini incitmeden söyleme
- Başkalarının görüşlerine saygı duyma
- Birisini konuşurken dinleme ve sözünü kesmeme

Kibar Olmak

- Başkalarına zarar verebilecek davranışlardan kaçınma
- İnsanlarla kurduğum ilişkilerde saygıya çok önem verme
- Toplumsal beklentilere aykırı olabilecek davranışlardan sakınma

Hoşgörülü Olmak

- Derslerde arkadaşlarına yardımcı olmaktan hoşlanma
- Elindeki bilgi ve kaynakları paylaşmaktan zevk alma

İşbirliği Yapmak

-İnsanlar arasında farklı düşünce ve fikirleri anlayışla karşılama

-Tartışmalarda karşımdaki kişinin ne hissettiğini anlamaya çalışma

Ankette 5 derecelendirme noktası bulunmaktadır. Bunlar; ‘Daima’(5), ‘Sıklıkla’(4), ‘Bazen’(3), ‘Nadiren’(2) ve ‘Hiç’(1) dir.

3.3.2 Öğretmen Görüşme Formu

Görüşme, iki veya daha çok kişinin yüz yüze gelerek sözlü veya sözsüz bir şekilde etkileşime geçmeleridir. Bu yöntem araştırmada cevaplanması amaçlanan sorulara yönelik, çalışmaya katılacak olan kişilerden bilgi elde edilmesi biçiminde de açıklanabilir. Görüşme yolu ile ilgili konu veya soru hakkında detaylı bilgiye ulaşılabilir (Büyüköztürk ve diğerleri, 2014). Görüşme araştırmacıya, insanlarda gözlenemeyen davranış, duygu ya da dünyanın insanlar tarafından nasıl anlamlandırıldığını öğrenmek, önceden yaşanan ve yeniden meydana gelmeyecek olayları öğrenmek gibi avantajlar sağlar. Ayrıca görüşme yolu ile istenilen bilgi ya da daha azı elde edilebilir (Merriam, 2013). Bunun yanında görüşme, görüşülen kişilerin tecrübeleri, tutumları, düşünceleri, vermiş oldukları tepkileri, algıları gibi gözlenemeyenleri anlama imkanı sağlar (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Bu araştırmada, görüşme çeşitlerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşmelerde bütün sorular esnek cümleler barındırmalı veya görüşme değişik yapılandırılmış teknikler kullanılarak yapılmalıdır. Bu yapıda hazırlanan sorular görüşmeciye çeşitli sorular ile konu açılarak detaylı veri toplama imkanı sağlarken, görüşülen kişilerin sorularını anlamasına yardımcı olarak konu ile ilgili detaylı bilgi vermesini sağlamaktadır (Merriam, 2013).

Araştırmada öğretmenlerin demokratik değerlerin öğretimi ile ilgili görüşlerini almak amacıyla açık uçlu sorulardan oluşan ‘Demokratik Değerlere

İlişkin Öğretmen Görüşme Formu' (Bknz. Ek 3) kullanılmıştır. Görüşme soruları belirlenmeden önce kapsamlı literatür taraması yapılmış ve araştırma amacı doğrultusunda görüşme formunun taslağı oluşturulmuştur. Hazırlanan taslak, uzman görüş doğrultusunda içerik, soruların akış sırası, kapsamı ve sondalar yeniden gözden geçirilerek revize edilmiştir. Görüşme formunda kişisel bilgiye yönelik 6 ve demokratik değerlere ilişkin 11 soru yer almakta ve öğretmenin soruları cevaplamasına yardımcı olabilecek sondalar sunulmaktadır. Görüşme soruları öğretmenlerin; öğrencilerin demokratik değerlere sahip olup olmamalarına yönelik algılarına, demokratik değerlerin eğitim programındaki yerine yönelik farkındalıklarına ve öğrenme-öğretme süreçlerinde demokratik değerleri kazandırmaya yönelik uygulamalarına odaklanmıştır.

3.4 Veri Toplama Süreci

Veri toplama süreci Tablo 6'da görüldüğü gibi 22 Şubat - 01 Nisan 2016 tarihleri arasında araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir.

Tablo 6: Veri Toplama Süreci

Tarih	Süreç
22 Şubat – 09 Mart 2016	Anket Formunun Belirlenmesi Akbaş'dan (2004) Geliştirmiş Olduğu Anket İçin İzin Alınması Görüşme Formunun Geliştirilmesi Uzman Görüş Alınması Gerekli Düzeltmelerin Yapılması Çalışma Grubunun Belirlenmesi
10 Mart – 16 Mart 2016	Milli Eğitim Bakanlığı'ndan İzin Alınması
17 Mart – 01 Nisan 2016	Verilerin Toplanması

Araştırmada öncelikle araştırmada kullanmak üzere belirlenen anketi geliştiren araştırmacıdan (Akbaş, 2004) veri toplama aracını kullanma izni alınmıştır (Bknz. Ek 4). Hemen sonra, anketi Girne ilçesinde belirlenen okullarda uygulayabilmek için Milli Eğitim Bakanlığı'ndan gerekli izin alınmıştır (Bknz. Ek 5). Bakanlık'tan izin alınır alınmaz, okullar ziyaret edilerek, okul müdürleri ile görüşülüp uygulama için izin alınmıştır.

Uygulama sürecinde, anket, bazı şubelerdeki öğrencilere derse başlamadan önce dağıtılırken, bazılarına ders bitimine 15 dakika kala araştırmacı tarafından dağıtılmıştır. Öğrencilere anket dağıtımı için uygun zamanı belirleme ve öğretmenlerden uygulama için izin alınması müdür muavinlerinin yardımları ile gerçekleşmiştir. Öğrenciler, ölçeği eksiksiz biçimde işaretleme gerektiği söylenmiş ve anlamadıkları noktalar hususunda araştırmacı tarafından bilgilendirilmiştir. Öğrencilerin ölçeği işaretleme yaklaşık 10 dakika sürmüştür. Araştırma kapsamında 374 öğrenciden 350'sine ulaşılmış fakat 5'i uygun işaretleme yapmadığı için anketleri çalışmadan çıkarılmıştır.

Görüşme sırasında öğretmenlerin kimseden etkilenmemesi ve sorulara baskı altında kalmadan rahatlıkla cevap verebilmeleri için gerekli uygun ortam görüşme öncesinde okullardaki müdür muavinlerinin yardımı alınarak ayarlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinden faydalanılarak yapılan görüşmelerde öncelikle öğretmelere araştırmanın amacıyla ilgili bilgiler verilmiştir. Görüşme sürecinde öğretmenlere kişisel bilgilere ilişkin sorular sorulmuş daha sonra öğretmenlere demokratik değerlerin kazandırılmasıyla ilgili 11 soru yöneltilmifir. Öğretmenlerin sorulara daha etkili ve detaylı cevap verebilmeleri için kendilerine sorulardan sonra sondalar yöneltilmifir ve sorulan soruyu kapsamlı ele almaları sağlanmıştır. Katılımcıların cevaplandırmadığı sorular işaretleme daha sonra tekrar yöneltilmifir.

21 gönüllü öğretmenin verdiği cevaplar ses kayıt cihazıyla kendilerinden izin alınarak kayıt altına alınmıştır. Her bir görüşme yaklaşık 30-40 dakika sürmüştür.

3.5 Verilerin Analizi

Araştırmada nicel ve nitel veri analizi süreçleri uygulanmıştır.

3.5.1 Anket Verilerinin Analizi

Araştırmada, 6. sınıf öğrencilerine uygulanan anket verilerinin çözümlenmesinde SPSS 20.0 paket programı kullanılmıştır. Araştırmada Akbaş (2004) tarafından geliştirilmiş olan 'Öğrencilerin Demokratik Değerlerine İlişkin Anket' kullanarak toplanan veriler SPSS'e girilmiştir. Bu aşamada ölçme ve değerlendirme alanından uzman öğretim üyesinden uzman görüş ve yardım alınmıştır. Çalışmaya katılan 350 öğrenciden 5'inin anketi yanlış işaretleme yapılması nedeniyle iptal edilmiştir. Anket verilerinin çözümünde SPSS paket programı kullanılarak hesaplanan Cronbach Alfa değeri 0.75'dir. Akbaş'ın (2004) çalışmasında demokratik değerlere ilişkin verilerin Cronbach Alfa değeri 0.77 olarak bulunmuştur. 0.75 ile 0.77 Cronbach Alfa değerleri birbiri ile örtüşmektedir. Akbaş'ın (2004) çalışması ile bu çalışmanın güvenilirlik katsayıları arasında çok büyük fark bulunmamaktadır. Cronbach Alfa değerinin 0.75 olması ankette yer alan 14 maddenin iç tutarlılığının yüksek olduğunu göstermektedir. 14 maddeden oluşan ankete ilişkin betimsel istatistikler Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7: Öğrencilerin Demokratik Değerlerine İlişkin Anket

Alt Ölçekler ve Ölçek	N	Min.	Maks.	Ort.	S	Çarpıklık	Basıklık
Saygılı Olmak	345	1,00	4,14	1,8658	,57535	,769	,517
Kibar Olmak	345	1,00	5,00	1,7159	,70378	1,243	1,640
Hoşgörülü Olmak	345	1,00	5,00	2,0464	,86646	,699	,191
İşbirliği Yapmak	345	1,00	5,00	1,9928	,81898	,890	,467
Saygılı Olmak+	345	1,00	4,25	1,9052	,52354	,789	1,063
Kibar Olmak+							
Hoşgörülü Olmak+							
İşbirliği Yapmak							

Sonuçlar şu ölçütlere göre değerlendirilmiştir: 1-1.44 Hiç, 1.45-2.44 Nadiren, 2.45-3.44 Bazen, 3.45-4.44 Sıklıkla, 4.45-5.00 Daima. ‘Saygılı Olmak, Kibar Olmak, Hoşgörülü Olmak, İşbirliği Yapmak’ alt ölçeklerinin değerlendirme ölçütleriyle karşılaştırıldığı zaman aritmetik ortalamanın 1.72 ile 2.05 arasında olduğu görülmektedir.

3.5.2 Görüşme Verilerinin Analizi

Öğretmenlerle yapılan yarı-yapılandırılmış görüşmelerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi, elde edilen verileri tanımlayabilecek kavram ve ilişkilere ulaşmayı amaçlamaktadır. Bu analizde elde edilen bilgilerin detaylı bir biçimde çözümlenmesi gereklidir ve önceden belirlenmeyen tema ve boyutları meydana çıkarma imkanı sağlamaktadır. Temaların bulunabilmesi için kodlamalar yapılır. Bu kodlar bir araya getirilir ve benzer olan kodları başlığı altında toplayabilecek temalar belirlenir. Kodlar ile birlikte temaların bulunması işlemi, tematik analiz olarak adlandırabiliriz (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Kısaca kodların buradaki işlevi bilgileri etiketlemek ve tekrardan o bilgileri geri getirmektir. Bu durum veri analizinin daha güçlü ve daha çabuk olmasını sağlamaktadır (Miles ve Huberman, 2015).

Toplanan veriler araştırma soruları doğrultusunda aşamalı bir biçimde çözümlenmiştir. Öncelikle görüşmeye katılan 21 öğretmenin isimleri gizlilik ilkesi gereğince Ö.1, Ö.2, ... Ö.21 şeklinde kodlanmıştır. Bunu görüşme kayıtlarının dinlenmesi ve yazıya aktarılması (deşifre) takip etmiştir. Deşifreler defalarca okunup kodlanmıştır (Bknz Ek 6). Bu süreç içinde araştırmanın sorularıyla ilişkili olarak temalar ve alt temalar ortaya çıkarılmıştır (Bknz Ek 7). Ortaya çıkan tema ve alt temaların doğruluğuna ilişkin uzman görüşü alınmıştır. Daha sonra tema ve alt temalar tüm katılımcıların görüşlerinin de yansıtıldığı tablolara yerleştirilmiş (Bknz Ek 8) ve araştırma sorularına ilişkin resmin bütüncül olarak ortaya çıkması sağlanmıştır. Ortaya çıkan tüm tablolar için program geliştirme alanında uzman eğitimcinin görüşü alınmıştır. Yapılan bu işlemler bulguların araştırmanın amacına hizmet edecek şekilde analiz edilmesi bakımından önem arz etmektedir. Bu temalar arasında bağlantılar kurularak öğretmenlerin demokratik değerlerin kazandırılmasına ilişkin görüşleri derinlemesine incelenmiştir.

3.6 Geçerlik ve Güvenirlik

Bu çalışmada çalışmanın nesnellliğini ve güvenirliliğini sağlamak için birtakım süreçler uygulanmıştır, karma yöntem kullanılması, uzman görüş alınması, araştırmayı gerçekleştiren kişinin konumunu açıkça belirtmesi ve kullanılan veri toplama araçlarının yazılması araştırmanın tutarlılığını sağlamada önemlidir (Merriam, 2013). Nicel çalışmaların geçerliği, ölçmede kullanılan aracın ölçmek istenilen olguyu ölçmedeki yeterliliğiyle bağlantılıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Dolayısıyla elde edilen bilgiler gerçeği yansıtmakta ve çalışma sonuçlarının geçerliği bakımından katkı sağlamaktadır. Nitel çalışmaların geçerliği, araştırılan olgunun araştırmacı tarafından olduğu gibi ve tarafsız bir şekilde gözlemesi anlamındadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Araştırmacı ulaştığı verileri kontrol etmek için değişik

bilgi elde etme yöntemlerinden yararlanabilir. Bu da çalışmanın geçerlik ve güvenilirliği bakımından önemli bir artı sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu araştırmada da veri toplama yöntemlerinden görüşme ve anket kullanılarak toplanan verilerin tutarlılığı teyit edilmiştir.

Araştırmanın yöntem ve sürecinin açık bir şekilde anlatılması, veri toplamaya ilişkin detaylı bilgi verilmesi araştırmacının nesnelliğini ortaya koyan maddelerdendir (Miles ve Huberman, 2015). Bu çalışmada yöntem, süreç ve veri toplamaya ilişkin detaylı bilgi araştırmanın ilgili kısımlarında verilmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2008) de karşılıklı görüşme aracılığıyla detaylı veri elde etme, uzun süreli veri elde etme ve ekstra veri toplama imkanı bulunmasının nitel çalışmalarda geçerliğin oluşturulmasında öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır.

Çalışmanın denetlenebilirliği için; araştırma sorularının açıkça belirtilmesi ve bu sorulara uygun olarak araştırma deseninin seçilmesi, araştırma sorularına göre toplanan verilerin doğru yerde, doğru zamanda ve doğru katılımcılardan elde edilmiş olması, kodlamalara ilişkin kontrollerin yapılması ve bunların yeterli ortaklığı göstermesi gerekmektedir (Miles ve Huberman, 2015). Bu araştırmada araştırma soruları açıkça belirtilmiştir, araştırma sorularına uygun araştırma deseni seçilmiştir, araştırmacının rolü tanımlanmıştır, elde edilen veriler doğru zamanda doğru katılımcılardan ve doğru mekanda toplanmıştır, nicel verilerin analizinde uzman yardımı alınmıştır, nitel verilerin analizinde kodlamalara ilişkin kontroller uzman yardımı alınarak yapılmış ve nitel verilere ilişkin bütüncül resmin ortaya çıkarılmasında iki uzman görüşü alınmıştır.

Araştırmayı yapan kişi dokümanlar, gözlemler ve görüşmeler yaparak topladığı bilgileri önce yorumsuz bir şekilde aktarmalı ve yorumu da sonra yapmalıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Araştırmada, iç güvenirliliğin sağlanması için

görüşme yoluyla elde edilen veriler yorum katılmadan okuyucuya aktarılmış ve yorumu daha sonraya bırakılmıştır.

3.7 Verilerin Toplanmasında Etik Süreç

Yapılan çalışmalarda geçerlik ve güvenilirlik araştırmayı yapan kişinin etiği ile önemli ölçüde bağlantılıdır. Buna örnek olarak araştırmacı ve katılımcı arasındaki ilişki verilebilir. Buna ilişkin araştırmacının yapmış olduğu çalışmanın amaçlarını açıkça belirtme derecesi, çalışmaya katılanların çalışmada yer almaya ilişkin bilgili olup olmamaları ve gönüllü katılım göstermeleri, katılımcıların özel bilgilerinin gizliliği hususunda saygılı olma derecesi onları olması ihtimal olumsuzluklardan korumaya çaba gösterildiğini belirler (Merriam, 2013).

Okullarda çalışma yapabilmek için öncelikle Milli Eğitim Bakanlığı'ndan gerekli izin alınmıştır. Çalışmanın okullarda uygulanması okul müdürlerinin izini ve rehberliği doğrultusunda gerçekleştirilmiştir, öğrenme-öğretme süreçlerinin aksamaması için gayret gösterilmiştir. Öğrencilere anket dağıtmak için öğretmenlerinden izin alınmış ve öğrencilere herhangi bir zorlama ve baskı yapılmamıştır. Görüşme yapılan öğretmenlerden, görüşme için ve görüşme esnasında ses kayıt cihazı kullanılması için gerekli izin alınmıştır.

Gizlilik ilkesi gereği araştırmacı tarafından okulların (Okul 1, Okul 2, Okul 3) ve öğretmenlerin isimleri (Ö.1, Ö.2, Ö.3, ...) kodlanmıştır. Öğretmenler görüşlerinin kod isimler kullanılarak çalışmaya yansıtılacağı konusunda bilgilendirilmişlerdir. Öğretmenlere elde edilecek olan bulgularda isimlerinin gizli kalacağı bilgisi verilmiştir. Bu şekilde çalışmaya katılan öğretmenlere ifadelerinin ve isimlerinin gizliliği hususunda güven verilmiştir.

Bölüm 4

BULGULAR

Bu çalışmanın amacı Girne İlçesinde 6. sınıf öğrencilerinin demokratik değerlere sahip olup olmamalarına ilişkin öğrenci ve öğretmen görüşlerini derinlemesine incelemek, bu değerlerin kazandırılması sürecinde karşılaşılan sorunları ele almak ve sorunların giderilmesine yönelik öneriler ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda elde edilen nicel ve nitel veriler aşağıda sunulmuştur.

4.1 6. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Değerlere Sahip Olup Olmamalarına İlişkin Öğrenci ve Öğretmen Görüşleri

Nicel ve nitel verilerden elde edilen bulgular 6. sınıf öğrencilerinin demokratik değerlere sahip olup olmamalarına ilişkin dört boyut - *Saygılı Olmak, Kibar Olmak, Hoşgörülü Olmak ve İşbirliği Yapmak* - ortaya koymuştur.

Saygılı Olmak

Nicel bulgular, 6. sınıf öğrencilerinin '*Saygılı Olmak*' demokratik davranışını Tablo 8'de görüldüğü gibi 'Nadiren' ($\bar{X}=1,86$) gösterdiklerini ortaya koymuştur.

Tablo 8: Saygılı Olmak Boyutuna İlişkin Öğrenci Görüşleri

Maddeler	5	4	3	2	1	\bar{X}	SS
	Daima	Sıklıkla	Bazen	Nadiren	Hiç		
	N	N	N	N	N		
	%	%	%	%	%		
6. Kendime yapılmasını istemediğim bir şeyi başkasına yapmam.	32 9,3	11 3,2	44 12,8	71 20,6	187 54,2	1,93	1,27
9. Arkadaşlarımla saldırgan olmayan yapıcı ilişkiler kurmaya çalışırım.	18 5,2	12 3,5	33 9,6	87 25,2	195 56,5	1,76	1,10
10. Çatışmaları şiddete başvurmadan çözerim.	24 7,0	20 5,8	64 18,6	100 29,0	137 39,7	2,11	1,19
11. Karşımdaki insan kim olursa olsun ona değer veririm.	7 2,0	31 9,0	60 17,4	101 29,3	146 42,3	1,99	1,06
12. Karşıt görüşlerimi karşımdakini incitmeden söylerim.	7 2,0	12 3,5	58 16,8	107 31,0	161 46,7	1,83	0,96
13. Başkalarının görüşlerine saygı duyarım.	2 0,6	9 2,6	35 10,1	102 29,6	197 57,1	1,60	0,81
14. Birisi konuşurken dinler ve sözünü kesmem.	5 1,4	13 3,8	57 16,5	117 33,9	153 44,3	1,84	0,93

 \bar{X} : 1.86

Tablo 8’de görüldüğü gibi, 6. sınıf öğrencilerinin ‘Saygılı Olmak’ boyutu altında ‘Kendime yapılmasını istemediğim bir şeyi başkasına yapmama’ (\bar{X} =1.93), ‘Arkadaşlarla saldırgan olmayan yapıcı ilişkiler kurmaya çalışma’ (\bar{X} =1,76), ‘Çatışmaları şiddete başvurmadan çözmeye’ (\bar{X} =2.11), ‘Karşımdaki insan kim olursa olsun ona değer verme’ (\bar{X} =1.99), ‘Karşıt görüşlerimi karşımdakini incitmeden söyleme’ (\bar{X} =1,83), ‘Bşkalarının görüşlerine saygı duyma’ (\bar{X} =1,60) ve ‘Birisi konuşurken dinleme ve sözünü kesmeme’ (\bar{X} =1,84) demokratik davranışlarını ‘Nadiren’ yaptıkları ile ilgili görüş bildirmişlerdir.

Öğretmenlerle yapılan görüşmelerden elde edilen nitel bulgular ise; öğrencilerin *Saygılı Olmak* değeri kapsamında ‘Çatışmalarını şiddete başvurmadan

çözme’ ve *‘Karşısındaki insan kim olursa olsun ona değer verme’* değerlerine ilişkin farklı görüşlerde olduklarını ortaya koymuştur. Bu boyuta ilişkin hem olumlu hem de olumsuz görüşler ortaya çıkmıştır.

Bulgular öğretmenlerden birinin (Ö.9) öğrencilerin çatışmalarını şiddete başvurmadan çözdükleri yönünde görüş bildirdiğini ortaya çıkarmıştır. Buna ilişkin Ö.9: “Ufak tefek ergenlikle gelen sorunlardan kaynaklanan bazı şeyler var. Ama birbirlerine karşı demokratik olduklarını düşünüyorum... Birbirlerinin haklarını gaspetmiyorlar, saygılı davranıyorlar.” demiştir. Bunun yanında öğretmenlerden birkaçı (Ö.3, Ö.19) öğrencilerin çatışmalarını şiddete başvurarak çözdükleri yönünde görüş bildirmiştir. Buna ilişkin Ö.3: “Aileden gelen empoze edilmiş bazı fikirleri var...en basiti üst sınıflardaki abisine güvenip diğer 6. sınıfları döven çocuklar var.” söylerken diğer öğretmen (Ö.19): “Çok saygısız, sürekli şiddet kullanıyorlar birbirlerine, sürekli küfür var uyarılmalarına rağmen. Birbirlerini itip kakıyorlar, biri bir şey konuştuğu zaman diğerleri dinlemiyor.” demiştir. Yalnızca bir öğretmen (Ö.20) öğrenciler arasında çatışmalarını şiddete başvurmadan çözenler olduğu gibi şiddete başvurarak çözenlerin de olduğunu söylemiştir. Bu bağlamda Ö.20 görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir: “Birbirleriyle olan ilişkileri; saygılıdır, birbirlerinin haklarını almamaya çalışanlar da var inanılmaz derecede hak gaspedenler de var.”

Bulgular öğretmenlerden yaklaşık yarısının öğrencilerin karşısındaki insan kim olursa olsun ona değer vermedikleri yönünde görüş bildirdiklerini ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda öğrencilerin birbirlerine karşı alaycı bir davranış sergilediklerini öğretmenlerden biri (Ö.1) şöyle açıklamıştır:“...Kendi aralarında birbirlerine karşı çok acımasız...biraz daha şişman veya kendilerinden farklı gördükleri çocuklara karşı acımasızca davranan çocuklar olabiliyor... bu tür şeyler

sınıf ortamlarında zorla yaptığımız şeyler.” Öğretmenlerden biri (Ö.15), öğrencilerin karşısındaki insana değer vermemeleriyle bağlantılı olarak öğrencilerin hemcinslerine karşı saygılı olmadıklarını ve iyi anlamadıklarını şu sözlerle dile getirmiştir: “Yaş grubu gereği çok demokratik değil... Karşı cinsler birbirleriyle daha iyi anlaşıyor ama hemcinsleriyle tam bir eşitlik, saygı çok fazla söz konusu değil.” Buna ilişkin diğer öğretmen (Ö.21) ise şunları dile getirmiştir: “Çocuklar bazen çok acımasız olabiliyorlar. Mesela biri düştü hiç acımadan kahkaha atabiliyorlar karşısına geçip.” Öğrencilerin karşısındakine değer vermeme ve bununla birlikte alaycı davranışlar sergilediklerine ilişkin, Ö.8: “... Küçük sınıflarda daha çok vardır...konuşmasıyla alay edebilir, dış görünüşüyle alay edebilir...” şeklinde açıklama yaparken, diğer öğretmen (Ö.14): “... Birbirlerine karşı çok acımasızdırlar, yargırlar, lakaplar takarlar...Zaman zaman demokratik olmadıklarını düşünüyorum, bazılarının.” demiştir. Ö.16 öğrenciler arasında gruplaşma olduğunu ve diğer arkadaşlarını dışladıklarını söylerken, Ö.19 “Anlamadan önyargıyla birbirlerine davranıyorlar... Sürekli alay etme durumu var kendi aralarında.” şeklinde bir açıklama yaparak öğrencilerin karşısındaki insana değer vermediklerini ifade etmiştir. Öğrencilerin akranlarına karşı alaycı tutum sergilediklerini hatta özel gereksinimi olan öğrencilere de aynı şekilde davrandıklarını vurgulayan Ö.3: “Çocuklarda özel eğitime gitmesi gereken öğrencilerimiz var bu okulda, onlara saygı bile yok... O çocukların özrüyle dalga geçiyorlar.” demiştir. Öğrencilerin karşısındakilere değer vermemesini ailelerinden destek almalarına bağlayan Ö.12 ise “... Belki maddi olarak daha rahat bir düzeyde oldukları için, kendilerine daha çok güvendikleri veya aileler arkalarında olduğu için... öğrencilerin öğretmenlerine karşı veya kendi arkadaşlarına karşı çok saygılı ve disiplinli olduklarını düşünmüyorum.” demiştir.

Bunların dışında öğretmenlerden yalnızca biri (Ö.13) öğrencilerin karşısındakilere değer verdiği ile ilgili olarak “Birbirlerine saygılıdır.” demiştir.

Kibar Olmak

Nicel bulgular 6. sınıf öğrencilerinin ‘*Kibar Olmak*’ demokratik davranışını Tablo 9’da görüldüğü gibi ‘Nadiren’ ($\bar{X}=1,71$) gösterdiklerini ortaya koymuştur.

Tablo 9: Kibar Olmak Boyutuna İlişkin Öğrenci Görüşleri

Maddeler	5	4	3	2	1	\bar{X}	SS
	Daima	Sıklıkla	Bazen	Nadiren	Hiç		
	N	N	N	N	N		
	%	%	%	%	%		
2. Başkalarına zarar verebilecek davranışlardan kaçınıyorum.	13	22	36	87	187	1,80	1,09
5. İnsanlarla kurduğum ilişkilerde saygıya çok önem veririm.	4	10	21	78	232	1,48	0,82
7. Toplumsal beklentilere aykırı olabilecek davranışlardan sakınıyorum.	8	24	50	94	169	1,86	1,05

\bar{X} : 1.71

Tablo 9’da görüldüğü gibi, 6. sınıf öğrencilerinin ‘*Kibar Olmak*’ boyutu altında ‘*Başkalarına zarar verebilecek davranışlardan kaçınma*’ ($\bar{X}=1,80$), ‘*İnsanlarla kurduğu ilişkilerde saygıya çok önem verme*’ ($\bar{X}=1,48$) ve ‘*Toplumsal beklentilere aykırı olabilecek davranışlardan sakınma*’ ($\bar{X}=2,11$) demokratik davranışlarını ‘Nadiren’ yaptıkları ile ilgili görüş bildirmişlerdir.

Görüşmelerden elde edilen nitel bulgular ise, öğrencilerin kibar olup olmamalarına ilişkin yalnızca bir öğretmenin (Ö:11) görüş bildirdiğini ortaya koymuştur. Bu öğretmen bir kısım öğrencinin kibar davranışlar sergilediğini bir

kısının ise sergilemediğini şöyle dile getirmiştir: “Bazı çocuk bir şey ister diyelim: ‘Lütfen şunu verir misin?’ diyor ama diğer çocuk geldiği ortamdaki zor şartlardan dolayı hiç izin almadan başkasının eşyasını alabiliyor veya arkadaşına zorla istemediği birşeyi yaptırmaya çabalayabiliyor. Bir kısım çocuk da aksine arkadaşına kibar davranıyor.”

Hoşgörülü Olmak

Nicel bulgular 6. sınıf öğrencilerinin ‘Hoşgörülü Olmak’ demokratik davranışını Tablo 10’da görüldüğü gibi ‘Nadiren’ ($\bar{X}=2,05$) gösterdiklerini ortaya koymuştur.

Tablo 10: Hoşgörülü Olmak Boyutuna İlişkin Öğrenci Görüşleri

Maddeler	5	4	3	2	1	\bar{X}	SS
	Daima	Sıklıkla	Bazen	Nadiren	Hiç		
	N	N	N	N	N		
1. Derslerde arkadaşlarıma yardımcı olmak hoşuma gider.	5	14	125	60	141	2,08	1,03
8. Elimdeki bilgi ve kaynakları paylaşmaktan zevk alırım.	1,4	4,1	36,2	17,4	40,9		
8. Elimdeki bilgi ve kaynakları paylaşmaktan zevk alırım.	20	16	70	82	157	2,01	1,17
	5,8	4,6	20,3	23,8	45,5		
						$\bar{X}: 2.05$	

Tablo 10’da görüldüğü gibi, 6. sınıf öğrencilerinin ‘Hoşgörülü Olmak’ boyutu altında ‘Derslerde arkadaşlarına yardımcı olmaktan hoşlanma’ ($\bar{X}=2.08$) ve ‘Elindeki bilgi ve kaynakları paylaşmaktan zevk alma’ ($\bar{X}=2.01$) demokratik davranışlarını ‘Nadiren’ yaptıkları ile ilgili görüş bildirmişlerdir.

Görüşmelerden elde edilen nitel bulgular ise; öğretmenlerin öğrencilerin hoşgörülü olup olmamalarına ilişkin farklı görüşlere sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Bir kaç öğretmen öğrencilerin akranlarına karşı hoşgörülü olduğunu dile getirmiştir. Buna ilişkin öğretmenlerden biri (Ö.7) özellikle 6. sınıf öğrencilerinin hemen kaynaştıklarını, aralarında herhangi ayrımcı bir yaklaşım olmadığını ve hoşgörülü olduklarını dile getirmiştir. Buna ilişkin diğer bir öğretmen (Ö.17) de olumlu görüş bildirip öğrencilerin hoşgörülü olduklarını dile getirip “Demokrasiyle ilgili birbirlerini rencide edecek ırkçılıktır ya da gelir düzeyiyle ilgili bir şey olduğunu görmedim.” şeklinde açıklama yapmıştır. Yalnızca bir öğretmen (Ö.4) öğrencilerin hepsinin hoşgörü değerine sahip olmadığını fakat zaman zaman hoşgörülü olduklarını dile getirmiştir.

İşbirliği Yapmak

Nitel bulgular 6. sınıf öğrencilerinin ‘İşbirliği Yapmak’ demokratik davranışını Tablo 11’de görüldüğü gibi ‘Nadiren’ ($\bar{X}=1.99$) gösterdiklerini ortaya koymuştur.

Tablo 11: İşbirliği Yapmak Boyutuna İlişkin Öğrenci Görüşleri

Maddeler	5	4	3	2	1	\bar{X}	SS
	Daima	Sıklıkla	Bazen	Nadiren	Hiç		
	N	N	N	N	N		
	%	%	%	%	%		
3. İnsanlar arasında farklı düşünce ve fikirleri anlayışla karşılarım.	7	15	55	104	164	1,83	0,98
4.Tartışmalarda karşımdaki kişinin ne hissettiğini anlamaya çalışırım.	20	21	78	99	127	2,15	1,15
	5,8	6,1	22,6	28,7	36,8		

\bar{X} : 1.99

Tablo 11’de görüldüğü gibi, 6. sınıf öğrencilerinin ‘İşbirliği Yapmak’ boyutu altında ‘İnsanlar arasında farklı düşünce ve fikirleri anlayışla karşılama’ (\bar{X} =1.83) ve ‘Tartışmalarda karşıdaki kişinin ne hissettiğini anlamaya çalışırım’ (\bar{X} =2.15) demokratik davranışlarını ‘Nadiren’ yaptıkları ile ilgili görüş bildirmişlerdir.

Görüşmelerden elde edilen nitel bulgular ise; öğrencilerin işbirliği içinde çalışıp çalışmadıklarına ilişkin birkaç öğretmenin aşağıda verilen farklı görüşlerini ortaya koymuştur.

Öğretmen görüşleri incelendiğinde öğrencilerin işbirliği içinde çalışıp çalışmadığıyla ilgili bir öğretmen (Ö.12) öğrenciler arasında işbirliğinin olmadığını ve bencilce davranışlar sergilediklerini şu şekilde açıklamıştır: “... işbirliği olması gerekirken aslında çocuklar biraz bencilce. Çünkü bir yarış içindedir çocuklar ve bu yarışı hangisi birinci bitirecek hangisi daha yüksek not alacak ve bencilik ortaya çıkar.” . Buna karşın diğer bir öğretmen (Ö.5) öğrencilerin işbirliği yaptıklarını fakat yine de aralarında bir bencilik ve gruplaşma olduğunu dile getirmiştir.

4.2 Demokratik Değerlerin Eğitim Programında Yer Alıp Almamasına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Görüşmelerden elde edilen bulgular öğretmenlerin demokratik değerlerin eğitim programında yer alıp almamasına ilişkin farklı görüşlerde olduklarını ortaya koymuştur. Demokratik değerlerin eğitim programında yer alıp almamasına ilişkin olarak bulgular, öğretmenlerin yaklaşık yarısının (f:9) net bir görüşe sahip olmadığını, birkaçının (f:4) eğitim programında yer aldığını, üçte birinin (f:7) ise eğitim programında yer almadığı görüşünde olduğunu ortaya koymuştur.

Demokratik değerlerin eğitim programında yer alıp almamasına ilişkin öğretmenlerin yaklaşık yarısının (Ö.5, Ö.6, Ö.8, Ö.11, Ö.14, Ö.15, Ö.16, Ö.18, Ö.19)

net bir görüşe sahip olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda öğretmenlerden ikisi (Ö.5, Ö.15) birazcık yer verildiğini söylemiştir. Ö.6 bu değerlerin yer almasına ilişkin net bir görüşe sahip olmadığını şu şekilde açıklamıştır: “Bizim dersimizde pek yok bu konular ama tarih dersinde olabilir. Onlarda belki veriliyordur.” demiştir. Bu değerlerin kazandırılmasının ders içinde yeri olmadığını, bunun öğretmenin isteğine bağlı olduğunu öğretmenlerden biri (Ö.8) şöyle açıklamıştır: “Ayrı ders olarak yok ama bu öğretmenin inisiyatifine kalmış artık diye düşünüyorum. Yoksa bir ders içinde çok ayrı bir yeri yok.”. Demokratik değerlere her ortamda değinildiğini fakat bunun uygulamada olmadığını diğer bir öğretmen (Ö.11) şöyle ifade etmiştir: “Bizim günlük hayatımızda çalışma ortamımızda da hükümet programlarında da hep demokrasiden bahsederler. Sözde çok güzel şeyler söylerler ama uygulamaya gelince maalesef pek onları göremiyoruz gibime geliyor. Eğitim programlarında ayrı bir ders olarak yok bildiğim kadarıyla. Ama değişik derslerin içerisinde hocaların kendi görüşlerini ifade ettiklerine de inanıyorum.”. Ö.14 ise buna ilişkin bir fikri olmadığını belirtmiştir. Demokratik değerlerin eğitim programında yer alıp almamasıyla ilgili net bir görüş belirtmeyen Ö.15 şunu dile getirirken: “Açıkçası çok fazla değil, yeterli değil.” Ö.16 şunu söylemiştir: “Ben yeni olduğum için yorum yapmam doğru olmaz. Bence veriliyor.”. Konuyla ilgili olarak Ö.18: “Farklı branşları açıkçası bilmiyorum. Yani genel eğitim sisteminin içerisinde ne kadar yerleştirilmiştir, bundan emin değilim.” derken Ö.19: “Türkçe açısından bakarsanız var tabi bazı başlıklar ama tam olarak yer verildiğini düşünmüyorum.” demiştir.

Demokratik değerlerin eğitim programında yer aldığını söyleyen öğretmenlerden bir tanesi (Ö.1) bu değerlerin Düşünce Eğitimi dersi müfredatında yer aldığını söylemiştir. Buna ilişkin diğer öğretmenlerden ikisi (Ö.7, Ö.20) eğitim programında yer aldığını fakat yeterli olmadığını söylemiştir. Ö.20 ayrıca bu

değerlerin eğitim programında öğrenciye kazandırılmasının öğretmenlerin inisiyatifine bağlı olduğunu şöyle ifade etmiştir: “Veriliyor ama herşey kağıt üzerinde kalıyor. Bence öğretmenler yaşantılarıyla bağlantılı eğitim-öğretim yapıyor. Onun dışında yazıda kalıyor.”

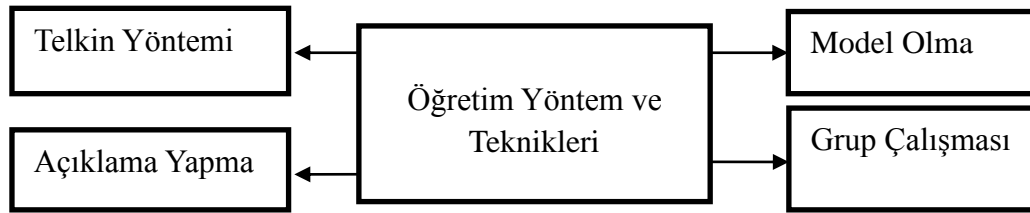
Öğretmenlerin yaklaşık üçte biri demokratik değerlerin eğitim programında kesinlikle yer almadığını söylemiştir. Öğretmenlerden biri (Ö.3) demokratik değerlerin vermiş olduğu Sosyal Bilgiler dersiyle bağlantılı olduğunu fakat ders içeriğinde ve kitaplarda bu değerlere yönelik konuların olmadığını söylemiştir. Diğer bir öğretmen (Ö.10) demokratik değerlerin eğitim programında yer almadığını bu değerleri kazandırmanın öğretmenlerin üstlendiği bir misyon olduğunu ve ders içinde günlük hayatı konuşarak bireyleri daha iyi yetiştirmeye gayret ettiklerini ifade etmiştir. Bu hususta Ö.13 ise “Verilmediğini düşünüyorum. Ben kendimce çırpınırım bir şekilde.” demiştir. Diğer bir öğretmen ise (Ö.17) ise “Bizim dersimiz açısından Teknoloji ve Tasarım dersi. Müfredatta böyle bir durum yoktur... Bu derste de demokrasiyle ilgili direkt bir eğitim-öğretim programımız yoktur.” demiştir.

4.3 Öğretmenlerin Öğrenme-Öğretme Süreçlerinde Demokratik Değerleri Kazandırmaya İlişkin Kullandıkları Yöntem ve Tekniklere İlişkin Görüşleri

Görüşme verilerinden elde edilen bulgular öğretmenlerin demokratik değerlerin ders içerisinde yer verilmesine ilişkin farklı görüşlere sahip olduklarını göstermiştir. Buna ilişkin öğretmenlerin yarısından fazlası demokratik değerlerin öğretimine ders içinde yer verdiğini dile getirirken birkaç öğretmen bu değerlere ders içerisinde yer vermediğini ve bazı öğretmenler ise bu değerlere ders içerisinde bazen yer verdiklerini söylemişlerdir.

Görüşmelerden elde edilen bulgular öğretmenlerin demokratik değerleri kazandırmaya ilişkin farklı öğretim yöntemleri ve teknikleri kullandıklarını ortaya çıkarmıştır.

Bulgular demokratik değerleri kazandırma sürecinde öğretmenlerin yaklaşık yarısının *telkin yöntemini* (Ö.2, Ö.3, Ö.6, Ö.11, Ö.15, Ö.16, Ö.20) kullandıklarını ortaya koymuştur. Ayrıca, öğretmenlerden birinin (Ö.21) *açıklama yapma* ve öğretmenlerden birkaçının (Ö.4, Ö.13) ise *model olma* yöntemlerinden yararlandıkları saptanmıştır. Bulgular, bir öğretmenin de *grup çalışması* tekniğinden yararlandığını ortaya çıkarmıştır.

Şekil 1: Öğretmenlerin Demokratik Değerleri Kazandırmaya İlişkin Kullandığı Yöntem ve Teknikler

Telkin Yöntemi

Görüşmelerden elde edilen bulgular öğretmenlerin demokratik değerleri kazandırmaya ilişkin *telkin* yöntemini kullanan öğretmenlerden birkaçının *günlük hayattan örnekler verdiklerini*, bir kısmının *öğüt* verdiğini ve yalnızca bir öğretmenin (Ö.6) ise *uyarıda* bulunduğunu göstermektedir.

Günlük hayattan örnekler vererek telkin etme yoluna giden öğretmenlerden biri (Ö.2) “Kendi öğrencilerimde yapmaya çalışıyorum, konuşmaya çalışıyorum. 40 dakika soru çözerim dersem olmaz, yalan olur. Bunun yanında hayatla ilgili de şeyler anlatmaya çalışıyorum.” demiştir. Buna ilişkin diğer bir öğretmen (Ö.20) ise

“Biz de günlük yaşamımızdan birşeyler katarak, onları dinleyerek ve kendi bildiklerimizi onlara aktararak demokratik öğeleri öğretmeye çalışıyoruz.” demiştir. Diğer bir öğretmen (Ö.16) bu yöntemi öğrencilerin saygılı olmaları için kullandığını, sınıfa bir öğretmen girdiğinde öğrencilerin nasıl davranması gerektiğini her zaman tekrarladığını ifade etmiştir.

Bulgular bir kısım öğretmenin (Ö.15, Ö.16, Ö.20, Ö.3, Ö.6, Ö.11) demokratik değerleri kazandırma sürecinde öğrencilere haklarını aramaları yönünde öğütler verdiklerini ortaya koymuştur. Bu hususta bir öğretmen (Ö.20) öğrencilere herhangi bir durumda haklarını aramaları gerektiği ile ilgili öğüt verdiğini söylemiştir. Buna ilişkin bir diğer öğretmen (Ö.3) şunları söylemiştir: “İster istemez sınıfa girdiğinde birinin diğerine davranışını görünce saatlerce nutuk çektiğimi bile hatırlıyorum...birbirinize böyle davranmayın eşitsiniz siz eşit haklarınız var diye defalarca söylüyorum.” Öğrencilerin haklarını aramaları için öğütler verdiğini söyleyen bir diğer öğretmen (Ö.15) ise “Önce kendini ifade etmeyi, bizimle diyaloga girmeyi ve karşısındaki kim olursa olsun eğer haklıysa hakkını savunması gerektiğini söylüyorum.” demiştir. Buna ilişkin diğer bir öğretmen (Ö.11) ise şöyle demiştir: “Herkesin hakları olduğunu, haklarının belli yerlerde bittiğini. Mesela; arkadaşları eğer bu davranışı bana sergileme diyorsa ve rahatsız oluyorsa o hareketi o davranışı durdurması gerektiğini... birbirlerine fazla baskı, zorlama yapmamalarını anlatmaya çalışıyorum.” Ö.16 ise öğrencilerin saygılı olmaları için öğütlerde bulunduğunu şu örnekle ifade etmiştir: “Öğretmeden sonra biri sınıfa gireceğinde izin isteyerek girmesi gerektiğini tekrarlarız.” Bunun yanında Ö.6 da öğrencilere saygılı ve hoşgörülü olmaları yönünde öğüt verdiğini şöyle ifade etmiştir: “Davranış, görgü, saygı gibi kuralların nasıl olması gerektiğini, birbirlerine nasıl davranmaları, şiddet

kullanmamaları gerektiğini, rencide edici sözler kullanmamaları gerektiği konusunda sürekli uyarıyoruz...”

Açıklama Yapma

Öğretmenlerden yalnızca biri (Ö.21) demokratik değerleri öğrencilere açıklama yaparak kazandırmaya çalıştığını şöyle ifade etmiştir: “Birbirine kötümser olanlar, saygısızlık yapma çabasında olanlar olur ama biz bunu böyle konuşarak çocuklara sınıf ortamında da ders vermeye çalışıyoruz.”

Model Olma

Yalnızca iki öğretmen kendilerinin rol model davranışlarda bulunarak demokratik değerleri kazandırmaya çalıştıklarını ifade etmiştir. Bu bağlamda öğretmenlerden biri (Ö.4) “Vakit buldukça değil sürekli sergilemiş olduğum davranışla bunu çocuklara veriyorum” derken, diğer öğretmen (Ö.13) “Ben “özellikle böyle böyle olacak” diye değil, davranışlarımla onu göstermeye çalışırım.” demiştir.

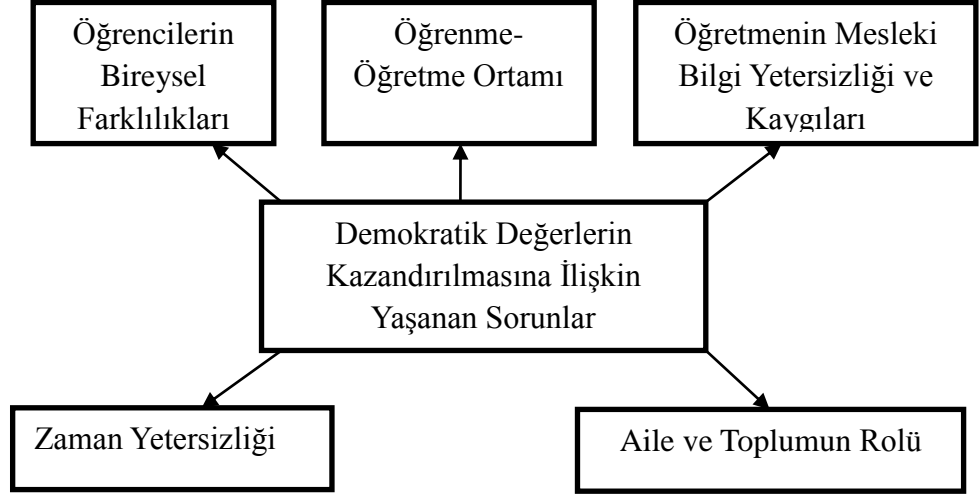
Grup Çalışması

Öğretmenlerin demokratik değerleri kazandırmada kullandıkları yöntem ve tekniklere ilişkin görüşleri incelendiğinde öğretmenlerden yalnızca birinin (Ö.8) *grup çalışması tekniğinden* yararlandığı saptanmıştır. Öğrencilerin birbiri ile işbirliği içinde çalışmayı öğrenmeleri için grup çalışması tekniğinden yararlandığını şöyle ifade etmiştir: “Bir çalışma yaparken, ödev verirken grup çalışması yaptırırım ki grup içerisindeki yerini, sırasını, görevini, nasıl davranacağını bilsin.”

4.4 Öğretmenlerin Öğrenme-Öğretme Süreçlerinde Demokratik Değerleri Kazandırmaya İlişkin Yaşadıkları Sorunlar

Görüşmelerden elde edilen bulgular öğretmenlerin öğrenme-öğretme süreçlerinde demokratik değerleri kazandırmaya ilişkin Şekil 2’de görüldüğü gibi 5 tema altında sorunlar yaşandığını ortaya çıkarmıştır. Bunlar; ‘*Öğrencilerin Bireysel*

Farklılıkları, *‘Öğrenme-Öğretme Ortamı’*, *‘Öğretmenin Mesleki Bilgi Yetersizliği ve Kaygıları’*, *‘Zaman Yetersizliği’* ve *‘Aile ve Toplumun Rolü’* dür.

Şekil 2: Öğretmenlerin Demokratik Değerleri Kazandırmaya İlişkin Yaşadıkları Sorunlar

4.4.1 Öğrencilerin Bireysel Farklılıkları

Bulgular bu tema altında üç alt tema ortaya çıkarmıştır. Bunlar; *‘Motivasyon Düşüklüğü’*, *‘Algılama Düşüklüğü’* ve *‘Kültürel Farklılık’* dir. Öğretmenlerin, demokratik değerlerin kazandırılmasında karşılaştıkları problemlere ilişkin görüşleri incelendiğinde öğretmenlerin yaklaşık yarısının (Ö.1, Ö.5, Ö.6, Ö.11, Ö.12, Ö.16, Ö.20, Ö.21) en çok karşılaştığı problemlerden birinin öğrencilerin bireysel farklılıklarından kaynaklanan sorunlar olduğu görülmektedir.

Motivasyon Düşüklüğü

Elde edilen veriler incelendiğinde, öğretmenlerin yaklaşık üçte biri (Ö.1, Ö.5, Ö.6, Ö.16, Ö.20) öğrencilerin motivasyonunun düşük olmasının demokratik değerlerin kazandırılmasına olumsuz yönde etki ettiği yönünde görüş bildirmiştir.

Öğretmenlerden biri (Ö.1) demokratik değerleri kazandırmaya ilişkin *akademik başarı ve aile faktöründen* dolayı motivasyon düşüklüğü olduğunu ve bunun sınıf atmosferini etkilediğini şöyle açıklamıştır: “Motivasyonu, ders başarısı düşük aile tarafından da sorun çıkartan çocuklar gibi görünen öğrencilere bu tür değerlerin çoğunu konuşamıyoruz...İşin kötü tarafı bu tür çocukların çok olduğu sınıflarda diğer öğrencilerde de ciddi anlamda motivasyon düşüklüğü oluyor...o yüzden sürece zarar veriyor.”

Bir kısım öğretmen ise (Ö.5, Ö.6, Ö.16) demokratik değerleri kazandırmaya ilişkin öğrencilerin *dikkat eksikliğinden* dolayı motivasyon düşüklüğü olduğunu söylemiştir. Dikkat eksikliği olan öğrencilerin dersi kaynatmak istemelerinin demokratik değerleri öğretmede engel olduğu ile ilgili olarak Ö.5 “...çocukların ders kaynatma isteği çok fazla ders öğrenmek istemezler, dersi kaynatmak isterler. O açıdan fazla üstünde durmazsın ve ben dersimi anlatayım dersin.” demiştir. Dikkat eksikliği etkeninin bu değerleri kazandırmada sorun yaratmasıyla ilgili olarak Ö.6 şunu söylemiştir: “... En büyük sorunumuz öğrenciler derse fazla odaklanmıyor. Daha çok kendi aralarındaki çatışmalarla uğraşıyorlar.” Diğer öğretmen (Ö.16), dikkati düşük olan öğrencilerin derste çok konuşması ve anlatılanı dinlememesinden dolayı demokratik değerleri kazandırmada sorun yaşadığını ifade etmiştir.

Algılama Düşüklüğü

Bulgular bir kısım öğretmenin (Ö.5, Ö.11, Ö.20, Ö.21) öğrencilerin algılama düşüklüğü olmasının demokratik değerlerin kazandırılmasına olumsuz etki ettiği yönünde görüş bildirdiklerini ortaya çıkarmıştır.

Öğretmenlerden ikisi (Ö.11, Ö.20) öğrencilerin *hazırbulunuşluk* eksikliğinden dolayı algılama düşüklüğü gösterdiğini ifade etmiştir. Hazırbulunuşluk etkiyle ilgili olarak Ö.11 şu açıklamayı yapmıştır: “... Belki farklı kültürlerden geldikleri

için, birbirinize saygılı davranacaksınız, birbirinizin hoşlanmadığı davranışları yapmayacaksınız dediğiniz zaman çocuk anlamıyor...”. Hazırbulunuşluk etkiyle ilgili olarak diğer öğretmen (Ö.20) şunu dile getirmiştir: “... Öğrenci olur tabi. Öğrenci hazır değilse söyleneni dinlemezse... Eğer bunu anlayamıyorsa tabi ki olur.” Algılama düşüklüğünü etkileyen diğer bir sebebin çocukların *gereksizce aileleri tarafından ilaç tedavisi alması* bir öğretmen (Ö.21) tarafından şöyle ifade edilmiştir:

“Öğrenci bazında aldığımında yeni bir moda var şimdi birazcık hareketli oldu mu aileler herhalde evde rahat edemiyorlar direkt çocuklarını ilaca başlatıyorlar. Bu çocuklar derste boş boş bakıyorlar, ne konuşulduğunu çok geç algılamış gibi. Tepki veremez hale geliyorlar ve ben orada çocuklara hiçbir değerden bahsedip de yararlı olamıyorum.”

Kültürel Farklılık

Demokratik değerlerin kazandırılmasında görüşme yapılan öğretmenlerden biri (Ö.12) farklı kültürden gelen öğrencilerin kendilerini hep ön plana almak istediklerini ve diğer öğrencilere engel olduklarını ifade etmiştir.

4.4.2 Öğrenme-Öğretme Ortamı

Görüşme bulguları öğretmenlerin yaklaşık üçte birinin (Ö.1, Ö.2, Ö.8, Ö.11, Ö.18, Ö.19) sınıf içindeki olumsuz koşulların öğrencilere demokratik değerlerin kazandırılmasına olumsuz yönde etki ettiği yönünde görüş bildirdiklerini ortaya çıkarmıştır. Bu tema altında iki etken ortaya çıkmıştır. Bunlar; ‘*Sınıfların Kalabalık Olması*’ ve ‘*Materyal Eksikliği*’dir.

Sınıfların Kalabalık Olması

Bir kısım öğretmen (Ö.2, Ö.8, Ö.11, Ö.18, Ö.19) sınıfların kalabalık olmasının demokratik değerlerin kazandırılmasında kendilerini olumsuz yönde etkilediğini söylemişlerdir.

Bir öğretmen (Ö.8) sınıfın kalabalık olmasının gürültü yaratmasının bu değerlerin kazandırılmasını olumsuz kıldığını söylerken, diğer öğretmen (Ö.11) bunun uygulamayı zorlaştırdığını ve öğrencilere gerekli zamanı veremediğini şöyle açıklamıştır: “Bulduğunuz şartlar, ortam sizin bazı şeyleri öğretmenizi ya da uygulamanızı zorlaştırıyor, kalabalık sınıflarda... Sınıfların biraz kalabalık olması, çocuklara yeterince zaman veremiyorsunuz konuşması için.” Diğer bir öğretmen (Ö.18) sınıfların kalabalık olmasından dolayı kendilerinin de yetemediğini söylerken, Ö.19 demokratik değerlerin kazandırılmasına yönelik kalabalık etmenin kendisini engellediğini dile getirmiştir.

Materyal Eksikliği

Demokratik değerlerin kazandırılmasında görüşme yapılan öğretmenlerden yalnızca biri (Ö.1) materyal eksikliği olmasının kendisini olumsuz etkilediğini ifade etmiştir. Buna ilişkin Ö.1 “Öyle derslerim oluyor ki eğlenceli, görsel olarak keyifli işleyebileceğim dersleri oda sorunu, bilgisayar olmadığı için daha çok konuşarak işlemek zorunda kaldığımda kendimi engellenmiş hissediyorum.” demiştir.

4.4.3 Öğretmenin Mesleki Bilgi Yetersizliği ve Kaygıları

Bulgular bu tema altında üç boyut ortaya çıkarmıştır. Bunlar; ‘*Öğretmenin Uygun Yöntem ve Tekniği Kullanmada Yetersiz Olması*’, ‘*Öğretmenin Eğitim Programını Yetiştirememe Endişesi*’ ve ‘*Öğretmen Kaygısı*’dır.

Öğretmenin Uygun Yöntem ve Tekniği Kullanmada Yetersiz Olması

Bulgular öğretmenlerin bazılarının (Ö.1, Ö.5, Ö.8, Ö.12) demokratik değerlerin kazandırılmasında en çok karşılaştıkları problemlerden birinin *kullanılan yöntem ve tekniklerde yetersiz olduklarını* ortaya çıkarmıştır.

Buna ilişkin öğretmenlerden birkaçı demokratik değerlerin kazandırılması sürecinde uygun yöntemi kullanmada yetersiz olduğunu söylemiştir. Öğretmenlerden

biri (Ö.1) demokratik değerlerin kazandırılması sürecinde sınıf yönetiminde uygun yöntemi kullanmamaktan kaynaklı sorun yaşadığını şöyle ifade etmiştir: “Notu olmayan bir ders olduğu için sınıf yönetimiyle ilgili sorun yaşadığım oluyor.” Demokratik değerlerin kazandırılması sürecinde sınıfın kontrolünü sağlarken öğretmenlerden bir diğerrinin (Ö.5) uygun yöntemi kullanmada yetersiz olduğu şu açıklamasından anlaşılmaktadır: “...dersi kaynatmak isterler. O açıdan fazla üstünde durman ve ben dersimi anlatayım der veya çok fazla ders kaynar.” Diğer bir öğretmen (Ö.12) kalabalık sınıflarda demokratik değerlerin öğretiminde uygun yöntemi kullanmadığı için yetersiz kaldığını şu sözlerle ifade etmiştir: “... belli bir dönemde 3-4 ay tek öğretmen olarak görev yapıyorum ve çok kalabalık sınıflara giriyorum. Burada gerçekten yetersiz kalıyorum, çocuklara karşı.”

Bunun yanında bir öğretmen (Ö.8) demokratik değerlerin kazandırılması sürecinde kullanılan tekniklerde yetersiz olduğunu şöyle ifade etmiştir: “...alanım olmadığı için tekniklerde yetersiz kalıyor olabilirim. Yani anlatırken kendimi çok ifade edemiyor olabilirim bu konuda.”

Öğretmenin Eğitim Programını Yetiştirememe Endişesi

Görüşme bulguları bir kısım öğretmenin (Ö.3, Ö.8, Ö.9, Ö.11, Ö.14) *eğitim programını yetiştirememe endişesi* yaşadığını ortaya koymuştur.

Eğitim programını yetiştirememe endişesi ile ilgili olarak öğretmenlerden biri (Ö.3) şunları söylemiştir: “Tamamlamam gereken müfredat kaygım olduğu için okulda demokratik değerleri öğretebilecek bir durum yaratılmıyor bize... yetiştirmem gereken bir müfredat var. Dolayısıyla bazen müdahale etmem gereken bir durum olsa bile edemiyorum.” Diğer öğretmen (Ö.8) program yetiştirme kaygısı yaşadığı için demokratik değerlerin kazandırılmasına sıra gelmediğini şöyle ifade etmiştir: “Müfredat yetiştirme sıkıntımız olduğu için herkes kendi konusuyla

ilgilendir.” Diğer bir öğretmen (Ö.9) ise kendi öğretim programını yetiştirme kaygısı yaşadığından bunun dışında başka konulara yer veremediğini söylemiştir. Öğretmenlerden bir diğeri (Ö.11) programın çok yoğun oluşundan dolayı program yetiştirme kaygısı yaşadığını şu sözlerle dile getirmiştir: “Programımız çok tıkkış tıkkış. Böyle bir ambar düşünün bir de ferah oda. Aynı anda çok şey vermeye çabalıyoruz.” Buna ilişkin diğeri bir öğretmen (Ö.14) ise “Belli bir müfredat var tamamlamamız gereken. Bazen istediğimiz konuları uzun uzadıya işleyemiyoruz veya farklı farklı etkinlikler yaptırıyoruz...” demiştir.

Öğretmen Kaygısı

Öğretmen görüşleri incelendiğinde iki öğretmenin (Ö.2, Ö.11) kaygı yaşadığı görülmektedir. Buna ilişkin öğretmenlerden biri (Ö.2) demokratik değerlerin kazandırılması sürecinde herhangi bir yerden şikayet gelmesiyle ilgili kaygı yaşadığını şu sözlerle dile getirmiştir: “...bazı konularda kendimizi geri çekiyoruz. Bazen bu konuları tartışırken bir yerden şikayet gelir mi gibisinden tedirginlik yaşıyoruz.” Diğer bir öğretmen (Ö.11) demokratik değerlerin kazandırılması sürecinde ailelerden kendisine yönelik şikayet gelmesini istemediğini ifade edip şu açıklamayı yapmıştır:

“...farklı düşünceleri olan aileler var. Çocuklar da onlara göre fikirler söyleyecek. Birbirleriyle çatışabilirler, bunlar ailelere gidebilir. Fazla çekindiğim için fazla konuşmalarına fırsat vermiyorum... Kendimden kaynaklı oluyor. Korkularım var benim de. ‘Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı bir öğretmen çocukları fazla rahat bırakıyor, her konuda konuşmalarına ne gerek var, bu konularda konuşmalarına fikir beyan etmelerine müsaade etmemeliydi.’ demesinler diye...”

4.4.4 Zaman Yetersizliği

Öğretmenlerin demokratik değerlerin kazandırılmasında karşılaştıkları problemlere ilişkin görüşleri incelendiğinde dört öğretmenin (Ö.2, Ö.9, Ö.10, Ö.14) *zaman yetersizliği* ile ilgili sorun yaşadığı saptanmıştır.

Zaman yetersizliği sorunu ile ilgili olarak öğretmenlerden yalnızca ikisi (Ö.2, Ö.9) zamanın yeterli olmadığını dile getirirken, öğretmenlerden biri (Ö.10) zamana ilişkin sıkıntısını şöyle ifade etmiştir: “... bu ülkenin koşulları aslında hepimiz için en önemli etkidir. Çünkü kafamızda hep şu var: ‘Ne kadar soru çözebilirim, ne kadar konuyu bitirebilirim, nasıl sorabilirim?’ bizim sadece tek bir noktaya bakmamıza sebep oluyor...”

4.4.5 Aile ve Toplumun Rolü

Bulgular demokratik değerlerin kazandırılmasında aile ve toplumdaki kaynaklanan problemler olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bulgular bu tema altında ‘*Aileden Öğrenilen Yanlış Bilgiler*’ ve ‘*Ailenin Öğrenciye Karşı Yanlış Tutumu ve Toplumun Yapısı*’ temalarını ortaya çıkarmıştır.

Aileden Öğrenilen Yanlış Bilgiler

Bulgular öğrencilerin ailelerinden öğrendikleri yanlış bilgilerin demokratik değerleri kazandırma sürecinde bazı öğretmenler (Ö.3, Ö.4, Ö.5) için problem yarattığını göstermiştir.

Öğretmenlerden biri (Ö.3), öğrencilerin ailelerinden öğrendiği yanlış bilgiler içerisinde *şiddet* kullanmanın normal olduğunu öğrendiklerini söylemiştir. Buna ilişkin şunları dile getirmiştir: “Aile. Çocuk kadını dövmenin normal olduğunu duyuyor. ‘Erkek güçtür, ben erkeğim’ modunda sınıfa geliyor, sonra kızları dövüyor.” Diğer öğretmen (Ö.4) demokratik değerlerin kazandırılmasında *aile desteğinin* olmadığına ilişkin “... En başta aile... okulun en büyük destekleyicisidir

beraber gitmek zorundadır, her iş. Ama bunu reddeden çok çocuk var. Arkasında aile de var... Aile her zaman yanınızda değilse çok zordur bunu değiştirebilmek.” derken, diğer bir öğretmen (Ö.5), aile tarafından *saygılı olma* değerine ilişkin çocuğa *ailede eksik eğitim* verilmesinin okulda bu değeri kazandırmada sorun yarattığıyla ilgili şöyle söylemiştir: “...Ailelerde sınıfta öğretmene saygılı olunması çocuğa verilmiyor... Aileden ve ilkokuldan almış olduğu eğitimler birazcık engeller... Ben bunları evde özgürce yapabiliyorum, evde kırıp dökabiliyorum o zaman bunu okulda yapabilirim durumunda öğrencilerimiz var.” demiştir.

Ailenin Öğrenciye Karşı Yanlış Tutumu ve Toplumun Yapısı

Öğretmenlerin demokratik değerlerin kazandırılmasında karşılaştıkları problemlere ilişkin görüşleri incelendiğinde bazı öğretmenler (Ö.1, Ö.5, Ö.15, Ö.18) *ailenin öğrenciye karşı yanlış tutumu ve toplumun yapısı* ile ilgili sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Ailenin yanlış tutumu ile ilgili olarak öğretmenlerden biri (Ö.1) ebeveynlerin *okuldaki eğitime ve çocuklarına değer vermediklerini* ifade etmiştir.

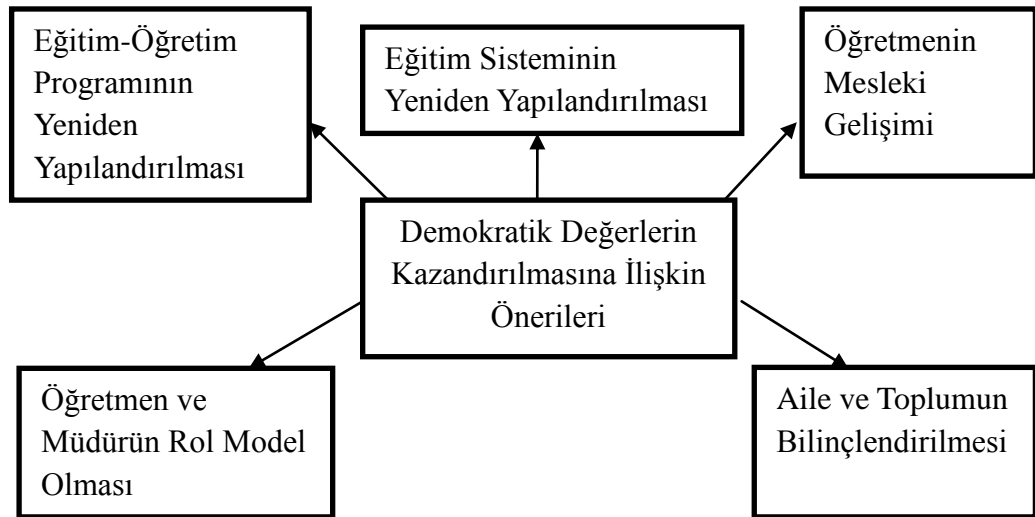
Ailenin, demokratik değerlerin kazandırılmasını olumsuz etkilediğini söyleyen diğer öğretmen (Ö.5) şunları söylemiştir: “Aileler çok sıkı öğrenciyi veya çok serbest bıraktığı için bazı şeyler yerine oturmaz sanki. Bizim öğrenci seviyemiz şu anda çok düşük. Çok düşük olmasının sebebini de aileye bağlarım. Yani çok demokratik yetiştirilmiyor çocuklar. Ailede çok fazla sıkılıyor gözlemlediğim kadarıyla. Çok sıkıldığı için okulu özgürleşme alanı olarak düşünüyorlar.”

Toplumsal yapının, öğrencilere demokratik değerlerin kazandırılmasını olumsuz etkilediğine ilişkin öğretmenlerden biri (Ö.15), “Mesela ben diyorum ki karşınızdaki kim olursa olsun kendinizi ifade edin derdinizi anlatın ama anne babanın ‘sen çocuksun, konuşma’ demesi bir engel.” demiştir. Diğer bir öğretmen (Ö.18) ise

“Bugün bakarsanız engellilere yönelik ciddi engellerimiz vardır. Her konuda çok duyarlılık gösteren bir toplum değiliz her zaman. Dolayısıyla bu gibi durumlar bizim için engel teşkil edebiliyor. Toplum bireyleri içerisinde onların aileleri de var. Burada yaptığımız herşey aslında eksik kalır... Aileler, toplumun durumu bizim için engel.” diyerek toplumsal yapının demokratik değerleri kazandırmada engel olduğunu ifade etmiştir.

4.5 Demokratik Değerlerin Kazandırılmasına İlişkin Öneriler

Nitel bulgular öğrencilere demokratik değerlerin kazandırılması sürecinde karşılaşılan problemlerin çözümüne yönelik Şekil 3’de görülen önerileri ortaya koymuştur. Bu öneriler, ‘Eğitim-Öğretim Programının Yeniden Yapılandırılması’, ‘Eğitim Sisteminin Yeniden Yapılandırılması’, ‘Öğretmenin Mesleki Gelişimi’, ‘Öğretmen ve Müdürün Model Olması’ ve ‘Aile ve Toplumun Bilinçlendirilmesi’ olmak üzere beş tema altında kategorize edilmiştir.

Şekil 3: Öğretmenlerin Demokratik Değerlerin Kazandırılmasına İlişkin Önerileri

4.5.1 Eğitim-Öğretim Programının Yeniden Yapılandırılması

Bulgular bu tema altında '*Eğitim-Öğretim Programının Geliştirilmesi*' ve '*Ders İçi ve Dışı Etkinliklerin Arttırılması*' olmak üzere iki alt tema ortaya çıkarmıştır.

4.5.1.1 Eğitim-Öğretim Programının Geliştirilmesi

Bulgular öğretmenlerin öğrencilere demokratik değerlerin kazandırılması için eğitim-öğretim programına '*Yeni Ders Eklenmesi*', '*Demokratik Değerlerin Tüm Derslere Entegre Edilmesi*', '*Demokratik Değerlerin Sınıf Saatlerinde Yapılan Derse ve Sözel Derslere Entegre Edilmesi*' ve '*Eğitim Programının Değiştirilmesi*' önerilerinde bulduklarını göstermiştir.

Yeni Ders Eklenmesi

Demokratik değerlerin öğrencilere kazandırılabilmesi için öğretmenlerden bazıları (Ö.3, Ö.6, Ö.12, Ö.17) eğitim-öğretim programına yeni ders eklenmesi gerektiği ile ilgili öneride bulunmuşlardır.

Öğretmenlerden biri (Ö.3) demokratik değerlerin öğrencilere kazandırılabilmesi için programa özel bir ders eklenmesi gerektiğini, saygı ve eşitliği kazandırmanın yalnızca derslerde olamayacağını söylemiştir. Diğer bir öğretmen (Ö.6) ise programa yeni bir ders eklenebileceğini ve demokratik değerlerin etkinlikler yolu ile öğrenciye kazandırılması gerektiğini şöyle dile getirmiştir: "Etkinlikte verilecek olan görevler birlikte iş yapmalarını sağlıyor ve o aralarındaki engeller bir şekilde kırılabilir... Bu etkinliklerin içinde birlikte görev yaptıkları zaman anlaşabildiklerini görürler farklı cins, farklı ırk olsalar da birlikte insan olarak uyum sağlayabileceklerini anlarlar..."

Diğer bir öğretmen (Ö.12) ise programda demokratik değerlere sayısal derslerden daha çok önem verilmesi gerektiğini vurgulamış ve programa yeni ders eklenmesi ile ilgili şöyle demiştir:

“Programa konması gereken bu demokratik değerlerin geliştirilmesi için bir trafik dersinin bir ahlak dersinin eskiden olduğu gibi böyle bu demokratik değerleri ve saygıyı geliştirecek bazı etkenlerin konulması... bu gibi derslerin matematik, fizik, kimya, biyolojiden de daha önemli olduğunu artık bilmemiz gerekiyor. Bunlara da biraz eğitimde önem vermemiz, yer vermemiz gerekiyor.”

Öğretmenlerden bir diğeri (Ö.17) ise bu değerleri MEB'in ekstra bir ders olarak programa eklemesi gerektiğini söylemiştir.

Demokratik Değerlerin Tüm Derslere Entegre Edilmesi

Yalnızca bir öğretmen (Ö.18) demokratik değerlerin tüm derslere entegre edilmesi gerektiğini önermiştir. Bu öğretmen öğrencilerin okullarda aldığı bütün derslere demokratik değerlerle ilgili konuların yedirilmesi gerektiğini ve bu değerlerin bir ders olarak değil de daha çok farklı derslerde, farklı konuların içerisinde daha dolaylı yollarla öğretilmesi gerektiğini önermiştir.

Demokratik Değerlerin Sınıf Saatlerinde Yapılan Derse ve Sözel Derslere Entegre Edilmesi

Öğretmenlerden biri (Ö.5) demokratik değerlerin sınıf saatlerinde yapılan derse entegre edilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Demokratik değerlere ilişkin konuların sözel derslere eklenmesi gerektiğini vurgulayan bir öğretmen (Ö.10) ise şunu demiştir: “Bence felsefe, sosyoloji gibi derslerin öğretmenlerine ekstra bir görev verip ders saatlerini de ona göre

ayarlayarak, belki azaltarak ya da müfredatın içine bunu enjekte ederek bence daha iyi noktaya gelebiliriz.”

Eğitim Programının Değiştirilmesi

Demokratik değerlerin öğrencilere kazandırılabilmesi için öğretmenlerden birkaçı (Ö.1, Ö.7, Ö.9) eğitim programının değişmesi gerektiği ile ilgili öneride bulunmuşlardır. Buna ilişkin öğretmenlerden biri (Ö.1) demokratik değerlerin kazandırılması için programa yeni konular eklenmesi ve değiştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Diğer bir öğretmen (Ö.9) şunları dile getirmiştir: “Şu anda kullandığımız eğitim programlarının buna uygun olduğunu düşünmüyorum. Güncellenmesi gerekir. Günümüz koşullarına hiçbir şekilde uymuyor.”

4.5.1.2 Ders İçi ve Dışı Etkinliklerin Artırılması

Bulgular öğrencilere demokratik değerlerin kazandırılmasında öğretmenlerin karşılaştığı sorunların giderilmesi için ders içi ve dışı etkinliklerin artırılmasına yönelik ‘*Sözel Derslerde Daha Fazla Etkinlik Olması*’, ‘*Okul Dışı Etkinliklerin Olması*’ ve ‘*Öğrencilere Seminerler Düzenlenmesi*’ önerilerini ortaya çıkarmıştır.

Sözel Derslerde Daha Fazla Etkinlik Olması

Demokratik değerlerin öğrencilere kazandırılması için sözel derslerde daha fazla etkinlik olması gerektiği önerisi yalnızca bir öğretmen (Ö.8) tarafından ifade edilmiştir.

Okul Dışı Etkinliklerin Olması

Bulgular öğretmenlerin öğrencilere demokratik değerlerin kazandırılması için okul dışı etkinliklere yönelik önerilerde bulduklarını göstermiştir. Buna ilişkin öğretmenlerin yaklaşık yarısı (Ö.8, Ö.12, Ö.14, Ö.15, Ö.16, Ö.18, Ö.20, Ö.21) *kültürel ve sosyal etkinliklere* yer verilmesi ve öğrencilerin bu etkinliklerde yer alması yönünde önerilerde bulunmuşlardır.

Birkaç öğretmen (Ö.8, Ö.14, Ö.21) demokratik değerlerin öğrencilere kazandırılmasında öğrencilerin kültürel etkinliklere katılması gerektiğini söylemiştir. Bununla ilgili olarak bir öğretmen (Ö.8) “Okulda bununla ilgili etkinlikler yapılabilir, tiyatro, sinema filmi izletilebilir. ...Daha fazla aktivitelere yer verilebilir... hiçbir etkinliğimiz yok. Olması lazım.” demiştir. Diğer öğretmen (Ö.14) ise öğrencilere demokratik değerleri kazandırmak için sinema, tiyatro ve benzeri aktivitelerin artırılması gerektiğini ifade etmiştir. Diğer bir öğretmen (Ö.21) de demokratik değerlerin kazandırılmasında kültürel etkinliklerin önemine vurgu yaparak şunları söylemiştir: “Tiyatrodan tutun basketbol, spor bunlara para verip gönderenler de var ama okul dışında devletin daha çok önem vermesi gereken bir konudur. Ailelerin de teşvik edilmesi lazım. Dersaneler çocuklar için iyidir. Fakat o çocuğun kendini geliştirmesinde aktivitelerin çok büyük rolü var.”

Öğretmenlerden bazıları (Ö.12, Ö.15, Ö.16, Ö.20, Ö.21) demokratik değerlerin öğrencilere kazandırılmasında öğrencilerin sosyal aktivitelere katılması gerektiğini söylemiştir. Buna ilişkin Ö.12 şu açıklamayı dile getirmiştir:

“Okul dışı faaliyetleri her çocuğun yapması gerekiyor. İster spor ister eğlence, dans, satranç her çocuğun okul dışında bir faaliyete katılması gerekir... Sosyalleşmesini sağlayacak büyük bir grupta olmasını ve bu gruba karşı nasıl davranması gerektiğini, saygıyı nasıl göstermesi gerektiğini, demokratik değerleri de zaten geliştirmek için. Bu gibi faaliyetlere katılan çocuklar çok daha başarılı olurlar.”

Diğer bir öğretmen (Ö.15) çocukların sosyalleşmesini sağlayacak aktivitelerin artırılması gerektiğini söylemiştir. Demokratik değerlerin öğrencilere kazandırılması için yapılan sosyal etkinliklerin artırılması gerektiğini söyleyen diğer öğretmen (Ö.16) “Daha çok etkinlikler yapılabilir. Sosyal etkinlikler, yardım gibi birşeyler,

kermesler yapılabilir, barınaklara bişeyler yapılabilir... Kurslar olur, derslerden sonra... İngilizce kursları, müzik kursları olur... devamı olursa iyi olur.” demiştir. Yılda bir defa öğrencilerin geziye götürüldüğünü söyleyen Ö.20, düzenlenen sosyal etkinliklerin yeterli olmadığını ifade etmiştir. Öğrencilerin sosyal etkinliklere katılmasının önemine değinen Ö.21 bu etkinliklere katılan çocukların öğrendiklerinin alışkanlık haline geldiğini ve kalıcı olduğunu vurgulamıştır.

Öğretmenlerden biri (Ö.18) demokratik değerlerin öğrencilere dolaylı yoldan kazandırılmasında okul dışı faaliyetlerin önemine değinmiştir. Bu öğretmen “Direkt olmasa da indirekt yollarla öğrenciye verilmesi gerekiyor. Öğrencinin okul dışında faaliyetlerinin olması çok önemli... velilerin çocuklarını okul dışı faaliyetlere yönlendirmesi ve bu faaliyetlerdeki gidişatını takip etmesi önemlidir.” demiştir.

Öğrencilere Seminerler Düzenlenmesi

Öğrencilere demokratik değerlerin kazandırılmasında karşılaşılan güçlüklerin giderilmesi için, bazı öğretmenler (Ö.9, Ö.10, Ö.14, Ö.17) demokratik değerlerin öğrencilere kazandırılabilmesi için öğrencilere *seminerler düzenlenmesi* gerektiği yönünde önerilerde bulunmuştur.

Bu süreçte öğretmenlerden biri (Ö.9) bazı kurumların öğrencilere seminerler verebileceğini şöyle dile getirmiştir: “Belki üniversitelerin veya birçok derneğin, birliğin verebileceği kurslar, eğitimler olabilir gençlere.” Bununla ilgili diğer bir öğretmen (Ö.10) hukukçuların öğrencilere seminerler düzenlemesi gerektiğini önermiştir. Bu bağlamda, bu öğretmen, “Önce demokrasiyi, eşitliği sağlayacak olan kesim avukatlardır. Bu noktada bunu en azından avukatın biri gelip: Bu böyle olsa bu böyle olsa şeklinde öğrencilere aktararak, seminerler düzenlenebilir.” demiştir. Bunun yanında, birkaç öğretmen (Ö.14, Ö.17) uzman akademisyenlerin seminerler verebileceğini vurgulamıştır. Buna ilişkin öğretmenlerden biri (Ö.14) “Seminerler

olabilir. Çocuklara bu konuda uzman kişiler gelip bunlar hakkında konuşmalar, örnek olaylar ki onların verebilecekleri örnekler ve çalışmalar inandırıcılık, ikna etme çok daha güçlü olacaktır.” derken, diğer öğretmen (Ö.17) “Kurumların, bazı derneklerin veya akademik çalışma yapan insanların daha fazla okullarımıza gelip öğrencilere bunu sempozyum gibi toplantılarda anlatabilirler.” demiştir.

4.5.2 Eğitim Sisteminin Yeniden Yapılandırılması

Bazı öğretmenler (Ö.2, Ö.10, Ö.18, Ö.19) demokratik değerleri öğrencilere kazandırabilmek için *eğitim sisteminin yeniden yapılandırılması* gerektiğini söylemiştir.

Demokratik değerleri öğrencilere kazandırabilmek için öğretmen eğitimi ve şartların yapılandırılması gerektiğini vurgulayan bir öğretmen (Ö.2) “Demokratik yaşamayı çocuklarımıza, insanlarımıza öğretmek istiyorsak önce onun şartlarını oluşturmamız lazım. Önce sistemimiz ona göre hazırlanmalı, öğretmenlerimiz ona göre eğitilmeli ona göre eğitim almaları gerektiğine inanırım...Bunu eğitim sistemimize koymamız lazım gerçek anlamda.” demiştir.

Diğer bir öğretmen (Ö.10) eğitim sisteminin temeli ile birlikte yeniden düzenlenmesi gerektiğini belirtmiştir.

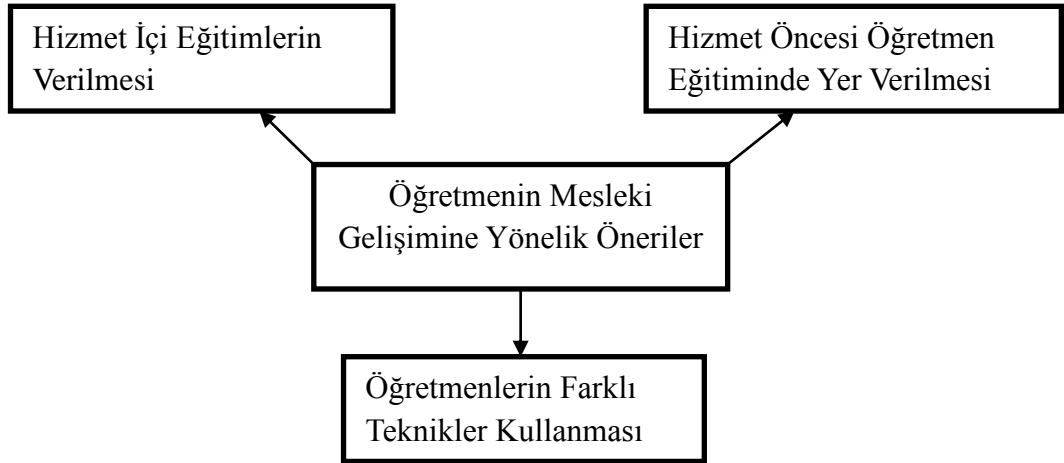
Yarışmacı eğitim sisteminin değiştirilmesi gerektiğini söyleyen Ö.19 şöyle açıklamalarda bulunuyor:

“... Yoksa bu şekilde yarışmacı bir eğitim sistemiyle çocukları yarıştıran ve eleyen bir eğitim sistemiyle olamayacağını düşünüyorum bunun. Çünkü elinizde belli bir sayı kalıyor, geriye kalanları da sanki çöpe atar gibi sistemin dışına itiyorsunuz ve onların çocukları tekrar önümüze geliyor. Böylece hiçbir artı değer kazanmadan bir sonraki nesil daha da kötüye gidiyor.”

Demokratik değerlerin öğrenciye kazandırılmasının bir sistem işi olduğunu vurgulayan Ö.18 ise, bu değerleri kazandırmada yalnızca öğretmen eğitiminin yeterli olmadığını bunun programla birlikte öğrenciye aktarılması gerektiğini ifade etmiştir.

4.5.3 Öğretmenin Mesleki Gelişimi

Bulgular öğrencilere demokratik değerlerin kazandırılmasına yönelik öğrenme-öğretme sürecinde karşılaşılan sorunların giderilmesi için öğretmenlerin mesleki gelişimlerine yönelik birtakım öneriler getirdiklerini ortaya koymuştur. Şekil 4’ de görüldüğü gibi öğretmenlerin mesleki gelişimi ile ilgili önerileri ‘*Hizmet İçi Eğitimlerin Verilmesi*’, ‘*Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitiminde Yer Verilmesi*’ ve ‘*Öğretmenlerin Farklı Teknikler Kullanması*’ olmak üzere üç boyutta ortaya çıkmıştır.

Şekil 4: Öğretmenin Mesleki Gelişimine Yönelik Öneriler

Hizmet İçi Eğitimlerin Verilmesi

Görüşme bulguları demokratik değerlerin öğrencilere kazandırılması sürecinde öğretmenlere hizmet içi eğitimlerin verilmesinin gerekliliğini ortaya koymuştur.

Öğretmenlerin bir kısmı (Ö.1, Ö.3, Ö.7, Ö.8, Ö.18) demokratik değerlerin öğrencilere kazandırılması için öğretmenlere *hizmet içi eğitimlerin verilmesi* gerektiğini söylemiştir. Demokratik değerlerin öğrencilere kazandırılabilmesi için önce öğretmenin kendini geliştirmesi gerektiğini söyleyen Ö.1 şu açıklamayı yapmıştır: “Önce kendimizden başlamalıyız diye düşünüyorum...somut olarak uygulamaya yönelik göreceği hizmet içi eğitimler, atölye çalışmaları olmalı ki önce kendinden başlasın.” Birkaç öğretmen (Ö.8, Ö.18) bu değerlerin öğrencilere kazandırılması sürecinde hizmet içi eğitimlerin yapılması gerektiğini dile getirmiştir. Diğer bir öğretmen (Ö.3) ise okul okul gezilerek hizmet içi eğitimlerin yapılması gerektiğini şu sözlerle ifade etmiştir: “...Bununla ilgili eğitim bilimcileri gelip ders vermeli. Belki daha fazla değer yargılarına ders verebilirim.” Bir diğer öğretmen (Ö.7) ise öğretmenlerin yurt dışında düzenlenen hizmet içi eğitimlere de gönderilmesi gerektiğini şu sözlerle dile getirmiştir: “Öğretmenlerimizi yurt dışına gönderme olabilir. Aslında burada seminer veriliyor da yurt dışına gönderme olsa, kendi alanında gitse, gezse, görse, öğrense bence daha iyi olacak.”

Öğretmenlerin birkaçı (Ö.9, Ö.11, Ö.18) hizmet içi eğitimlerin önemiyle ilgili *özeleştiri* yapmıştır. Bu değerlerin öğrencilere kazandırılmasında bakanlığın vereceği hizmet içi eğitimlerin gerekliliğini öğretmenlerden biri (Ö.9) özeleştiri yaparak şöyle ifade etmiştir: “Kitap okumalıyım bu konuda. Bakanlığımızın yapması gereken hizmet içi eğitimlerle çözülebileceğine inanıyorum.” Diğer öğretmen buna ilişkin (Ö.11) öğretmenlerin kendilerini geliştirmeleri ve yeniliklerin takipçisi olmaları

gerektiğini söylemiştir. Bir diğer öğretmen (Ö.18) MEB'in vereceği hizmet içi eğitimlerle kendilerini demokratik değerler konusunda geliştirmeleri gerektiğini vurgulamış ve bunun önemine ilişkin şöyle bir özeleştiri yapmıştır: “Kendimizin de zaman zaman oturup da kendimizle ilgili eleştiriler yapabilmemiz ve bütünsel olarak öğrencilere farklı şekillerde yaklaşmamız gerektiğini düşünmemiz gerekir. Hatam olsa bile daha kolay özür dileyebilmeliyim. Öğrencilerle konuşurken bizim de onların ihtiyaçlarına yönelik hareket etmemiz gerekir.”

Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitiminde Yer Verilmesi

Öğretmenlerden biri (Ö.15), demokratik değerlerin öğrencilere kazandırılması konusunda hizmet öncesi öğretmen eğitimlerinin çok yeterli olmadığını dile getirmiştir. Hizmet öncesi öğretmen eğitiminde demokratik değerlere yer verilmesi gerektiğiyle ilgili olarak Ö.15: “Öğretmen eğitimlerinin bu konuda çok yeterli olduğunu düşünmüyorum. Daha fazla olması gerekir. Demokrasi bilincinin yerleştiği toplumlarda ayrımcılık olmaz... O yüzden de bunu bizim mutlaka çocuklara aşılammamız lazım.” demiştir.

Öğretmenlerin Farklı Teknikler Kullanması

Bulgular demokratik değerlerin kazandırılması sürecinde öğretmenlerin farklı teknikler kullanması gerektiği ile ilgili birkaç öğretmenin (Ö.9, Ö.1) önerisini ortaya çıkarmıştır. Buna ilişkin Ö.9 “Ders işleniş tarzının değişmesi gerektiğini düşünüyorum... öğrenciye kendini çok daha rahat ifade edebileceği, düşüncelerini söyleyebileceği bir tarzda yetiştirirsek, bu ilkokul yıllarında başlar diye düşünüyorum. Yetişme tarzından dolayı daha demokratik bir eğitim olabileceğine, daha yaratıcı gençler yetiştirebileceğimizi...” derken, Ö.1: “Daha fazla bilgisayar, slayt, daha fazla konu, görsel içerik videolarla...çocuğu daha aktif kılabileceğim etkinliklerle dersleri işlersem çok daha iyi olacak.” demiştir.

4.5.4 Öğretmenlerin ve Müdürün Rol Model Olması

Bu süreçte, karşılaşılan sorunların çözümünde öğretmenlerin ve müdürün rol model olması gerektiği ile ilgili iki öğretmen öneride bulunmuştur. Buna ilişkin öğretmenlerden biri (Ö.1) model olmanın önemli olduğunu “Önce kendi içinde bunu yenebilirse zaten iyi bir model olacaktır.” şeklinde dile getirirken, diğeri (Ö.14) model olmayla ilgili şunları söylemiştir: “Okul içerisinde idarecilerin ve öğretmenlerin davranışları roldür çocuklara. Dolayısıyla onlar demokratik davrandığı zaman öğrencilere karşı, farkındalık daha fazla olur.”

4.5.5 Aile ve Toplumun Bilinçlendirilmesi

Bulgular öğrencilere demokratik değerlerin kazandırılmasında karşılaşılan güçlüklerin giderilmesi için aile ve toplumun bilinçlendirilmesine yönelik öneriler ortaya koymuştur. Aile ve toplumun bilinçlendirilmesine yönelik öneriler ‘*Ailelerin Eğitilmesi*’ ve ‘*Toplum Bilinçlendirilmesi*’ olmak üzere iki boyutta ele alınmıştır.

Ailelerin Eğitilmesi

Bulgular öğrencilere demokratik değerlerin kazandırılmasında öğretmenlerin karşılaştığı güçlüklerden biri olan *ailenin rolüne* ilişkin sorununun giderilmesi için ailelerin eğitilmesi gerektiğini ortaya çıkarmıştır.

Öğretmenlerden bazıları (Ö.14, Ö.18, Ö.20) *ailelerin eğitilmesi gerektiğini* söylemiştir. Demokratik değerlerin öğrencilere kazandırılmasında önce ailenin bununla ilgili bilgiye sahip olması gerektiğini söyleyen Ö.20 bunun önemini şu sözlerle dile getirmiştir: “Çocuklara biz ne kadar birşey vermeye çalışsak da aileleri haftasonu, öğleden sonra onlardır. Önce aileler, halk bilinçlendirilmeli.” Ailenin bilinçlendirilmesi için okullarda eğitimler verilmesi gerektiğini söyleyen Ö.18: “Velilere yönelik daha çok çalışmalar yapmamız gerekir... velilere yönelik

seminerler, toplantılar daha fazla olması gerekiyor. Okullarımızda bu tip etkinliklere daha çok yer verilmelidir.” demiştir.

Sadece bir öğretmen (Ö.12) bu değerleri öğrenciye *ailenin kazandırması gerektiği* ile ilgili öneri getirmiştir. Buna ilişkin Ö.12 ailenin önemini: “Aile gerekli olan terbiyeyi, saygıyı çocuğuna aşılması gerekir.” diyerek vurgulamıştır.

Toplumun Bilinçlendirilmesi

Bulgular iki öğretmenin (Ö.20, Ö.11) demokratik değerlerin kazandırılmasında önce toplumun bilinçlendirilmesi gerektiği ile ilgili öneride bulduklarını ortaya çıkarmıştır. Bununla ilgili Ö.20: “Daha çok bilinçlendirmek lazım öğretmeni, öğrenciyi, idareciyi ve toplumu. Önce toplumdan başlamalıyız.” demiştir. Diğer öğretmen (Ö.11) ise demokratik değerlerin öğrencilere kazandırılmasında toplumun bilinçlendirilmesi gerektiğine ilişkin “Toplum olarak değişmemiz lazım. Birbirimize daha çok tahammül etmemiz, saygı göstermemiz lazım, birbirimizi daha çok dinlememiz lazım.” demiştir.

Bölüm 5

TARTIŞMA

Bu bölümde ortaya çıkan bulguların araştırma soruları doğrultusunda ilgili literatür ile ilişkilendirilerek tartışılmasına yer verilmiştir.

5.1 6. Sınıf Öğrencilerinin Demokratik Değerlere Sahip Olup Olmamalarına İlişkin Öğrenci ve Öğretmen Görüşleri

Çoklu veriler öğrencilerin demokratik değerlere sahip olup olmamalarına ilişkin değerli bulgular ortaya çıkarmıştır. Nicel verilerin analizi öğrencilerin demokratik değerlere - *Saygılı Olmak, Kibar Olmak, Hoşgörülü Olmak ve İşbirliği Yapmak* - ‘Nadiren’ sahip olduklarını ortaya çıkarmıştır. Nitel veriler ise öğretmenlerin öğrencilerin bu değerlere sahip olup olmamalarına ilişkin tutarsız görüşlerde olduklarını gösterirken öğrencilerin kim olursa olsun değer vermediklerini fakat akranlarına karşı hoşgörülü olduklarını ortaya çıkarmıştır.

‘*Saygılı Olma*’ değeriyle ilgili olarak öğrencilerin ‘*Kendime yapılmasını istemediğim bir şeyi başkasına yapmama*’, ‘*Arkadaşlarla saldırgan olmayan yapıcı ilişkiler kurmaya çalışma*’, ‘*Çatışmaları şiddete başvurmadan çözüme*’, ‘*Karşıdaki insan kim olursa olsun ona değer verme*’, ‘*Karşıt görüşlerini karşıdakini incitmeden söyleme*’, ‘*Başkalarının görüşlerine saygı duyma*’ ve ‘*Birisi konuşurken dinleme ve sözünü kesmeme*’ demokratik davranışlarını ‘Nadiren’ yaptıkları ortaya çıkmıştır. Nitel bulgular ‘*Saygılı Olma*’ değerine ilişkin tutarsız bulgular ortaya koymuştur. Öğretmen görüşleri öğrencilerin karşısındaki insan kim olursa olsun ona

değer verip, çatışmaları şiddete başvurmadan çözdüklerini ve öğrencilerin kendi aralarındaki çatışmaları şiddete başvurarak çözenler olduğu kadar şiddete başvurmadan çözenlerin de olduğunu göstermiştir. Fakat, nitel bulgularda ayrıca çoğu öğretmen, öğrencilerin karşısındaki insan kim olursa olsun ona değer vermediklerini göstermiştir. Öğretmenlerden yalnızca biri öğrencilerin karşısındaki insan kim olursa olsun ona değer verdiğini söylemiştir. Bu araştırma bulgularının aksine Akbaş'ın (2004) yapmış olduğu araştırmada 'Saygılı Olma' değerine ilişkin kız ve erkek öğrencilerin ortalamaları 'Sıklıkla' düzeyinde çıkmıştır. Bu durum öğrencilerin saygıya vermiş oldukları önemi ortaya koymuştur. Ayrıca araştırmada öğrencilerin bu değerlere sahip olma düzeylerine ilişkin öğretmen görüşleri de 'Sıklıkla' düzeyinde olduğunu göstermiştir. Yine bu araştırma bulgularının aksine İlğan, Karayiğit ve Çetin (2013) ise yapmış oldukları araştırmada öğrencilerin eşit olma ve saygılı olma boyutlarındaki değerlere yüksek düzeyde sahip olduklarını ortaya çıkarmışlardır.

'*Kibar Olma*' değeriyle ilgili olarak öğrencilerin '*Başkalarına zarar verebilecek davranışlardan kaçınma*', '*İnsanlarla kurduğu ilişkilerde saygıya çok önem verme*' ve '*Toplumsal beklentilere aykırı olabilecek davranışlardan sakınma*' demokratik davranışlarına da 'Nadiren' sahip olduklarını ortaya çıkarmıştır. Görüşme bulgularda ise, kimi öğrencinin kibar olurken kimi öğrencinin kibar olmadığını ve bunun öğrencinin geldiği ortamla bağlantılı olduğunu ortaya koymuştur. Akbaş'ın (2004) çalışma bulguları, bu araştırma bulguları ile benzerlik göstermemekte olup, 'Kibar Olma' değerine ilişkin davranışları kız ve erkek öğrencilerin 'Sıklıkla' yerine getirdiklerini ortaya çıkarmıştır. Ayrıca araştırmada öğrencilerin bu değerlere sahip olma düzeylerine ilişkin öğretmen görüşleri 'Bazen' seviyesinde çıkmıştır. İlğan, Karayiğit ve Çetin'in (2013) elde ettikleri bulgular da bu araştırma bulguları ile

benzerlik göstermeyerek, öğrencilerin farklılıklara duyarlılık boyutundaki değerlere orta düzeyde sahip olduklarını göstermiştir.

‘*Hoşgörülü Olma*’ değerine ilişkin ortaya çıkan nicel bulgular da öğrencilerin ‘*Derslerde arkadaşlarına yardımcı olmaktan hoşlanma*’ ve ‘*Elindeki bilgi ve kaynakları paylaşmaktan zevk alma*’ demokratik davranışlarını ‘Nadiren’ yaptıklarını ortaya çıkarmıştır. Nitel bulgular bu değere ilişkin tutarsız veriler ortaya koymuştur. Öğrencilerin birbirlerine karşı hoşgörülü oldukları birkaç öğretmen tarafından, hoşgörülü olmadıkları ise yalnızca bir öğretmen tarafında ifade edilmiştir. Akbaş’ın (2004) elde ettiği bulgular bu araştırma bulguları ile benzerlik göstermemekte olup, ‘Hoşgörülü Olma’ değerine ilişkin davranışları kız öğrencilerin erkek öğrencilere kıyasla üst düzeyde yerine getirdiklerini ortaya çıkarmıştır. Buna yönelik öğretmen görüşleri ise öğrencilerin söylemiş oldukları düzeyden daha aşağıda çıkmıştır. Yine İlğan, Karayığit ve Çetin’in (2013) yaptıkları araştırma bulguları bu araştırma bulguları ile benzerlik göstermemekte olup, öğrencilerin hoşgörü boyutundaki değerlere orta düzeyde sahip olduklarını ortaya çıkarmışlardır.

Son olarak, nicel bulgular - ‘*İşbirliği Yapma*’ değeriyle ilgili olarak - öğrencilerin ‘*İnsanlar arasında farklı düşünce ve fikirleri anlayışla karşılama*’ ve ‘*Tartışmalarda karşıdaki kişinin ne hissettiğini anlamaya çalışırım*’ demokratik davranışlarını ‘Nadiren’ yaptıklarını ortaya çıkarmıştır. Nitel veriler ise, öğrencilerin işbirliği davranışını göstermediğini ve bencilce davranışlar sergilediğini, öğrencilerin işbirliği yaptığını fakat aralarında gruplaşmaların olduğunu göstermiştir. Bu araştırma bulguları ile benzerlik göstermeyen Akbaş’ın (2004) yapmış olduğu çalışmada ‘İşbirliği Yapma’ değerine yönelik elde edilen bulgular bu değere ilişkin davranışlara kız ve erkek öğrencilerin ‘Sıklıkla’ sahip olduklarını göstermiştir. Buna

ilişkin öğretmenler öğrencilerin işbirliği yapma davranışlarının öğrencilerin değerlendirmesine göre daha alt düzeyde değerlendirmişlerdir.

Bu çalışmada bulgular öğrencilerin demokratik değerlere ‘*Saygılı Olma*’, ‘*Kibar Olma*’, ‘*Hoşgörülü Olma*’ ve ‘*İşbirliği Yapma*’ boyutlarında ‘Nadiren’, yani düşük seviyede sahip olduğunu göstermiştir. Nicel ve nitel verilerin analizi öğrencilerin bu değerlere olması gerektiği şekilde sahip olmadıklarını göstermiştir. Bu araştırma bulgularının aksine, Diker (2012) de yapmış olduğu araştırmada öğrencilerin demokratik davranış düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna, Akbaş (2004) çalışmasında, öğrencilerin demokratik değerlere sahip olma düzeylerini ‘Sıklıkla’ seviyesinde, İlğan, Karayığit ve Çetin (2013) ise yaptıkları araştırmada genel anlamda öğrencilerin demokratik değerlere yüksek düzeyde sahip oldukları sonucuna ulaşmışlardır.

5.2 Demokratik Değerlerin Eğitim Programında Yer Alıp Almamasına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Nitel verilerin analizi sonucunda bulgular öğretmenlerin, demokratik değerlerin eğitim programında yer alıp almamasına ilişkin çeşitli görüşlere sahip olduğunu göstermiştir. Buna ilişkin öğretmenlerin yaklaşık yarısı net bir görüşe sahip olmadığını, birkaçı eğitim programında yer aldığını, yaklaşık üçte biri ise eğitim programında yer almadığını söylemiştir. Ayrıca demokratik değerlerin eğitim programında yer alıp almamasına ilişkin net bir görüşe sahip olmayan öğretmenlerden çok azı bu değerlere programda birazcık yer verildiğini söylemiştir. İlginç olan öğretmenlerin yaklaşık üçte birinin demokratik değerlerin eğitim programında kesinlikle yer almadığını söylemesidir.

Demokratik insan yetiştirmek eğitim programlarının temel amacıdır ve bu amaç KKTC’de 2005’deki eğitim programının temel hedefleri arasında, “İnsanlığın

barışçı, demokratik, adalet ve her insanın eş değere sahip olduğunu benimser ve saygı duyar, Atatürk devrimlerinin buna katkısını bilir.” (21. madde), “Empati duygusu gelişmiş, kültürel farklılıklara hoşgörü ve bilinçli yaklaşır.” (26. madde), “İnsana ve insan haklarına saygıyı bir değer olarak kazanır.” (27. madde), maddeleri içerisinde yer almaktadır (Talim Terbiye Dairesi, 2005). Bununla birlikte Büyükdüvenci (1990) demokratik değerlerin bireyler tarafından içselleştirilmesi için ‘eğitimin’ araç olarak kullanıldığının önemine vurgu yapmıştır.

5.3 Öğretmenlerin Öğrenme-Öğretme Süreçlerinde Demokratik Değerleri Kazandırmaya İlişkin Kullandıkları Yöntem ve Tekniklere İlişkin Görüşleri

Nitel verilerin analizi sonucunda öğretmenlerin öğrenme-öğretme süreçlerinde demokratik değerleri kazandırmaya ilişkin öğretmenlerin telkin, açıklama yapma, model olma ve grup çalışması yöntem ve tekniklerini kullandıkları ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda öğretmenlerin çoğu telkin yöntemini, öğretmenlerden biri açıklama yapma yöntemini, birkaç öğretmen model olma yöntemini ve yalnızca bir öğretmen de grup çalışması tekniğini kullandıklarını söylemişlerdir.

Nitel verilerin analizi telkin yöntemini kullanan bazı öğretmenlerin günlük hayattan örnekler vererek demokratik değerleri kazandırma yoluna gittiklerini, bir kısım öğretmenin ise demokratik değerleri kazandırma sürecinde öğrencilere haklarını aramaları yönünde öğütler verdiklerini ortaya koymuştur.

Bulgular demokratik değerleri öğrencilere kazandırmada bir öğretmenin açıklama yapma yöntemini, öğrencilerin demokratik olmayan davranışlarda bulunmaları durumunda kullandığını göstermiştir. Bu bağlamda Ulusoy ve Dilmaç

(2015) değer açıklama yöntemini öğrenene sahip olması gereken değerlerin düşündürülerek kazandırmayı temel alan yöntem şeklinde açıklamıştır.

Bulgular ayrıca öğretmenlerden birkaçının demokratik değerleri kazandırmada rol model olma yöntemini sürekli bir şekilde örnek davranışlarda bulunarak ve bu değerler konusunda açıklamalar yaparak değil sergilemiş olduğu davranışlarla model olma yöntemine başvurarak kullandıklarını ortaya çıkmıştır.

Bunun yanında bulgular öğretmenlerden yalnızca birinin demokratik değerleri kazandırmada grup çalışması tekniğini, öğrencinin grubun içinde nasıl davranması gerektiğini öğrenmesi için kullandığını ortaya çıkarmıştır. Bu araştırma bulgularına benzer şekilde Varol'un (2013) yapmış olduğu araştırmada öğretmenler işbirliğine dayalı öğrenme yöntemini de kullanmışlardır ve kullanılan yöntemler arasında öğretmenler en az işbirliğine dayalı yöntemi kullanmışlardır.

Bu çalışmada öğretmenler en çok telkin yöntemini kullanırken diğer yöntem ve teknikleri daha az kullanmışlardır. Varol'un (2013) yapmış olduğu araştırmada da öğretmenler benzer yöntemleri kullanmışlar ve değer kazandırmada öğretmenlerin değer açıklama ve telkin yaklaşımlarını kullandıkları ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşımlar arasında öğretmenler en çok değer açıklama yaklaşımını kullanırken, en az telkin yaklaşımını kullanmışlar ve ahlaki muhakeme yaklaşımını ise hiç kullanmamışlardır. Buna benzer olarak Yıldırım ve Turan'ın (2015) yaptıkları araştırmada öğretmenlerin telkin, öğüt verme, ayrıntılı açıklama yapma gibi yöntemlerden yararlandıkları saptanmıştır.

Öğretmenlerin çoğunun telkin yöntemini kullanması ve diğer yöntemleri de çok az kullanması, aslında öğretmenlerin demokratik değerleri öğretmek için doğrudan öğretim yaklaşımını tercih ettiklerini göstermektedir. Bu bize öğretmenlerin çoğunluğunun sınıfta demokratik değerleri kazandırmak için

geleneksel yaklaşımı tercih ettiklerini göstermektedir. Bu çalışma bulgularına benzer şekilde Akbaş'ın (2004) yapmış olduğu çalışmada öğretmenlerin değer kazandırırken genellikle öğretmen merkezli ve sözel iletişim kurarak etkinlik yaptıkları ortaya çıkmıştır.

Bazı öğretmenlerin, demokratik değerlerin eğitim programında yer alıp almadığının farkında olmamalarına rağmen ders içinde yer vermeleri, bu değerlere ilişkin kazanım sağlamayı örtük olarak uyguladıkları anlamına gelebilir. Demirel (2014) de eğitim programında açıkça gösterilmeyen beceri, tutum ve davranışların örtük program yöntemi kullanılarak bireylere kazandırılabilceğini vurgulamıştır.

5.4 Öğretmenlerin Öğrenme-Öğretme Süreçlerinde Demokratik Değerleri Kazandırmaya İlişkin Yaşadıkları Sorunlar

Nitel verilerin analizi öğretmenlerin öğrenme-öğretme süreçlerinde demokratik değerleri kazandırmaya ilişkin '*Öğrencilerin Bireysel Farklılıkları*', '*Öğrenme-Öğretme Ortamı*', '*Öğretmenin Mesleki Bilgi Yetersizliği ve Kaygıları*', '*Zaman Yetersizliği*' ve '*Aile ve Toplumun Rolü*' konularında sorunlar yaşadığını göstermiştir.

Öğrencilerin bireysel farklılıklarından kaynaklanan sorunlar altında motivasyon düşüklüğü, öğrencideki algılama düşüklüğü ve kültürel farklılık sorunları ortaya çıkmıştır. Görüşmelerden elde edilen bulgular öğrencilere demokratik değerlerin kazandırılmasında öğretmenlerden birinin akademik başarı ve aile faktöründen dolayı motivasyon düşüklüğü olduğunu, bir kısmının ise öğrencilerde dikkat eksikliği olmasının motivasyonu etkilediğini ifade ettiği ortaya çıkmıştır. Nitel verilerin analizi sonucunda öğrencideki algılama düşüklüğü sorununun öğrencilerin algılama seviyelerinin düşük olduğundan, öğrencilerin hazırbulunuşluk eksikliğinden ve gereksizce aileleri tarafından ilaç tedavisi almalarından dolayı olduğu ifade

edilmiştir. Ayrıca, farklı kültürden gelen öğrencilerin demokratik değerlerin kazandırılmasında sorun yarattığı ortaya çıkmıştır.

Öğrenme-öğretme ortamından kaynaklanan sorunlar altında sınıfların kalabalık olması ve materyal eksikliği sorunları ortaya çıkmıştır. Öğrencilere demokratik değerlerin kazandırılmasında yaşanan sorunlara ilişkin öğretmenlerden bir kısmı sınıfların kalabalık olmasının bu değerleri öğrenciye kazandırmada kendilerini olumsuz etkilediğini ifade etmiştir. Buna ilişkin sınıfların kalabalık olmasının uygulamayı zorlaştırdığı ve öğrencilere gerekli zamanın verilemediği ve bunların demokratik değerlerin kazandırılmasını etkilediği ortaya çıkmıştır. Materyal eksikliğine ilişkin öğretmenlerden biri bu değerleri kazandırmada materyal eksikliğini kendisini olumsuz etkilediğini söylemiştir.

Öğretmenin mesleki bilgi yetersizliği ve kaygıları sorunu altında öğretmenin uygun yöntem ve tekniği kullanmada yetersiz olması, öğretmenin eğitim programını yetiştirememe endişesi ve öğretmen kaygısı sorunları ortaya çıkmıştır. Nitel bulgular öğretmenlerin demokratik değerlerin kazandırılmasında uygun yöntem ve tekniği kullanmada yetersiz olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bunun yanında öğretmenin mesleki bilgi yetersizliği ve kaygıları sorunu altında öğretmenlerin eğitim programını yetiştirememe endişesi yaşadığı ortaya çıkmıştır. Bunun yanında demokratik değerleri kazandırmada birkaç öğretmenin kaygı yaşadığı ortaya çıkmıştır. Buna ilişkin, öğretmenler bu değerlerin kazandırılması sürecinde bir yerden kendilerine yönelik şikayet gelmesini istememeleri nedeniyle kaygı yaşadıklarını söylemişlerdir.

Öğretmenlerin öğrenme-öğretme süreçlerinde demokratik değerleri kazandırmaya ilişkin öğretmenlerin zaman yetersizliği ile ilgili sorun yaşadıkları ortaya çıkmıştır.

Aile ve toplumun rolü teması altında aileden öğrenilen yanlış bilgiler ve ailenin öğrenciye karşı yanlış tutumu ve toplumun yapısının değerlerin kazandırılmasını sınırladığı ortaya çıkmıştır. Aileden öğrenilen yanlış bilgilerin değerlerin kazandırılmasını engellediği belirtilmiştir. Öğretmenler, öğrencilerin ailelerinden öğrendiği yanlış bilgiler içerisinde şiddet kullanmanın normal olduğunu öğrendiklerini, demokratik değerlerin kazandırılmasında aile desteğinin olmadığını, bunun yanında aile tarafından saygılı olma değerine ilişkin çocuğa ailede eksik eğitim verilmesinin okulda bu değeri kazandırmada sorun yarattığını ifade etmişlerdir. Ayrıca öğretmenlerin, demokratik değerlerin kazandırılmasında ailenin öğrenciye karşı yanlış tutumu ve toplumun yapısı ile ilgili sorun yaşadıklarını ortaya çıkmıştır. Buna ilişkin, öğretmenler ebeveynlerin okuldaki eğitime ve çocuklarına değer vermediklerini, ailenin demokratik değerlerin kazandırılmasını olumsuz etkilediğini söylemişlerdir. Son olarak öğretmenler toplumsal yapının, öğrencilere demokratik değerlerin kazandırılmasını olumsuz etkilediğini söylemişlerdir. Bu çalışma bulgularına benzer olarak, Yıldırım ve Turan (2015) yaptıkları araştırmada değer öğretimi konusunda öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlar arasında zaman, aile, eğitim programının yoğun olması, kalabalık sınıf, isteksiz öğrenci, ders azlığı gibi sorunların olduğu saptanmıştır.

5.5 Öğretmenlerin Demokratik Değerlerin Kazandırılmasına İlişkin Önerileri

Nitel verilerin analizi öğretmenlerin demokratik değerleri kazandırma sürecinde karşılaşılan sorunların çözümüne yönelik '*Eğitim-Öğretim Programının Yeniden Yapılandırılması*', '*Eğitim Sisteminin Yeniden Yapılandırılması*', '*Öğretmenin Mesleki Gelişimi*', '*Öğretmen ve Müdürün Rol Model Olması*' ve '*Aile*

ve *Toplumun Bilinçlendirilmesi*' temaları altında bir takım önerileri olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Eğitim-Öğretim Programının Yeniden Yapılandırılması

Bulgular, eğitim-öğretim programının yeniden yapılandırılması konusunda, '*Eğitim-Öğretim Programının Geliştirilmesi*' ve '*Ders İçi ve Dışı Etkinliklerin Arttırılmasının*' gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

Nitel verilerin analizi öğretmenlerin demokratik değerleri kazandırmak için eğitim-öğretim programına yeni ders ekleyerek, demokratik değerleri tüm derslere entegre ederek ve demokratik değerlerin sınıf saatlerinde yapılan derse ve sözel derslere entegre ederek geliştirilmesi gerektiği yönünde öneride bulduklarını ortaya koymuştur. Ayrıca, öğretmenler eğitim programının demokratik değerleri öğrencilere kazandıracak şekilde değiştirilmesi (yeni konu eklenmesi, programın değiştirilmesi, programın güncellenmesi gibi) gerektiğini söylemişlerdir. Buna ilişkin öğretmenler demokratik değerlerin kazandırılması için ders içi ve dışı etkinliklerin arttırılması gerektiğini önermiştir. Bu bağlamda öğretmenlerden biri sözel derslerde daha fazla etkinlik olması gerektiğini vurgularken, yaklaşık yarısı öğrencilerin kültürel ve sosyal etkinliklere katılması gerektiğini vurgulamıştır ve buna ilişkin öğretmenlerden biri demokratik değerlerin öğrencilere kazandırılmasında okul dışı faaliyetlerin gerekliliğini ifade etmiştir.

Ders içi ve dışı etkinliklerin arttırılması gerektiğine ilişkin birkaç öğretmen ise öğrencilere seminerler düzenlenmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Bu hususta öğretmenlerden biri bazı kurumların öğrencilere seminerler verebileceğini söylerken, diğer bir öğretmen hukukçuların öğrencilere seminerler verebileceğini söylemiştir. Bunun yanında birkaç öğretmen uzman akademisyenlerin seminerler verebileceğini vurgulamıştır. Şişman, Güleş ve Dönmez (2010) de eğitim yaşantılarının okulda

gerçekleştirdiğini, öğrencilere başarılı bir şekilde demokrasi kazandırılmak isteniyorsa öğrenme sürecinin tek boyutludan çok boyutlu yaşantıya dönüştürülmesi gerektiğini ve bu bağlamda ders içi eğitimle birlikte ders dışında gerçekleşen etkinliklerin çok önemli olduğunu vurgulamıştır.

Eğitim Sisteminin Yeniden Yapılandırılması

Bulgular ayrıca demokratik değerleri öğrencilere kazandırmak için eğitim sisteminin yeniden yapılandırılmasının gerekli olduğunu, özellikle öğretmen eğitimi ve şartlarının yapılandırılması gerektiğini ve eğitim sisteminin temeli ile birlikte yeniden düzenlenmesi gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Bunun yanında öğretmenlerden biri yarışmacı eğitim sisteminin değiştirilmesi gerektiğini söylerken, öğretmenlerden bir diğeri demokratik değerlerin öğrenciye kazandırılmasının bir sistem işi olduğunu vurgulayarak bu değerleri kazandırmada yalnızca öğretmen eğitiminin yeterli olmadığını bunun programla birlikte öğrenciye aktarılması gerektiğini ifade etmiştir.

Öğretmenin Mesleki Gelişimi

Nitel verilerin analizi ayrıca demokratik değerlerin öğrencilere kazandırılması hususunda öğretmenin mesleki gelişimine yönelik öğretmenlere hizmet içi eğitimlerin verilmesi, hizmet öncesi öğretmen eğitiminde demokratik değerlere yer verilmesi ve öğretmenlerin farklı teknikler kullanması gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Öğretmenlerin bir kısmı hizmet içi eğitimlerin yapılması gerekliliğini vurgularken, birkaç öğretmen hizmet içi eğitimlerin önemiyle ilgili özeleştiri yapmıştır. Demokratik değerleri öğrencilere kazandırabilmek için öncelikle öğretmenin bireysel ve mesleki gelişimini yapmasının ve öğretmenlerin hizmet içi eğitimlerin yapılmasının ve öğretmenlerin yurt dışındaki hizmet içi eğitimlere gönderilmelerinin gerekliliği birer öğretmen tarafından ifade edilmiştir. Birkaç öğretmen ise demokratik değerler konusunda kendilerini geliştirmeleri gerektiği hususunda

özeleştiride bulunmuş ve hizmet içi eğitimlerin gerekliliğini vurgulamışlardır. Ayrıca hizmet öncesi öğretmen eğitiminde yer verilmesine ilişkin öğretmenlerden biri hizmet öncesi öğretmen eğitimlerinin çok yeterli olmadığını söylemiştir. Demokratik değerlerin kazandırılması sürecinde öğretmenlerin farklı teknikler kullanmasının gerekliliği de birkaç öğretmen tarafından ifade edilmiştir. Bu bulgu Matusovà (1997) tarafından da öğrencilerin demokratik tutumlarının gelişimi için öğretmenlerin uygun öğretim yöntemleri kullanmaları gerektiği şeklinde vurgulanmıştır.

Öğretmen ve Müdürün Rol Model Olması

Bunun yanında, demokratik değerlerin kazandırılması sürecinde öğretmenlerin ve müdürün rol model olması gerektiği birkaç öğretmen tarafından önerilmiştir. Diker (2012) öğrencilerin demokratik davranış gösterme düzeyinin yüksek olmasında öğretmenlerin ve okul yönetiminin davranışlarının demokratik olmasına ve bu davranışları öğrencilere yansıtmalarına bağlamaktadır. Şişman, Güleş ve Dönmez (2010) yaptıkları araştırmada demokratik bir okul kültürü oluşturabilmek için yöneticilerin ve öğretmenlerin demokratik değerleri yaşam biçimine dönüştürmeleri gerektiğini söylemiştir.

Aile ve Toplumun Bilinçlendirilmesi

Bulgular öğrencilere demokratik değerlerin kazandırılmasında karşılaşılan güçlüklerin giderilmesi için aile ve toplumun bilinçlendirilmesine yönelik '*Ailelerin Eğitilmesi*' ve '*Toplum Bilinçlendirilmesi*' konularında öneriler ortaya çıkarmıştır. Ailelerin eğitilmesi gerektiği bazı öğretmenler tarafından vurgulanırken, bir öğretmen ailelerin bu konuda bilinçlenmesi için okulda seminerler verilmesi gerekliliğini ve bir öğretmen de demokratik değerlerin öğrenciye aile tarafından kazandırılmasının önemini vurgulamıştır. Bunun yanında birkaç öğretmen değerlerin

kazandırılmasında önce toplumun bilinçlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu çalışma bulgularına benzer olarak Diker (2012) demokrasi konusunda ailelerin eğitilmesinin gerekli olduğunu vurgulamıştır. İlğan, Karayiğit ve Çetin (2013) ise kazanılan demokratik değerlerin öğrencilerde kalıcı bir etki yaratabilmesi için okulda ve ailede hayatın bir parçası haline gelmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Yüksel, Bağcı ve Vatansever'in (2013) yapmış oldukları çalışmada öğrencilerin demokratik davranışlar sergileme düzeyinin illere göre farklılık gösterdiği sonucuna ulaşmışlardır. Bu durum öğrencilerin demokratik davranışlar sergilemesinde çevrenin önemli etkileri olduğunu göstermektedir.

Bölüm 6

SONUÇ

Çalışma sonuçlarına göre, nicel veriler 6. sınıf öğrencilerinin öğrenme-öğretme süreçlerinde *Saygılı Olmak, Kibar Olmak, Hoşgörülü Olmak ve İşbirliği Yapmak* boyutları altında bulunan demokratik davranışları ‘Nadiren’ yaptıklarını ortaya çıkarmıştır. Bunun yanında çalışmada nitel veriler öğretmenlerin öğrencilerin bu değerlere sahip olup olmamalarına yönelik tutarsız (olumlu, olumsuz, kararsız) görüşlerinin olduğunu göstermiştir.

Bulgular ayrıca demokratik değerlerin eğitim programında yer alıp almamasına yönelik öğretmen farkındalıklarında tutarsızlık olduğunu ortaya koymuştur.

Çalışmada öğretmenlerin demokratik değerleri kazandırmaya yönelik genel olarak telkin, açıklama yapma, model olma ve grup çalışması yöntem ve tekniklerden yararlandıkları görülmüştür. Öğretmenlerin çoğunun telkin yöntemini kullandıkları ve en az açıklama yapma, model olma, grup çalışması yöntem ve tekniklerini kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışma sonuçlarına göre, *Öğrencilerin Bireysel Farklılıkları, Öğrenme-Öğretme Ortamı, Öğretmenin Mesleki Bilgi Yetersizliği ve Kaygıları, Zaman Yetersizliği, Aile ve Toplumun Rolü* demokratik değerlerin kazandırılmasını engelleyen etmenlerdir. Bu sınırlayan durumların giderilmesi için ayrıca öğretmenler *Eğitim-Öğretim Programının Yeniden Yapılandırılması, Eğitim Sisteminin Yeniden Yapılandırılması, Öğretmenin Mesleki Gelişimi, Öğretmen ve Müdürün Model*

Olması, Aile ve Toplumun Bilinçlendirilmesi konularında birtakım önerilerde bulunmuşlardır.

Araştırma kapsamında ortaya çıkan sonuçlar öğrencilerin demokratik değerlere yeterince sahip olmadığını ve öğretmenlerin bu konuda eğitim programlarına ilişkin tutarsız görüşlere sahip olduğunu ortaya çıkarmıştır. Ayrıca öğrencilere demokratik değerleri kazandırmada eğitiminin, eğitim sisteminin, öğretmenin mesleki donanımının, rol model olarak öğretmenlerin ve müdürlerin, ailenin ve toplumun önemli rol oynadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmada ulaşılan sonuçlar doğrultusunda şu önerilerde bulunulabilir:

Uygulamaya Yönelik Öneriler

- Demokratik değerler, eğitim programındaki tüm derslere disiplinlerarası bir yaklaşımla entegre edilebilir.
- Demokratik değerler, ‘Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi’ ve ‘İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Eğitimi’ dersleri adı altında eğitim programına entegre edilebilir.
- Bulgular Temel Eğitim Programları Geliştirme Projesi’nin ‘Duyarlı ve Etkin Vatandaş’ yetiştirme boyutunun etkili uygulanmasına zemin oluşturabilir (hizmet içi eğitim, öğrenme-öğretme süreci).
- Öğretmenler, demokratik değerlerin öğretimi ile ilgili olarak üst düzeyde yeterliliğe sahip olmalıdır. Bu amaçla onlar için demokratik değerlerin öğretimine yönelik etkili hizmet içi eğitimler düzenlenebilir ve bu eğitimlere öğretmenlerin katılması sağlanabilir. Ayrıca kılavuz niteliğinde olan basılı gereçler hazırlanarak öğretmenlere dağıtılabilir.

- Öğretmen yetiştiren fakültelerde öğretmen eğitimi programlarına demokratik değerlerin öğretime yönelik ders veya dersler konularak hizmet öncesinde öğretmenlerin bu konuda mesleki yeterlilik kazanmaları sağlanabilir.
- Öğrencilerin bulunduğu sosyal çevre öğrencilere demokratik değerleri kazandırabilecek şekilde düzenlenebilir.
- Öğrencilerin demokratik davranış gösterme düzeylerinin artırılması amacıyla seminerler düzenlenerek aileler bilinçlendirilebilir.
- Öğrencilere demokratik değerleri kazandırabilmek amacıyla okul ve aile arasında işbirliği sağlanabilir.

İleriki Araştırmalara Yönelik Öneriler

- Bu araştırma, KKTC'nin Girne ilçesi merkezinde MEB'e bağlı 3 ortaokulda öğrenim gören 345 6. sınıf öğrencisi ve bu okullarda görev yapan 21 öğretmenle yapıldığı için, araştırma sonuçları yalnızca bu öğrenci ve öğretmenlere genellenebilir. Bu yüzden benzer araştırmaların farklı ilçelerde, farklı okullarda, daha fazla katılımcı ile gerçekleştirilmesi ve KKTC'ye yönelik daha geniş genellemelerde bulunulması faydalı olabilir.
- Bu araştırma 6. sınıf öğrencilerine anket dağıtılarak ve bu öğrencilere ders veren öğretmenlerin görüşleri alınarak gerçekleştirilmiştir. Yöneticiler, veliler, öğretmen adayları, öğrenciler ve daha fazla öğretmen araştırmaya katılarak, konuyla ilgili geniş kapsamlı bir araştırma yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim 2. kademedeki gerçekteşme derecesinin değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akbaba, S. (2015). Eğitim Psikolojisi (5. baskı). Ö. Yaşar ve E. Serdar (Ed.), *Ahlak ve gelişimi* (s. 165-203). Ankara: Pegem Akademi.
- Aktepe, V. (2014). Farklı yönleriyle değerler eğitimi. T. Refik ve U. Kadir (Ed.), *Ailede değerler eğitimi ve program ihtiyacı* (s. 78-94). Ankara: Pegem Akademi.
- Balcı, F. A. & Yanpar Yelken, T. (2010). İlköğretim öğretmenlerinin “değer” kavramına yükledikleri anlamlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39, 81-90.
- Büyükdüvenci, S. (1990). Demokrasi, eğitim ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 23(2), 583-597.
- Büyüköztürk, ř., Kılıç Çakmak, E., Erkan Akgün, Ö., Karadeniz, ř. & Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (17. baskı). Ankara: Pegem Yayınevi.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri* (3. Baskıdan Çeviri). (Çeviri Editörleri: M. Bütün, S. B. Demir). Ankara: Siyasal Yayın Dağıtım.

Çakmak, Z. & Akgün, İ. H. (2014). Farklı yönleriyle değerler eğitimi. T. Refik ve U. Kadir (Ed.), *Vatandaşlık, demokrasi ve insan hakları eğitiminin gerekliliği* (s. 228-241). Ankara: Pegem Akademi.

DEST (2005). National Framework for Values Education in Australian Schools. 17 Ağustos, 2016.
http://www.curriculum.edu.au/verve/_resources/framework_pdf_version_for_the_web.pdf

Demirel, Ö. (2014). *Eğitimde program geliştirme: Kuramdan uygulamaya* (21. baskı). Ankara: Pegem.

Deuchar, R. (2009). Seen and heard, and then not heard: Scottish pupils' experience of democratic educational practice during the transition from primary to secondary school. *Oxford Review of Education*, 35(1), 23-40.

Dewey, J. (1915). *Democracy and education: An introduction to the philosophy of education*. Delhi: Akarbooks.

Dewey, J. (1933). *How we think*. Lexington, MA: D. C. Heath.

Diker, Z. (2012). Demokrasi eğitimi ve lise öğrencilerinin demokratik davranışları üzerine bir araştırma. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 229-238.

Domović, V., Godler, Z. & Previšić, V. (2001). Streamlining for democracy: Intercultural predispositions of the Croatian secondary school population. *Intercultural Education*, 12(3), 309-323.

EACEA (2012). Citizenship education in Europe. Report Published by Education. Audio-visual and Culture Executive Agency. Brussels: Eurydice.17 Ağustos, 2016.

http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/139EN.pdf

Eğitim sistemi. (t.y.). 22 Şubat 2016 tarihinde indirilmiştir. <http://www.mebnet.net>

Elkatmış, M. (2014). Farklı yönleriyle değerler eğitimi. T. Refik ve U. Kadir (Ed.), *Okul kültüründe demokrasinin yeri* (s. 42-76). Ankara: Pegem Akademi.

Erdoğan, H. N. Ö. (2015). Değerler ve Değerler Psikolojisi. D. Bülent ve B. Hasan Hüseyin (Ed.), *Benlik, ahlak ve değerler* (s. 81-100). Ankara: Pegem Akademi.

Erkuş, S. (2012). *Okul öncesi öğretmenlerinin okul öncesi eğitim programındaki değerler eğitimine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi). Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır.

Engin, G. & Uygun, S. (2014). Türkçe ve beden eğitimi öğretim programları ile bütünleştirilmiş değerler eğitimi programının etkililiği. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 10(4), 942-969.

- Genç, S. Z. (2008). An evaluation of teachers' views of primary school principals' practice of democratic values. *Society for Personality Research*, 36(4), 483-492.
- Genç, S. Z., Tutkun, T. & Çoruk, A. (2015). Değer ve eğitimi sorunsalı: Sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre durum tespiti. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 11(2), 374-397.
- Halstead, J. M. & Taylor, M. J. (2000) Learning and Teaching about Values: A review of recent research. *Cambridge Journal of Education*, 30(2), 169-202.
- Informal Meeting of European Union Education Ministers. (2015). Declaration on promoting citizenship and the common values of freedom, tolerance and non-discrimination through education. Tuesday 17 March 2015. Paris. 17 Ağustos 2016. http://ec.europa.eu/education/news/2015/documents/citizenship-education-declaration_en.pdf
- İlğan, A., Karayiğit, D. & Çetin, B. (2013). Ortaokul öğrencilerinin demokratik değerlere sahip olma düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 97-118.
- Kaya, M. & Taşkın, O. (2016). Teoriden pratiğe değerler eğitimi. K. Mustafa (Ed.), *Okulda değerler eğitimi* (s. 131-156). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Keskin, Y. (2016). Teoriden pratiğe değerler eğitimi. K. Mustafa (Ed.), *Değer eğitimi yaklaşımları* (s. 73-99). Ankara: Nobel Yayıncılık.

- Kolaç, E. & Karadağ, R. (2012). Türkçe öğretmeni adaylarının “değer” kavramına yükledikleri anlamlar ve değer sıralamaları. *İlköğretim Online*, 11(3), 762-777.
- Köylü, M. (2016). Teoriden pratiğe değerler eğitimi. K. Mustafa (Ed.), *Ailede değerler eğitimi* (s. 105-128). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Lovat, T. & Toomey, R. (Eds.) (2009). *Values education and quality teaching: The double helix effect*. Dordrecht: Springer.
- Marope, P. T. M. (2014). Learning and competences for the 21st century. *Prospects*, 44(4), 483-486.
- Matusovà, S. (1997). Democratic values as a challenge for education. *European Education*, 29(3), 65-76.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber*. (3. basımdan çeviri). (Çeviri Editörü: S. Turan,). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Miklikowska, M. & Hurme, H. (2011) Democracy begins at home: Democratic parenting and adolescents' support for democratic values. *European Journal of Developmental Psychology*, 8(5), 541-557.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (2015). *Nitel veri analizi* (2. Baskıdan çeviri). (S. Akbaba Altun ve A. Ersoy, Çev). Ankara: Pegem Akademi.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (t.y.). 09 Ağustos 2016 tarihinde indirilmiştir.

<http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx>

Özdaş, F. (2013). *Ortaokullarda değerler eğitimi ve istenmeyen öğrenci davranışlarına ilişkin öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.

Papanastasiou, C. & Koutselini, M. (2003). Developmental model of democratic values and attitudes toward social actions. *International Journal of Educational Research, 39*, 539–549.

Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods*. USA: Sage Publication Inc.

Sanger, M. & Osguthorpe, R. (2005). Making sense of approaches to moral education. *Journal of Moral Education, 34*(1), 57-71.

Santrock, J. W. (2011). *Educational Psychology* (5th ed.). New York: McGraw Hill.

Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology, 25*.

Senemoğlu, N. (2013). *Gelişim, öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya* (23. Baskı). Ankara: Yargı Yayınevi.

Şişman, M., Güleş, H. & Dönmez, A. (2010). Demokratik bir okul kültürü için yeterlilikler çerçevesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 167-182.

Temel Eğitim Programları Geliştirme Projesi. (2014). *Temel Eğitim Programının Yapısı (Taslak)*. 20 Ağustos 2016
<http://fedumoodle.emu.edu.tr/mod/resource/view.php?id=8520>

Talim Terbiye Dairesi. (2005). *Kıbrıs Türk Eğitim Sistemi*. Lefkoşa: Talim Terbiye Dairesi. <http://talimterbiye.mebnet.net/kibrsturkegitimsistemi.pdf>

Tezcan, M. (2014). Eğitim bilimine giriş. S. Veysel (Ed.), *Eğitimin siyasi temelleri* (s. 343-361). Ankara: Anı Yayıncılık.

Thornberg, R. (2008). The lack of professional knowledge in values education. *Teaching and Teacher Education*, 24, 1791-1798.

Turan, İ. & Nazıroğlu, B. (2016). Teoriden pratiğe değerler eğitimi. K. Mustafa (Ed.), *Medyada değerler eğitimi* (s. 159-178). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Turan, S. & Aktan, D. (2008). Okul hayatında var olan ve olması düşünülen sosyal değerler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 227-259.

Türk Dil Kurumu (TDK). (2016). Güncel Türkçe Sözlüğü. <http://www.tdk.gov.tr/> adresinden elde edildi.

- Ulusoy, K. (2007). *Lise tarih programında yer alan geleneksel ve demokratik değerlere yönelik öğrenci tutumlarının ve görüşlerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi* (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ulusoy, K. & Arslan, A. (2014). Farklı yönleriyle değerler eğitimi. T. Refik ve U. Kadir (Ed.). *Değerli bir kavram olarak “Değerler ve değerler eğitimi”* (s. 1-16). Ankara: Pegem Akademi.
- Ulusoy, K. & Dilmaç, B. (2015). *Değerler eğitimi* (3. baskı). Ankara: Pegem Yayınevi.
- Uşun, S. (2012). *Eğitimde program değerlendirme* (1. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Uzunkol, E. (2014). *Hayat bilgisi öğretiminde uygulanan değerler eğitimi programının öğrencilerin özsaygı düzeyleri, sosyal problem çözme becerileri ve empati düzeylerine etkisi* (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Varol, Ç. (2013). *Sosyal bilgiler derslerindeki değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin öğretmen görüşleri* (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Veugelers, W. (2000). Different ways of teaching values. *Educational Review*, 52(1), 37-46.

- Willemse, M., Lunenberg, M. & Korthagen, F. (2005). Values in education: A challenge for teacher educators. *Teaching and Teacher Education*, 21, 205-217.
- Yazar, T. (2011). Öğretmen adaylarının değerler hakkındaki görüşleri. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 2(1), 61-68.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitime genel bir bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19, 439-522.
- Yeşil, R. & Aydın, D. (2007). Demokratik değerlerin eğitiminde yöntem ve zamanlama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 65-84.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (7. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, N. & Turan, S. (2015). Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersi öğretim programındaki değerlerin kazandırılma sürecine yönelik görüşleri. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 11(2), 420-437.
- Yılmaz, K. (2011). Öğretmen adaylarının demokratik değerler ile öğrenci kontrol ideolojilerine ilişkin görüşleri arasındaki ilişki. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24 (2), 297-315.
- Yılmaz, K. & Yıldırım, G. (2009). Demokrasi eğitimi ve okul meclisleri projesinin uygulanmasına ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 29, 187-207.

Yiğittir, S. & Öcal, A. (2010). İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin değer yönelimleri.

Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24, 407-416.

Yüksel, İ., Bağcı, Ş. & Vatansever, E. (2013). İlköğretim son sınıf öğrencilerinin

demokratik değerlere sahip olma düzeylerinin belirlenmesi. *Adıyaman*

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(12), 309-334.

EKLER

EK 1: Çalışma Grubundaki Öğretmenlerin Demografik Özellikleri

Cinsiyet	N
Kadın	16
Erkek	5
Kıdem	
1-5 Yıl	1
6-10 Yıl	8
11-15 Yıl	3
16-20 Yıl	6
21+	3
Okul	
Okul 1	7
Okul 2	7
Okul 3	7
En son mezun olunan okul	
Yakın Doğu Üniversitesi	4
Selçuk Üniversitesi	3
Doğu Akdeniz Üniversitesi	2
Açık Öğretim Fakültesi	3
Girne Amerikan Üniversitesi	1
Mimar Sinan Üniversitesi	1
Trakya Üniversitesi	1
Anadolu Üniversitesi	1
Ege Üniversitesi	1
Marmara Üniversitesi	1
Gazi Üniversitesi	1
Paisi Hilendarsky	1
9 Eylül Üniversitesi	1
En son mezun olunan okula göre alan	
Eğitim Yönetimi, Denetimi ve Planlaması	2
Türk Dili ve Edebiyatı	2
Klinik Psikoloji	1
Matematik	1
Kıbrıs Türk Tarihi	1
Hücre Biyolojisi	1
Biyoloji	1
Fransızca Öğretmenliği	1
Kimya Mühendisliği	1
Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri	1
Fizik	1
İngilizce Öğretmenliği	1
Bedен Eğitimi ve Spor	1

İşletme	1
Coğrafya Öğretmenliği	1
Gıda Kimyagerliği	1
Sosyoloji	1
Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik	1
Felsefe	1

EK 2: Anket Formu

Öğrencilerin Demokratik Değerlerine İlişkin Anket

Sevgili öğrenci,
Aşağıda sizin demokratik değerlere ilişkin davranışları yapma sıklığınızı ölçmeye yönelik maddeler bulunmaktadır. Ölçekteki maddeleri dikkatlice okuyarak her birinin karşısında verilen ve size uygun olan seçeneğe çarpı (X) işareti koyunuz. Birden fazla seçeneği işaretlemeyiniz ve cevaplanmamış soru bırakmayınız.

İlgi ve katkılarınızdan dolayı şimdiden teşekkür ederim.

Zehra Özdemir

Eğitim Programları ve Öğretim

Yüksek Lisans Öğrencisi

1.Bölüm: Kişisel Bilgiler

1. Cinsiyetiniz: () Kız () Erkek
2. Sınıfınız:
3. Okulunuz:

2.Bölüm: Demokratik Değerlere Ulaşma Düzeyiniz.

Bu bölümde sizlerden bazı konulardaki görüşleriniz istenmektedir. Lütfen davranış yapma sıklığınızı ölçek üzerindeki kutucuklara (X) işaret koyarak belirtiniz.

No	İfade	Daima	Sıklıkla	Bazen	Nadiren	Hiç
1	Derslerde arkadaşlarıma yardımcı olmak hoşuma gider.					
2	Başkalarına zarar verebilecek davranışlardan kaçınırım.					
3	İnsanlar arasında farklı düşünce ve fikirleri anlayışla karşılarım.					
4	Tartışmalarda karşımdaki kişinin ne hissettiğini anlamaya çalışırım.					
5	İnsanlarla kurduğum ilişkilerde saygıya çok önem veririm.					
6	Kendime yapılmasını istemediğim bir şeyi başkasına yapmam.					
7	Toplumsal beklentilere aykırı olabilecek davranışlardan sakınırım.					
8	Elimdeki bilgi ve kaynakları paylaşmaktan zevk alırım.					

No	İfade	Daima	Sıklıkla	Bazen	Nadiren	Hiç
9	Arkadaşlarımla saldırgan olmayan yapıcı ilişkiler kurmaya çalışırım.					
10	Çatışmaları şiddete başvurmadan çözerim.					
11	Karşımdaki insan kim olursa olsun ona değer veririm.					
12	Karşıt görüşlerimi karşımdakini incitmeden söylerim.					
13	Başkalarının görüşlerine saygı duyarım.					
14	Birisi konuşurken dinler ve sözünü kesmem.					

EK 3: Görüşme Formunun Geliştirilmiş Hali

Demokratik Değerlere İlişkin Öğretmen Görüşme Formu

Giriş

Değerli Meslektaşım,

Bu görüşmenin amacı Girne İlçesi'nde ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin demokratik değerlerin kazandırılmasına ilişkin görüşlerini incelemektir. Bu araştırmada elde edilecek bulguların geçerliliği görüş ve önerilerinizi olduğu gibi belirtmenize bağlıdır. Elde edilen bulgular yalnızca bu araştırma için kullanılacaktır. Araştırmaya sağladığınız katkı için şimdiden teşekkür eder, saygılar sunarım.

Zehra Özdemir

Eğitim Programları ve Öğretim

Yüksek Lisans Öğrencisi

KİŞİSEL BİLGİLER

1. Cinsiyetiniz : () Kadın () Erkek
2. Kıdeminiz : () 1-5 Yıl () 6-10 Yıl () 11-15 Yıl () 16-20 Yıl () 21 +
3. Görev Yaptığımız Okul
:.....
4. En Son Mezun Olduğunuz Yükseköğretim Kurumu:.....
5. Mezun Olduğunuz Yükseköğretim Kurumuna Göre Alanınız:.....
6. Şu an Hangi Sınıflara Ders Veriyorsunuz:.....

GÖRÜŞME SORULARI

1. Sizce ‘demokratik değerler’ nedir ve hangi değerleri kapsamaktadır?
2. Öğretme-öğrenme sürecinde bireye hangi ‘demokratik değerlerin’ kazandırılması gerekmektedir?

-----Niçin?

3. Eğitim programlarında ‘demokratik değerlerin’ öğretimine yer veriliyor mu? (2005’de ve şu an yapılandırılan eğitim programları çerçevesinde)

4. Öğretme-öğrenme sürecinde ‘demokratik değerlerin’ öğretimine yer veriyor musunuz?

a) Evet b) Hayır

---- Hangilerine? Uygulamalarınızdan örnekler verir misiniz?

5. Sınıfınızdaki öğrenci profili nasıldır (farklı kültürden öğrenciler var mı) ?

a) Evet b) Hayır

---- Böyle bir durumda demokratik değerlere öğretme-öğrenme sürecinde yer veriyor musunuz ? ve nasıl öğretiyorsunuz?

Sonda: Problemlerle de karşılaşılıyor musunuz?

Ne gibi problemlerle karşılaşıyorsunuz?

6. Öğrencilerin birbirleri ile olan ilişkilerini, ‘demokratik değerler’ açısından değerlendirebilir misiniz? (Hangi demokratik değerlere sahiptirler?)

7. Demokratik değerlerin kazandırılmasına yönelik öğretme-öğrenme sürecinde hangi yöntem ve tekniklerden yararlanıyorsunuz? Örnek verir misiniz.

8. Ne gibi faktörler sizin ‘demokratik değerleri’ öğretmenizi engelliyor? Örnekler veriniz.

Sonda:

Aile
Öğrenci
Öğretmen
Sınıf içi etmenler...

9. ‘Demokratik değerlerin’ kazandırılmasına ilişkin önerileriniz nelerdir?

Sonda: Okula yönelik

Kendinize yönelik (öğretmen)
Öğretme-öğrenme sürecine yönelik (sınıf içi)

Programa yönelik
Okul dışı faaliyetlere yönelik
Öğretmen eğitimine yönelik....

10. Demokratik değerlerin öğretimi, günümüzde yaşanan hangi sorunların çözümüne katkı sağlayabilir?

11. Hangi demokratik değerler mutlaka programın bir parçası olmalıdır? Niçin?

Sonda:

Bağımsız olmak
Eşitlik
Saygılı olmak
İşbirliği içinde çalışmak
Kibar olmak
Hoşgörülü olmak

EK 4: Anket İzni

Sitkiye Kuter <sitkiye.kuter@emu.edu.tr>

6
Mar

Alıcı: bana

Sent from [Outlook Mobile](#)

----- Forwarded message -----
From: "oktay akbas" <oktayakbas@hotmail.com>
Date: Sun, Mar 6, 2016 at 7:34 AM -0800
Subject: Ynt: ölçek kullanma izni
To: "Sitkiye Kuter" <sitkiye.kuter@emu.edu.tr>

Saygıdeğer hocam her iki ölçeği de kullanabilirsiniz. Başarılar dilerim selamlar Doç. Dr. Oktay Akbaş

Gönderen: Sitkiye KUTER <sitkiye.kuter@emu.edu.tr>
Gönderildi: 4 Mart 2016 Cuma 13:22:49
Kime: oktayakbas@kku.edu.tr
Bilgi: oktayakbas@hotmail.com
Konu: ölçek kullanma izni

Sayın Doç. Dr. Oktay Akbaş,
Ben Kuzey Kıbrıs'ta Doğu Akdeniz Üniversitesi'nde Eğitim Bilimleri Bölümü'nde öğretim üyesiyim. Uygulamaya ve literatüre olan değerli katkılarınızı basılı kaynaklardan takip etmekteyiz. Master öğrencim Zehra Özdemir Kuzey Kıbrıs'taki programlarda uygulanmakta olan demokratik değerleri bir durum çalışması şeklinde desenlenen tez çalışmasında inceleyecektir. Sizin bu konuda 'Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi' isimli çok değerli bir çalışma gerçekleştirdiğinizi gördük ve okuduk. Bu bağlamda, çalışmanızda geliştirip kullandığınız veri toplama araçlarınızdan "demokratik değerler ölçeği" ve "değer öğretiminde kullanılan yöntemlere ilişkin ölçeği" master öğrencimin tez çalışmasında kullanabilmesine ilişkin izninizi isteyecektik. Öğrencimin, sizin geliştirdiğiniz veri toplama araçlarını yalnızca tezi amaçlı kullanacağını ve etik ilkelere uygun olarak, gerekli atıfları yapacağını belirtmek isterim.
Yukarıda belirtilen amaç doğrultusunda söz konusu ölçeklerin öğrencim tarafından uygulanmasına izin verirseniz çok memnun olacağız.
İyi çalışmalar....
Saygılar

Doç. Dr. Sitkiye Kuter

EK 5: Uygulama İzni

**KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
GENEL ORTAÖĞRETİM DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ**

Sayı: GOÖ.0.00.35-A/15/16-1127 16.03.2016

Sayın Zehra Özdemir,

İlgi: 10.03.2016 tarihli başvurunuz.

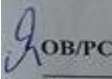
Talim ve Terbiye Dairesi Müdürlüğü'nün TTD.0.00.03-12-16/308 sayı ve 14.03.2016 tarihli yazısı uyarınca "Demokratik Değerlerin Kazandırılmasına İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerinin İncelenmesi" konulu çalışmanın gizlilik ve gönüllülük ilkelerine riayet edilerek uygulanması müdürlüğümüze uygun görülmüştür.

Ancak çalışmayı uygulamadan önce çalışmaya katılacak olanların bağlı bulunduğu okul müdürlüğüyle istişarede bulunulup, çalışmanın hangi okulda ne zaman uygulanacağı birlikte saptanmalıdır.

Çalışmayı uyguladıktan sonra sonuçlarının Talim ve Terbiye Dairesi Müdürlüğü'ne ulaştırılması yasa gereğidir.

Bilgilerinize saygı ile rica ederim.

Hüseyin Kavaz
Müdür

AOB/PC

Tel (90) (392) 228 3136 – 228 8187
Fax (90) (392) 227 8639
E-mail meb@meboet.net

Lefkoşa-KIBRIS

EK 6: Görüşme Transkripsiyonu Örneği

	Sahip değiller = s.d.	Zaman zaman (Aynı bir görüşte sahip olmama)
	bu okulda, onlara saygı bile yok... o çocukların özürüyle dalga geçiyorlar."	
Bazen hoşgörülü	O.4 " genellemeye bakarsanız hepsinde yoktur, Hoşgörülü oluyorlar mı? Zaman zaman. Çok anlamsızca birbirlerine şiddet uygulayanlar da var.	
Bazen iş yapmaz	O.5 "Çoğu birbirine karşı eşit davranmaya çalışıyor ama sınıflarda gruplaşma var... Gerek kılık kıyafet gerek söylediği şeylerden dolayı birbirlerini eşit tutmazlar. İşbirliği de yaparlar ama hep bir gruplaşma var... Saygısız oldukları durumlar da var ama genellikle saygılıdır."	→ işb. yapmak
S.d.	O.6 "Çok da demokratik davranmıyorlar birbirlerine. Hep böyle kırıcı, o yaptı ben de yaparım, alt kalmama yarışı var aralarında- sanki. Biz ne kadar doğru olmadığımızı söylesek de o davranışların, onlar yine de yapmaya devam ediyorlar."	
Sahip değiller	O.7 "Özellikle 6. sınıflar buraya geldiklerinde kaynaşıyorlar, aralarında herhangi ayrımcı yaklaşım görmüyorum. Hoşgörülü de vardır aralarında."	→ Hoşgörülüdürler
S.d.	O.8 "küçük sınıflarda daha çok vardır... konuşmasıyla alay edebilir, dış görünüşüyle alay edebilir."	→ Hoşgörüsüzlük
Sahip değiller	O.9 "birbirlerine karşı saygısız olduklarını düşünmüyorum. Ufak tefek ergenlikle gelen sorunlardan kaynaklanan bazı şeyler var. Ama birbirlerine karşı demokratik olduklarını düşünüyorum... Birbirlerinin haklarını gaspetmiyorlar, saygılı davranıyorlar."	→ birbirine karşı saygılıdır
Sahip değiller	O.10 "Birbirleriyle olan ilişkileri genelde iyi. Yani birbirlerine eşit davranıyorlar, cinsiyet, din, dil, ırk genel olarak hiçbir ayrımları yok... yeni gelen birini içlerine almayı çok seviyorlar, çok yardımseverler. Birşeye ihtiyacı olduğunda biz onlara akıl vermeden bunu yapıyorlar zaten."	→ birbirine karşı hoşgörülü
7. ort	O.11 "Değişiyor. Bazı çocuk bir şey ister diyelim: 'Lütfen şunu verir misin?' diyor ama diğer çocuk geldiği ortamdan zor şartlardan dolayı hiç izin almadan başkasının eşyasını alabiliyor veya arkadaşına zorla istemediği birşeyi yaptırmaya çabalayabiliyor. Bir kısım çocuk da aksine arkadaşına kibar davranıyor..."	→ Bazısı kibar değil
S.d.	O.12 "birbirleriyle olan ilişkilerinde eskiden var olan demokratik değerler şu anda yoktur... belki maddi olarak daha rahat bir düzeyde oldukları için, kendilerine daha çok güvendikleri veya aileler arkalarında olduğu için... öğrencilerin öğretmenlerine karşı veya kendi arkadaşlarına karşı çok saygılı ve disiplinli olduklarını"	→ birbirine veya öğretmenlerine saygılı değiller

EK 7: Tema ve Alt Temalar Listesi Örneği

GÖRÜŞME TEMA VE ALT TEMA

4. Öğretmenlerin Öğrenme-Öğretme Süreçlerinde Demokratik Değerleri

Kazandırmaya İlişkin Yaşadıkları Sorunlar

4.1 Öğrencilerin Bireysel Farklılıkları

Motivasyon Düşüklüğü

-akademik başarı+aile faktörü

-öğrencilerin dikkat eksikliği

Öğrencideki Algılama Düşüklüğü

-hazırbulunuşluk

-öğrencilerin aileleri tarafından doktora götürülerek ilaca başlatılmaları

Kültürel Farklılık

4.2 Öğrenme-Öğretme Ortamı

Sınıfların Kalabalık Olması

Materyal Eksikliği

4.3 Öğretmenin Mesleki Bilgi Yetersizliği ve Kaygıları

Öğretmenin Uygun Yöntem ve Tekniği Kullanmada Yetersiz Olması

-kullanılan yöntem ve tekniklerde yetersiz olma

Eğitim Programını Yetiştirememe Endişesi

Öğretmen Kaygısı

4.4 Zaman Yetersizliği

4.5 Aile ve Toplumun Rolü

Aileden Öğrenilen Yanlış Bilgiler

-şiddet

-aile desteği

-ailede eksik eğitim verilmesi

Ailenin Öğrenciye Karşı Yanlış Tutumu ve Toplumun Yapısı

-ebeveynlerin okuldaki eğitime ve çocuklarına değer vermemeleri

-toplumun yapısı

EK 8: Tablolaştırılmış Görüşme Verileri Örneği

Tablolaştırılmış Görüşme Verileri Örneği	
Demokratik Değerler	Oğretmenler
1. Saygılı Olmak	<p>Ö.9: “Ufak tefek ergenlikle gelen sorunlardan kaynaklanan bazı şeyler var. Ama birbirlerine karşı demokratik olduklarını düşünüyorum... Birbirlerinin haklarını gasp etmiyorlar, saygılı davranıyorlar.”</p> <p>Ö.3: “Aileden gelen empoze edilmiş bazı fikirleri ya...en basiti üst sınıflardaki abisine güvenip diğer 6. sınıfları döven çocuklar var mesela.”</p> <p>Ö.19: “Çok saygısız, sürekli şiddet kullanıyorlar birbirlerine, sürekli küfür var uyarılmalarına rağmen. Birbirlerini itip kakıyorlar, biri bir şey konuştuğu zaman diğerleri dinlemiyor.”</p> <p>Ö.20: “Birbirleriyle olan ilişkileri; saygılıdır, birbirlerinin haklarını almamaya çalışırlar da var inanılmaz derecede hak gasp edenler de var....”</p> <p>Ö.1: “...kendi aralarında birbirlerine karşı çok acımasız...biraz daha şışman veya kendilerinden farklı gördükleri çocuklara karşı acımasızca davranan çocuklar olabiliyor... bu tür şeyler sınıf ortamlarında zorla yaptığımız şeyler.”</p> <p>Ö.15: “Yaş grubu gereği çok demokratik değil... Karşı cinsler birbirleriyle daha iyi anlaşıyor ama hemcinsleriyle tam bir eşitlik, saygı çok fazla söz konusu değil.”</p>
	<p>çatışmalarını şiddete başvurmadan çözmeye (Ö.9, Ö.3, Ö.19, Ö.20)</p> <p>karşısındaki insan kim olursa olsun ona değer verme (Ö.13, Ö.1, Ö.12, Ö.15, Ö.21, Ö.8, Ö.14, Ö.19, Ö.16, Ö.3)</p>